

אוצר

# בין אדם לחבירו

גניבת דעת

מכון תורת האדם לאדם  
מהדורת נסיון  
לא מוגה כל העורך



מכון לחקר הלכות ענין חכם להפצת התורה וההלכה



הספר שלפניכם הוא מהדורה  
נסיונית בסדרת  
"אוצר בין אדם לחבירו"

נשמח מאד לקבל הערות  
והצעות לשיפור הספר

גם לציין שעדיין לא עבר  
הגהה מדוייקת ונשמח לקבל  
הערות בזה

#### **ניתן למסור הערות**

בטל : 04-6970825

נייד : 0527624271



מכון לחקר הלכות שכן פרס לספריו והספן



כל הזכויות שמורות  
למכון תורת האדם לאדם ע.ר.  
מאור חיים 5/65  
צפת תשע"ב



## ❦ תוכן הפרקים ❦

### פרק א: סוגיא דחולין, 2

14	..... תוספתא ב"ק <ז>	9	..... רא"ש <ט>	2	..... חולין צד צה <א>
15	..... חסדי דוד <יה>	10	..... רמב"ם <י>	3	..... רש"י <ב>
17	..... פסיקתה זותרתא <יט>	10	..... מהרש"א <יא>	5	..... רבנו גרשום <ג>
17	..... ילקוט שמעוני <כ>	11	..... ים של שלמה <יב-יג>	5	..... תוספות <ד>
18	..... תוספתא ב"ב <כא>	13	..... מהר"ם קזיס <יד>	7	..... רמב"ן <ה>
18	..... חסדי דוד <כב>	13	..... תורת חיים <טו>	7	..... רשב"א <ו>
19	..... מסכת כלה <כג>	13	..... חתם סופר <טז>	8	..... ריטב"א <ז>
		14	..... מכילתא <יז>	9	..... מאירי <ח>

### פרק ב: סוגיות בש"ס, 20

25	..... גיטין סב. ראשונים <לט>	22	..... בית יוסף <לא>	20	..... בבא בתרא ח. י. <כר>
25	..... אחרונים <מ>	22	..... ב"ח <לב>	20	..... רש"י <כה>
26	..... ר"י ברונא <מא>	22	..... שו"ע יו"ד רנד <לג>	20	..... תוספות <כו>
26	..... דמאי ד ומפרשים <מב>	22	..... ט"ז <לד-לה>	20	..... יד רמה <כו>
27	..... שבועות לט <מג>	23	..... ש"ך <לו>	21	..... ריטב"א <כח>
27	..... מדרש דברים <מד>	23	..... ישועות מלכו <לז>	21	..... מאירי <כט>
27	..... תוספתא מגילה <מה>	24	..... קובץ שיעורים <לח>	21	..... טור יו"ד רנד <ל>

### פרק ג: רמב"ם ונו"כ, 28

30	..... משנת יעקב <נה>	28	..... לחם משנה <נא>	28	..... הלכות דעות <מו>
31	..... ספר המצוות <נו>	29	..... מים חיים <נב>	28	..... הלכות מכירה <מז>
31	..... שו"ת הרמב"ם <נו>	29	..... ספר קובץ <נג>	28	..... הלכות אבל <מח>
31	..... פירוש המשנה כלים <נח>	29	..... עבודת המלך <נד>	28	..... מגיד משנה <מט>
				28	..... כסף משנה <נ>

### פרק ד: ראשונים, 32

36	..... רבינו מיוחס <עא>	35	..... ספר היראה <סו>	32	..... ספר יראים <נט-ס>
36	..... חזקוני <עב>	35	..... ספר חסידים <סז-סח>	34	..... סמ"ג <סא>
37	..... שו"ת הרשב"א <עג>	36	..... ראב"ד <סט>	34	..... סמ"ק <סב-סג>
		36	..... אורחות חיים <ע>	34	..... שערי תשובה <סד-סה>

### פרק ה: בטור, שולחן ערוך, ונו"כ, 38

44	..... טושו"ע יו"ד קכ <פח>	40	..... בית יוסף <פ>	38	..... טור חו"מ רכח <עד>
44	..... מנהגי מהרי"ל <פט>	41	..... טור יו"ד קיז <פא>	38	..... בית יוסף <עה>
44	..... ב"ח קכ-צ <צ>	41	..... ש"ך קיז <פב>	39	..... בית חדש <עו>
45	..... ט"ז קכ <צא>	41	..... כנסת הגדולה <פג-פד>	39	..... שו"ע חו"מ <עז>
45	..... ש"ך קכ <צב>	43	..... שו"ע הרב <פה-פו>	39	..... סמ"ע <עה>
46	..... שו"ע הרב או"ח <צג>	44	..... גמרא ע"ז עה: <פז>	40	..... טור יו"ד סה <עט>

### פרק ו: אחרונים, 47

52	..... אפרקתא דעניא <קג>	50	..... פלא יועץ <צט>	47	..... חרדים <צד>
52	..... חזון איש <קד>	50	..... שפת אמת <ק>	47	..... מהרי"ט <צה>
53	..... אגרות משה <קה>	50	..... יד הקטנה <קא>	47	..... יוסף אומן <צו>
53	..... שבט הלוי <קו>	51	..... בית שערים <קב>	49	..... חוט המשולש <צז>
				49	..... בן איש חי <צה>

## פרק א: סוגיא דחולין

### גמרא חולין צד.

(דף צג:) משנה: שולח אדם ירך לעובד כוכבים שגיד הנשה בתוכה מפני שמקומו ניכר.

< א >

גמרא: שלמה אין חתוכה לא, במאי עסקינן אילימא במקום שאין מכריזין (דף צד.) חתוכה נמי לישדר ליה דהא לא אתו למזבן מיניה, אלא במקום שמכריזין, שלימה נמי לא לישדר ליה דחתיך ליה ומזבין ליה,

אי בעית אימא במקום שמכריזין ואי בעית אימא במקום שאין מכריזין, איבעית אימא במקום שמכריזין חיתוכא דעובד כוכבים מידע ידיע, ואיבעית אימא במקום שאין מכריזין גזירה שמא יתננה לו בפני ישראל אחר, ואי בעית אימא משום דקא גניב ליה לדעתיה, דאמר שמואל אסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעתו של עובד כוכבים.

והא דשמואל לאו בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר, דשמואל הוה קא עבר במברא א"ל לשמעיה פייסיה למבוריה, פייסיה ואיקפד. מ"ט איקפד, אמר אביי תרנגולת טרפה הואי ויהבה ניהליה במר דשחוטה, רבא אמר אנפקא אמר ליה לאשקויי ואשקיייה חמרא מזיגא. וכי מכללא מאי, למ"ד טרפה הואי א"ל אמאי תשהא איסורא, למ"ד אנפקא א"ל לאשקויי אנפקא חייא משמע.

תניא היה רבי מאיר אומר אל יסרהב אדם לחבירו לסעוד אצלו ויודע בו שאינו סועד, ולא ירבה לו בתקרובת ויודע בו שאינו מקבל, ולא יפתח לו חביות המכורות לחנוני אלא אם כן הודיעו, ולא יאמר לו סוך שמן מפך ריקן, ואם בשביל כבודו מותר. איני והא עולא איקלע לבי רב יהודה פתח לו חביות המכורות לחנוני, אודועי אודעיה, ואיבעית אימא שאני עולא דחביב ליה לרב יהודה, דבלאו הכי נמי פתוחי מפתח ליה.

ת"ר לא ילך אדם לבית האבל ובידו לגין המתקשקש, ולא ימלאנו מים מפני שמתעהו, ואם יש שם חבר עיר מותר.

ת"ר לא ימכור אדם לחבירו סנדל של מתה בכלל של חיה שחוטה מפני ב' דברים, אחד מפני שמתעהו ואחד מפני הסכנה, ולא ישגר אדם לחבירו חבית של יין ושמן צף על פיה, ומעשה באחד ששיגר לחבירו חבית של יין ושמן צף על פיה והלך וזימן עליה אורחין ונכנסו, מצאה שהיא של יין וחנק את עצמו.

ואין האורחין רשאים ליתן ממה שלפניהם לבנו ולבתו של בעה"ב א"כ נטלו רשות מבעה"ב, ומעשה באחד שזמן ג' אורחין בשני בצורת ולא היה לו להניח לפניהם אלא כשלש ביצים, בא בנו של בעה"ב נטל אחד מהן חלקו ונתנו לו, וכן שני וכן שלישי, בא אביו של תינוק מצאו שעווק א' בפיו ושתיים בידו חבטו בקרקע ומת, כיון שראתה אמו עלתה לגג ונפלה ומתה, אף הוא עלה לגג ונפל ומת. א"ר אליעזר בן יעקב על דבר זה נהרגו ג' נפשות מישראל, מאי קמ"ל דכולהו ר"א בן יעקב היא.

ת"ר השולח ירך לחבירו, שלימה אינו צריך שיטול הימנה גיד הנשה, חתוכה צריך ליטול הימנה גיד הנשה, ובעובד כוכבים בין חתוכה ובין שלימה אין צריך ליטול הימנה גיד הנשה, ומפני ב' דברים אמרו אין מוכרין נבילות וטרפות לעובד כוכבים, אחד מפני שמתעהו ואחד שמא יחזור וימכרנה לישראל אחר, ולא יאמר אדם לעובד כוכבים קח לי בדינר זה בשר מפני ב' דברים (דף צד:): אחד מפני האנסין ואחד שמא מוכרין לו נבלות וטרפות.

אמר מר ובעובד כוכבים בין שלימה בין חתוכה אינו צריך ליטול הימנה גיד הנשה, במאי עסקינן אילימא במקום שמכריזין חתוכה אמאי אינו צריך ליטול הימנה גיד הנשה כיון דלא אכרוז אתי למיזבן מיניה, אלא פשיטא במקום שאין מכריזין, אימא מציעתא מפני שני דברים אמרו אין מוכרין נבלות וטרפות לעובד כוכבים אחד מפני שמתעהו ואחד שמא יחזור וימכרנה לישראל אחר, ואי במקום שאין מכריזין הא לא אתי למיזבן מיניה,

אלא פשיטא במקום שמכריזין, אימא סיפא לא יאמר אדם לעובד כוכבים קח לי בדינר זה בשר מפני שני דברים אחד מפני האנסין ואחד שמא מוכרין לו נבילות וטרפות, ואי במקום שמכריזין אי איתא דהוה טרפה אכרוזי הווי מכרוזי, אלא פשיטא במקום שאין מכריזין רישא וסיפא במקום שאין מכריזין מציעתא במקום שמכריזין,

אמר אביי אין רישא וסיפא במקום שאין מכריזין מציעתא במקום שמכריזין, רבא אמר כולה במקום שמכריזין רישא וסיפא שהכריזו מציעתא שלא הכריזו, רב אשי אמר כולה במקום שאין מכריזין ומציעתא גזירה שמא ימכרנה בפני ישראל.

היכי מכריזין אמר רב יצחק בר יוסף נפל בישראל לבני חילא, ולימא נפל טריפתא לבני חילא, לא זבני, והא קמטעי להו, אינהו הוא דקמטעו נפשייהו, כי הא דמר זוטרא בריה דרב נחמן הוה קאזיל מסיכרא לבי מחוזא ורבא ורב ספרא הווי קא אתו לסיכרא, פגעו אהרדי, הוא סבר לאפיה הוא דקאתו, אמר להו למה להו לרבנן דטרוח ואתו כולי האי, א"ל רב ספרא אנן לא הוה ידעינן דקאתי מר אי הוה ידעינן טפי הוה טרחינן, א"ל רבא מ"ט אמרת ליה הכי דאחלישתיה לדעתיה, א"ל והא קא מטעינן ליה, איהו הוא דקא מטעי נפשיה.

## רש"י

משנה: שולח אדם ירך לעובד כוכבים כו', ואין חוששין שמא יחזור וימכרנה לישראל ויאכלנה בגידה דכיון דשלימה היא מקומו של גיד הנשה היה ניכר אם נחטט הימנה והלוקח מבין שלא ניטל ונוטלו ובגמרא פריך היכי זבני ישראל בשר מעובד כוכבים.

גמרא: ירך, שלמה משמע. חתוכה לא, אלא אם כן ניטל גידה דכיון דחתוכה היא סבר הלוקחה מן העובד כוכבים שניטל גידה ואוכלה בגידה. במקום שאין מכריזין, שכל הטבחים של אותו מקום ישראלים הם וכשבאה טרפה לידם אין מכריזין לומר נפלה טרפה באיטליז למכור לעובד כוכבים ובאותו מקום אין לוקחין בשר מן העובד כוכבים דשמא מכרו לו הטבחים טריפה ואין אנו יודעים אם באת היום טרפה לידם. חתוכה נמי לישדר, עם גידה דליכא למיחש שמא ימכרנה לישראל דהא לא זבני מיניה דחיישינן לטרפה. אלא במקום שמכריזין, שישראל מותר ליקח שם באותו מקום מן העובד כוכבים כיון שלא הכריזו דלמאי נחוש לה הטבחים ישראלים הם ולטרפה ליכא למיחש דהא לא הכריזו היום. שלימה נמי לא לישדר ליה, עד שיטול גידה דאע"פ שמקומו ניכר איכא למיחש דלמא חתיך לה עובד כוכבים ומזבין וסבור זה שנטל גידה. חיתוכא דעובד כוכבים, בירך אינו עשוי כשל ישראל שהוא פורעה כדרך שהגיד מונח ועל דא סמך רבי בשולח ירך לחבירו על יד עובד כוכבים ולא עשה בה חותם דכשרה היא אם היא

חתוכה כדרך שישראל חותכה אחר חטיטת הגיד אבל באבר אחר שחיתוך עובד כוכבים וחיתוך ישראל שוין בו אסור עד שיהא בו חותם.

ואיבעית אימא במקום שאין מכריזין, ודקשיא לך חתוכה נמי לישדר דהא לא זבין לה ישראל גזירה שמא יתננה לו בפני ישראל ואותו הרואה שזה נתנה לו לוקח הימנו וכסבור ניטל גידה. ואיבעית אימא, טעמא דמתני' דאמר חתוכה לא לישדר עם גידה.

ואיבעית אימא, טעמא דמתניתין דאמר חתוכה לא לישדר עם גידה, משום דגונב דעתו, דעובד כוכבים, כסבור שישראל זה אוהבו מאד שתקנה וטרח בה ליטול גידה עד שנראית לעצמו ואח"כ נתנה לו, והוא לא נטלו, ונמצא מחזיק לו טובה חנם.

פייסיה למבוריה, תן שכרו לבעל המעבורת. מברא, ספינה רחבה שעוברין בה את הנהר. במר דשחוטה, בחילוף שחוטה בחזקת שחוטה וחבירו בבכורות (ל) ההוא טבחא דמזבין תרבא דאטמא במר דכנתא, ולי נראה דלשון תמורה הוא, דהאי דטרפה לאו דוקא, דטרפה בשחוטה לא מיחלפא, אלא כלומר טרפה שחוטה נתן לו במר דכשרה שחוטה. ואשקיייה חמרא מזיגא, והעובד כוכבים סבור שהיין חי. וכי מכללא מאי, מה לנו אי איתמר מכלל אי בפירוש הא מהא כללא שפיר שמעינן ואמאי אשמעינן גמרא דלאו בפירוש אתמר ומה יש לנו לגמגם בכלל זה. למ"ד טרפה הואי, איכא למימר דלאו משום גניבות דעת איקפיד אלא משום דאשהייה גביה עד השתא. אנפקא חייא משמע, משום יקרא דידיה איקפיד שעבר על דבריו.

לא יסרהב, לא יפציר בו הואיל ויודע שלא יעשה משום דגונב דעתו להחזיק לו טובה בחנם כסבור שמן הלב מסרהב לו כן. ולא יפתח לו כו', כל חביותיהם מגופות היו וכשבא אדם חשוב אצלו פותח לו חבית להשקותו יין חזק ואם מכר חבית לחנוני שלמה ועדיין היא אצלו לא יפתחנה לאורח הבא לו מפני שגונב לכו להחזיק לו טובה חנם כסבור זה הפסד גדול נפסד ע"י שהרי תשאר חבית זו חסרה ותתקלקל יינה וזה ימסרנה מיד לחנוני שימכרנה לו. אא"כ הודיעו, מכרתיה לחנוני ואיני נפסד. לא יביא לו פך ריקן ויאמר לו סוך שמן, מפני שיודע בו שאינו סך וגונב דעתו כסבור שיש בו שמן. ואם בשביל כבודו, של אורח להודיע לבריות שחביב הוא עליו מותר. המתקשקש, חסר לפי שזה סבור שהוא מלא. שמתעהו, גונב דעתו. ואם יש שם חבר עיר, חבורות עיר שיש שם רבים וזה מתכוין להחשיב את האבל בעיניהן שיאמרו כמה חשוב זה שזה מכבדו כ"כ. מותר, דגדול כבוד הבריות.

סנדל, של עור בהמה שמתה (חיה) מאליה אין עורה חזק כשל בריאה שחוטה. חיה שחוטה, בריאה שחוטה. הסכנה, שמא מחמת נשיכת נחש מתה והארס נבלע בעור. ושמן צף על פיה, כסבור שהכל שמן ומזמן עליו אורחים ובטוח שיש לו שמן הרבה לצרכם. וחנק את עצמו, שלא היה לו מה להאכילם ובוש מהם. שעוזק, סוגר כמו ויעזקהו (ישעיהו ה).

שלימה, אין צריך ליטול מפני שניכר שלא ניטל והאוכלה נוטלו. ובעובד כוכבים בין שלימה כו', לקמיה אפרש לה. אין מוכרין טרפה לעובד כוכבים בסתם אא"כ הודיעו שהיא טרפה דתו ליכא גניבת דעת ובמקום שאין מכריזין דליכא למיחש לשמא ימכרנה לישראל או במקום שמכריזין וביום שהכריזו הכי מתוקמא לקמן. אחד מפני האנסים, שעובד כוכבים אנס הוא ומעכב הדינר בידו וגוזל את הטבח. כיון דלא אכרוז, היום והכל יודעים שאין היום טרפה באיטליז. אתי למיזבן מיניה, ואוכלה בגידה כסבור שניטל. אלא פשיטא במקום שאין מכריזין, דלא זבני מיניה אימא מציעתא כו'. אלא במקום שמכריזין, והיום אירע להם אונס שלא הכריזו הלכך אתי ישראל למיזבן מיניה. אכרוזי הוו מכרוזי, ומדלא אכרוזי לאו טרפה היא ויאכל ומה בכך.

רבא אמר כולה במקום שמכריזין, רישא דקתני ובעובד כוכבים אפילו חתוכה אין צריך ליטול כשהכריזו היום שאותו היום לא יקח ישראל בשר מעובד כוכבים וסיפא נמי דאסור לשלוח דינר ביד עובד כוכבים כשהכריזו היום דהואיל ויש טרפה ימכרנה לו. מציעתא בשלא הכריזו, שאירע להם אונס ולא הכריזו על טרפה שנפלה לידם לפיכך אסור למוכרה לעובד כוכבים שמא ימכרנה לישראל דהואיל ומקום שמכריזין הוא והיום לא הכריזו אתי למיזבן מיניה. כולה במקום שאין מכריזין, ולא זבין ישראל מעובד כוכבים בשר הילכך רישא א"צ ליטול גידה וסיפא נמי אסור לשלוח עובד כוכבים וליקח בשר דכיון דאין מכריזין יש לחוש שמא יש טרפה באיטליז ואין אנו יודעין. ומציעתא, דקתני אסור למכור לעובד כוכבים אם לא

הודיעו. גזירה שמא ימכרנה לו, הטבח בפני ישראל וזה הרואה לא שמע מן הטבח שהיא טרפה סבור שהיא כשרה ומיהו ברישא גבי שולח ירך לעובד כוכבים לא גזר שמא יתננה לו בפני ישראל ויקחנה מידו ויאכלנה בגידה דבשלמא גבי מכירת טבח באיטליז קמזבין ליה לעובד כוכבים התם ישראל טובא קיימי וחזו וחיישינן דלמא חד מינייהו הדר וזבין לה מיניה אבל שולח לעובד כוכבים בביתו הוא ומי ראה ואת"ל יראנה אדם לא גזרינן כולי האי שמא יקחנה זה דכ"ע לא זבני בישראל ותנא דמתני' פליג אתנא דברייתא וגזר בה כדאוקימנא לעיל גזירה שמא יתננה לו כו'.

נפל בישראל לבני חילא, בא לדינו בשר לעובדי כוכבים. לא זבני, דגנאי הוא להם מאחר שאין אנו רוצים לאוכלה. אינהו הוא דקא מטעו אנפשיהו, דלא משיילי אי טרפה אי כשרה והאי דקתני לעיל מפני שמטעהו במוכר לו בחזקת שחוטה וכן הפותח חביות המכורות לחנוני דאומר לו בשבילך אני פותחם דודאי גונב דעתו. הוה אתו לסיכרא פגעו אהדי, וכסבור מר זוטרא שלקראתו יצאו. כולי האי, יצאתם יותר מדאי. לא הוה ידיעין, ולעשות עסקינו ולילך למקום אחר יצאנו. דאחלישתיה לדעתיה, שהיה סבור תחלה שכבדנוהו. והא קמטעינן ליה, אם לא הייתי מגלהו היה מחזיק לנו טובה חנם. איהו הוא דמטעי אנפשיה, אחרי שאנו לא אמרנו לו לקראתך יצאנו.

### רבינו גרשום

<ג> ... ולא ירבה בתקרובת, כלומר לא ישגר לו דורונות. לא יפתח לו חביות וכו', כלומר הוא מכר חביותיו לחנווני וחנווני עומד לפותחן למוכרן מיד ובא אוהבו לביתו ויבקש ממנו מכור לי יין מאותו חבית, אל יאמר לו אם לא בשביל אהבתך לא הייתי פותחו וגונב דעתו שהחנווני עתיד למוכרו. ולא יאמר לו סך שמן, כלומר הפך של שמן יהיה בידו ואין בו כלום שהריק השמן ממנו, אל יאמר לו רוצה [אתה] לסוך שמן מן הפך הזה ואין בו כלום וגונב דעתו. ואם בשביל כבודו, כלומר ישבו שם בני אדם וחולק לו כבוד בשביל בני אדם. לגין המתקשקש, כלומר שאין בו אלא מעט יין. ואם יש בו חבר עיר, כלומר תלמיד חכם ודאי בשביל כבודו הוא עושה ואין לו יכולת למלאנו יין, מותר. סנדל של מתה, כלומר סנדל של עור בהמה שמתה מאיליה בכלל סנדל בהמה שנשחטה, שאין סנדל של מתה טוב כשל שחוטה. מפני הסכנה, שמא נשכה נחש וישב הארס בכשר (אדם). ושמן צף על פיה, כלומר יין ומיעוט שמן על היין....

### תוספות

<ד> צד. טרפה הואי ויהבה ניהליה במר דשחוטה, וא"ת לעולם אימא לך דמותר לגנוב דעתו של עובד כוכבים ואיקפד משום דאמר לו לעובד כוכבים שחוטה היא ואיכא למיגזר שמא יתננה לו בפני ישראל ויקנה ממנו, וי"ל דמ"מ איכא למידק מיניה דאסור לגנוב דעתו דאי שרי ליכא למיחש שמא יקנה ממנו ישראל דיחוש דלגנוב דעתו של עובד כוכבים אומר כן.

צד: אינהו דקא מטעו אנפשיהו כי הא, פי' בקונטרס והא דקתני לעיל מפני שמטעהו במוכר לו בחזקת שחוטה וכן הפותח חביות המכורות לחנוני כשאומר לו בשבילך אני פותחן דודאי גונב דעתו, ואין נראה דהא אלא אם כן הודיעו קתני דמשמע אפילו בסתם אסור ולא שרי אלא בכה"ג, ועוד דמאי פריך מרב יהודה דפתח ליה לעולא דהא ודאי שלא היה מטעהו רב יהודה לומר לו בשבילך אני פותחן, לכך נראה דהתם בסתם ואסור משום דאין לאורח לאסוקי אדעתיה דמכורות לחנוני, אבל הכא איבעי [להו] לאסוקי אדעתיה דטרפה היא, ומר זוטרא איבעי ליה לאסוקי אדעתיה שלא לקראתו היו באים אלא לצורך עצמם.

צד: אמר אביי אין רישא וסיפא במקום שאין מכריזין, תימה לאביי ורבא ורב אשי ברישא היכי משדר ליה חתוכה הא לעיל אמרינן חתוכה אסור גזירה שמא יתננה לו בפני ישראל אי נמי משום דגניב ליה דעתיה.

וי"ל דלית להו להנך שינויי אלא שינויי קמא דאוקי במקום שמכריזין וחיתוך דעובד כוכבים מידע ידיע, ובחנם פירש בקונטרס אמילתיה דרב אשי דפליג תנא דמתני' אתנא דברייתא דיכול לומר רב אשי בשינויא קמא דלעיל כדפרישית.

והא דקתני מציעתא דאין מוכרין נבלות וטרפות לעובד כוכבים מפני שמטעהו, דוקא במכירה הוא דאסור לפי שהעובד כוכבים נתן מעות בתורת שחוטה, אבל בשולח דורון לא חיישינן, וסיפא דחייש שמא ימכרו לו נבלות וטרפות לא שימכרו בתורת שחוטה אלא שמא ימכרו לו ויודיעוהו שהיא טרפה והעובד כוכבים לא יגיד לו ולהא חיישי אמוראי דהכא, והא דקתני ואחד שמא יחזור וימכרנה לישראל לאביי ורבא איירי במקום שמכריזין ולא הכריזו אבל במקום שאין מכריזין לא חיישינן דלמא הדר זבין לה ישראל מיניה אפילו במכירת טבח באיטליז דאיכא ישראל טובא, ורב אשי חייש כיון דטובא ישראל קיימי התם דילמא חד מינייהו הדר זבין לה מיניה כדפירש בקונטרס, ומיהו לההוא שינויא דמשני לעיל גזירה שמא יתננה לו בפני ישראל קשה רישא דהך ברייתא ודוחק לומר דפליג,

ומפרש ר"ת דלעיל במתניתין איירי באומר הישראל לעובד כוכבים שהיא מנוקרת והתם הוא דאסור משום דגונב דעתו, אבל שלימה הא חזי ליה עובד כוכבים שלא ניטל הגיד אע"פ שישראל אמר לו שניטל יודע עובד כוכבים שהוא משקר ולכך חיישינן נמי בחתוכה שמא יתננה לו בפני ישראל ויקנה ישראל מן העובד כוכבים אף במקום שאין מכריזין ויאכלנה בגידה ולא חייש דלמא טרפה היא מאחר שאומר ישראל בשעה שנותנה לעובד כוכבים שתקנה וטרח בה ליטול הגיד עד שראוי לעצמו דאפילו יהא מותר לגנוב דעת העובד כוכבים מ"מ לא מסיק אדעתיה שלהטעותו אומר לו כן,

והא דדייק מדאיכא דאסור לגנוב דעתו, יודע היה שמואל שבצנעא נתן לו ולא היה לו לחוש שמא ראה ישראל אחר אלא משום גניבת דעתו, וברייתא דקתני ובעובד כוכבים בין חתוכה ובין שלימה א"צ ליטול הימנה גיד הנשה, התם כשנתן לו סתם ולא אמר לו שהיא מנוקרת דאיהו דאטעי אנפשיה וגם ליכא למיחש דלמא חזי ליה ישראל וזבין ליה מן העובד כוכבים דבמקום שאין מכריזין איירי וחייש שמא אחר שניטל הגיד נודע לו שהיא טרפה ולכך נותנה לעובד כוכבים אבל היכא דאמר לעובד כוכבים שהיא מנוקרת לא חייש דלמא טרפה היא דאי טרפה היא מאי נפקא מיניה דניקור הרי אינה ראויה לעצמו,

ומציעתא דאין מוכרין נבלות וטרפות לעובד כוכבים היינו כשאומר לו דכשרה היא ולכך אסור משום דמטעהו וגם משום שמא יקנה ישראל ממנו במקום שמכריזין ולא הכריזו אבל במקום שאין מכריזין לא חיישינן דאפילו ראהו שאמר לו הישראל כך קא חשיב ישראל הוואה דלהשביח מקחו אומר לו כן דכשרה דמיה יקרים דראויה לימכר לישראל אבל כשאומר דניטל גיד הימנה לא שייך טעם זה דלא עדיפא בהכי, ורב אשי סבר דאפילו במקום שאין מכריזין חיישינן דישאל השומע לא אסיק אדעתיה דלהשביח מקחו אומר כן.

וא"ת ולפלוג וליתני בדידה בגיד ובמקום שאין מכריזין דבהכי איירי רישא לאביי דכשאומר לו שהיא מנוקרת אין לשלוח עד שיטול הימנה גיד הנשה מפני שני דברים אחד מפני שמטעהו ואחד שמא יחזור וימכרנה לישראל, וי"ל דנקט נבלה וטרפה לרבנותא דקא ס"ד דלא אסור מפני שמטעהו כשמוכר לו בחזקת שחוטה לפי שיוודע דלהשביח מקחו אומר כן.

אינהו דקא מטעו אנפשייהו כי הא, פי' בקונטרס והא דקתני לעיל מפני שמטעהו במוכר לו בחזקת שחוטה וכן הפותח חביות המכורות לחנוני כשאומר לו בשבילך אני פותחן דודאי גונב דעתו ואין נראה דהא אלא אם כן הודיעו קתני דמשמע אפילו בסתם אסור ולא שרי אלא בכה"ג ועוד דמאי פריך מרב יהודה דפתח ליה לעולא דהא ודאי שלא היה מטעהו רב יהודה לומר לו בשבילך אני פותחן לך נראה דהתם בסתם ואסור משום דאין לאורח לאסוקי אדעתיה דמכורות לחנוני אבל הכא איבעי [להו] לאסוקי אדעתיהו דטרפה היא ומר זוטרא איבעי ליה לאסוקי אדעתיה שלא לקראתו היו באים אלא לצורך עצמם.



והא קא מטעינן ליה, וא"ת והא אין זה טעות כיון דבלאו הכי היו באים לכבודו כדקאמר ליה טפי הוה טרחנא דכה"ג אמרינן לעיל שאני עולא דחביב ליה לרב יהודה, וי"ל דלא דמי כלל דלעיל נהי דליכא פסידא כל כך במה שפותחן כיון שהיו מכורות לחנוני מ"מ בעבורו פתחן וכיון דאפילו לא היו מכורות היה פותחן בעבורו לא הוצרך להודיעו כלל אבל הכא לא באו כלל בעבורו.

### חידושי הרמב"ן

**חולין צד:** והא דתניא ובגוי בין חתוכה בין שלימה אינו צריך ליטול ממנו גיד הנשה. <ה> ואוקמה אביי רישא וסיפא במקום שאין מכריזין ורב אשי אוקמה כולה במקום שאין מכריזין, ולתרוייהו לא גזרינן בהא שמא יתננה לו בפני ישראל, פרש"י ז"ל דפליגא אמתני' ולית ליה לתנא דברייתא גזרה במתנה, דבשלמא גבי מכירת טבח באיטליז קא מזבין ליה והתם טובא ישראל קיימי וחזו וחיישינן דילמא חד מינייהו הדר וזבין לה מיניה אבל נכרי בביתו הוא ומי יראה, ואם תמצא לומר יראנה אדם לא גזרינן כולי האי שמא יקחנה זה דכולי עלמא לא זבני בישראל,

ואי קשיא ליחוש לגנבת דעת וכדשמואל, הא נמי לא קשיא דלית ליה לתנא דברייתא גנבת הדעת במתנה אלא במכירה דקא יהיב דמי שחוטה ודשמואל מכירה הוא שהרי בשכרו נתנה לו, א"נ לית ליה גנבת הדעת בגיד אלא כנבלה וטריפה דמאיסה אפילו לגוים כדאמרינן לא זבני, וכן יש לומר כטעם הזה שלפיכך לא חששו במתנת גיד לשמא יתננה לו בפני ישראל משום דאפי' הכי לא אתי למזבן מיניה שאין תולין בכשרה אלא במכירה דגוי מפני שהמוכר לו טרפה נתפס הוא עליו כגנב, והאי דלא אמרינן בגמ' מתני' דלא כי האי תנא דברייתא משום דלרב אשי ואביי מתני' במקום שמכריזין וחתוכה דגוי מידע ידיע ולרבא דאמר במקום שמכריזין רישא וסיפא דברייתא בשהכריזו ומתני' בשלא הכריזו, וראיה לפירושו של רש"י ז"ל מדקתני ברייתא רישא ומתנה וסיפא מכירה.

### חידושי הרשב"א

**חולין צד:** איבעית אימא במקום שאין מכריזין גזרה שמא יתננה לו בפני ישראל ואב"א משום דגניב ליה לדעתיה, נראה דמדקאמר ואב"א משום דגניב לדעתיה ולא קאמר א"נ משום דגניב לדעתיה, דה"ק ואב"א מתני' בדליכא גזרה אלא משום גנבת דעת, וקשיא לן אי אית ליה אכתי ההיא גזרה אלא דמתני' דהכא בדליכא למיגזר ה"ד אי במקום שאין מכריזין דסלקינן מינה הא איכא משום ההוא גזרה, ואי במקום שמכריזין ולא הכריזו דאיירינן ב' בשמעתין כ"ש דאיכא משום טעמא אחרינא דאתי ישראל למזבן מיניה, ועוד דאי במקום שמכריזין על אוקמתא דמוקמינן לה במקום שמכריזין הל"ל האי ואב"א משום דגניב לדעתיה, ואי במקום שמכריזין ואכרוזו היינו מקום שאין מכריזין ואיכא נמי משום גזרה שמא יתננה לו בפני ישראל, ועוד דה"ל לפרושי בהדיא הכי כיון דהשתא [איירי] במאי דלא איירינן ביה עד השתא בכולה שמעתה,

אלא ודאי נראה דבמקום שאין מכריזין דסליק מינה מיירי, וה"ק ואב"א משום גזרה ליכא דכיון דמקום שאין מכריזין הוא כ"ע ידעי דטרפות ונבלות לנכרי מזבנינן להו, וכענין שכתוב או מכור לנכרי, ואע"ג דמיחזי חזי ישראל חבריה דמזבן או יהיב בשרא לגר לא אתי למזבן מיני' דמימר אמר דלמא טריפה נבילה היא, והיינו דקאמר אב"א דגניב לדעתיה כלומר אבל משום גזירה ליכא דלית דחש לה,

והשתא נמי אתי שפיר הא דאמרינן בסמוך והא דשמואל לאו בפירוש אתמר אלא מכללא איתמר דשמואל הוה עבר אמברא וכו' ואמרינן אמאי איקפד ואמר אביי תרנגולת טריפה הואי ויהבה ניהליה במר דשחוטה ופרכינן ואי מכללא מאי הוי כלומר הא לאו כללא הוא אלא בפירוש אמרה שמואל דאם [לא] כן מאי עביד דאיקפד, ואי אמרת דחיישינן לההוא גזרה דשמא ימכרנה לו בפני ישראל היכא מתמיהינן ואי מכללא מאי, דילמא משום דיהבה

ניהליה ולא חש לגזרה הוא דאקפד דהא קיי"ל דגזרינן שמא ימכרנה לו בפני ישראל, ועוד דאפילו תאמר דטפי הוה משמע לן דאי קפד משום דגניב לדעתיה משום דגנבת הדעת קא עבר עלי' מהשתא וגזירה אינה מעכשו אלא חשש דילמא אתא לידי כך, מ"מ כי אמרינן ואי מכללא מאי הוי ואמרינן דילמא איכא למימר הא דאי קפד משום דאמר ליה לא איבעיא לך לשהויי טפי הל"ל משום דאמר ליה לא איבעי לך למיתבה ניהליה גזרה שמא יראה ישראל ואתי לזבונה מיניה, אלא ודאי שמעינן דמפשט פשיטא להו דלא גזרינן כלל כדאמרן, כך נראה לי, ולקמן נאריך בה בע"ה, ובזה עמד מנהגנו שנהגו העולם למכור נבלות וטרפות לנכרי במקולין ובפני רבים ואינן חוששין וכן נותנין ומוכרינן להן עופות טרפות ונבלות ואינן נמנעין כלל.

### חידושי הריטב"א

**חולין צד:** ואיבעית אימא משום דגניב ליה לדעתיה, פירוש ואיבעית אימא לעולם במקום שאין מכריזין וטעמא דחתוכה לא לישרד לאו משום דאתי למיזבן מיניה כלל אלא איסורו משום דגניב דעתו דגוי, ופירש"י ז"ל כי הגוי סבר שישראל הזה ששולחו אוהבו מאד כיון ששולחו ליה דורון מה שכבר טרח בו ישראל לנקרו לאכילתו, ויפה כיוון ז"ל, דהא ודאי אי לא האי טעמא יותר היה רוצה הגוי שישלחנה שלמה שיהנה בגיד ושמנו.

&lt; ז &gt;

כדאמר שמואל אסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעתו של גוי. וא"ת מה הוצרך להביא שמואל בזו דהא תניא לה בהדיא במתניתא דלקמן אין מוכרינן נבלות וטרפות לנכרי מפני שמטעהו, ולא סגי דלא הוי ידעינן לה להאי מתניתא דהא סוגיא דגמרא היא דהיא דרבינא ורב אשי, וי"ל דאי מההיא הוה אמינא דוקא במכר כי התם שנכרי נותן דמים אבל בדורון אין בו משום גניבת דעת לגבי גוי, קמ"ל דשמואל דאף בזו אסור לגנוב דעת הגוי.

ואיסור גניבת דעתו של נכרי כתבו קצת רבותינו בשם בעלי התוספות ז"ל שהוא איסור תורה דנפקא לן מדכתיב לא תגנבו ולא תכחשו וגו', וכי כתיב בסיפא דקרא איש בעמיתו דמעט גוי, ההיא [א] דלא תכחשו ולא תשקרו קאי, ובמקום שאין חילול השם בדבר, ודיקא נמי דלא כתיב מעמיתו או לעמיתו, והיינו נמי דיהבינן אנחתא בלא תגנבו. ואע"ג דלא אשכחן גניבה סתם על גניבת דעת אלא לשון גניבת לב, בכאן נכתב לא תגנבו סתם לכלול אף גניבת ממון, ובתוספתא דבבא קמא (פ"ז ה"ג) איתא שלשה גנבים הם גדול שבכולם גונב דעת הבריות.

והא דשמואל לאו בפירוש איתמר וכו' עד תרנגולת טריפה הוי ויהביה ניהליה בסך דשחוטה. ויש גורסין במר שחוטה. כלומר במקום שחוטה והכל אחד.

ואמרינן וכי מכללא מאי. ומהדרינן למאן דאמר תרנגולת טריפה הוי קפיד משום דאמר ליה אמאי תשהה איסורא, והקשו בתוספות אמאי נקטינן דקפיד מהאי טעמא נימא דקפיד שמא נתנו לו בפני ישראל ואכיל מיניה כיון דשמע דיהבי ליה בתורת שחוטה, ותירצו (דא"כ) [דאכתין] הא שמעינן מינה דאסור לגנוב דעתו של גוי דאי לא מנא ידע אותו ישראל שזה הנותן לגוי קושטא קאמר ולא גניב דעתיה דגוי.

ולמאן דאמר אנפקא אמר ליה אנפקא חייא משמע. פי' וכל קפידתו של שמואל לא היה אלא לפי שהעבירו על דעתו שאמר לו ליתן אנפקא חייא ויהיב ליה מזיגא.

...אינהו מטעי נפשיהו, פרש"י ז"ל והא דאמרינן לעיל שלא יפתח לו חביות המכורות לחנוני, כשאומר לו בשבילך אני פותחם, והקשו בתוספות כיון דקתני התם אלא אם כן הודיעו מכלל דאפילו בסתם אסור, ועוד דודאי רב יהודה לא הוי משקר לומר לעולא שבשבילו היה פותחם, לכך פירשו דהכא היינו טעמא דכיון דחזו שמכריזין להאי בישראל הוה להו לאסוקי אדעתיהו דטריפה היא, וכן במר זוטרא בעובדא דבסמוך דרבא ורב ספרא לדרבן היו הולכין ולא לקראתו.

והא קמטעינן להו, והקשו בתוספות מה הטעאה הוי כיון דאילו הוי ידעי הוי נפקי לקראתו וכדאמרינן לעיל בעובדא דרב יהודה דחביבא ליה עולא דהוי פתח ליה, ותירצו דשאני

התם שבשבילו פתחם עכשיו מכל מקום וכיון דאפילו לא הוו מכורות היה פותחם כמו שפתחם עכשיו ליכא הטעאה, מה שאין כן בזו שלא יצאו לקראתו כלל.

### מאירי

< ח > **חולין צד.** מי שיש לו דבר שאין ראוי לו לאכילה, כגון ירך שלא ניטל גידה ואינו יודע ליטלן וכיוצא בזה, לא ישלחנו לגוי על דרך שיהא נראה לו שמשום כבודו הוא שולחה הואיל ואינו שולחה אלא מצד שאינה ראויה לו, אלא אם ישלחנה לו יודיענו שמתוך דבר זה הוא שולחה, ואם ירצה יקבלנה, ואם עשה כן שלא בהודעה הרי זה גניבת הדעת וכבר אמרו אסור לגנוב דעת הבריות אפילו של גוי: =הערה: ס"ל דגם במתנה אסור לגנוב דעת גוי לעולם אל יסרהב אדם בחבירו שיסעוד אצלו ויודע שאינו סועד, ואל ירבה לו בתקרובת ויודע בו שאינו מקבל, ואל יפתח לו מחביות שכבר הוא בלבו לפתחן למחר מצד שמכר את יינו לחנוני ויהא חבירו זה סבור שלכבודו הוא פותחם א"כ הודיעו כן, ואל יאמר לו סוך שמן מפך ריקן, ואם לא כיון לזה לרמותו ולגנוב דעתו להתראות בעיניו שכבודו במה שלא כבודו, אלא שעשה כן כדי להחשיבו בעיני הרואים רשאי:

לא ילך אדם לבית האבל להברותו ובידו לגין שאין בתוכו אלא מעט והרואה סבור שהוא מלא שגם זו גניבת הדעת והתראות בהכנת יתרה והיא מועטת, ואם היה שם חבר עיר ר"ל חבורת בני אדם [-רש"י], או חכם קובע פרק שבסבתו מתקבצים בני אדם לשם [-רכנו גרוסם], מותר, שאין זה אלא להחשיבו בעיני הרואים:

לא ימכור אדם לחבירו סנדל של עור בהמה שמתה מאליה בחזקת של עור חיה שחוטתה ולא ישלח לו חבית של יין ושמן צף על פיה שיהא זה סבור שכולה של שמן וכן כל כיוצא בזה:

האורחים בשעה שאין השבע מצוי ואיו ביד בעל הבית להכין לפניהם במדה גדושה אין רשאי ליתן מחלקם לבניו ולבנותיו של בעל הבית א"כ נטלו ממנו רשות הרבה מתבייש בעל הבית ממה שנתן לפניהם וכבר הוא מתבייש ביותר בשעה שהם נותנין מחלקם לבני חבורה:

מי שעשה איזה דבר שלא בכונה והיה חבירו סבור שלכבודו עשאה והיה מהדרו על כך אין זה צריך להודיעו שלא לכבודו עשה כן אלא הואיל והוא טעה בעצמו יודה לו שכן ויטול כתרו בטעות וילך לו:

### רא"ש

< ט > **חולין פרק ז סימן יח:** ואי בעית אימא משום דגונב ליה דעתיה דעובד כוכבים, דסבור שישאל זה אוהבו מאוד דאחר שטרח בה ותקנה לו עד שראויה לו שלחה לו ואמר שמואל אסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעתו של עובד כוכבים.

ושינוי קמא [-שם בגמרא] עיקר, דהא אביי מוקי ברייתא דלקמן דתני בה ובעובד כוכבים בין שלימה ובין חתוכה אין צריך ליטול במקום שאין מכריזין, ורבא מוקי לה במקום שמכריזין וכשהכריזו, ולא חיישינן במתנה שמא יתננה לו בפני ישראל וגם לא חיישינן במתנה לגנבת דעת. וההיא דשמואל דפייסיה למבורי [לא הוי מתנה אלא] כמין מכר היה [הגהות הב"ח], וא"כ הני אמוראי בתראי מתרצי מתניתין כשינוי קמא כי היכי דלא תפלוג מתניתין אברייתא,

ורבינו תם תירץ דהא דחיישינן לגניבת דעת ולשמא יתננה לו במתנה בפני ישראל היינו היכא דאמר ישראל לעובד כוכבים שהיא כשירה ומנוקרת אבל בסתם לא חיישינן.

תניא היה ר"מ אומר אל יסרב אדם בחבירו שיאכל אצלו ויודע בו שאין סועד ואל ירבה לו בתקרובת ויודע בו שלא יקבל ואל יפתח לו חביות מכורות לחנוני אלא א"כ הודיעו, אבל בסתם לא, ואע"ג דלא אמר ליה שבשבילו הוא פותחם איכא גנבת דעת, דממילא הוא

סבור שבשכילו הוא פותחו דלא מסיק אדעתיה שמכרם לחנווני, ולא דמי להא דלקמן מר זוטרא בריה דרב נחמן דקאזיל מסיכרא למחוזא דקאמר רבא איהו דקמטעי לנפשיה, דהתם איבעי ליה למר זוטרא לאסוקי אדעתיה דלא יצאו לקראתו דמנא ליה ידיעו בביאתו, ודלא כרש"י שפירש דהא דאמר לא יפתח לו חביות הפתוחות לחנווני דמיירי באומר לו בשבילך אני פותחם, חדא דאלא א"כ הודיעו לא משמע הכי, ועוד מאי פריך מרב יהודה שפתח לעולא חביות המכורות לחנווני, וכי ס"ד למימר דרב יהודה היה משקר לעולא, אלא אפילו בסתם אסור אלא א"כ הודיעו, ולא דמי לנפל בשרא לבני חילא, דהתם ודאי איבעי להו למידע כיון דמכריזים דטריפה הוא וליכא גנבת דעת.

ולא יאמר לו סוך שמן מפך ריקם. ואם בשבל כבודו מותר. ת"ר לא ילך אדם לבית האבל ובידו לגין המתקשקש, ולא ימלאנו מים מפני שמתעהו...

## רמב"ם

**הלכות מאכלות אסורות: פ"ח הי"ד:** גיד הנשה מותר בהנאה, לפיכך מותר לאדם לשלוח לעכו"ם ירך שגיד הנשה בתוכה ונותן לו הירך שלימה בפני ישראל, ואין חוששין שמא יאכל ממנה ישראל זה קודם שינטל הגיד שהרי מקומו ניכר, לפיכך אם היתה הירך חתוכה לא יתננה לעכו"ם בפני ישראל עד שיטול הגיד שמא יאכל ממנה ישראל.

< י >

דברי הרמב"ם הלי' דעות והלי' מכירה עם נוי"כ לקמן בפרק ???

## מחרש"א

**חולין שם:** תרנגולת טריפה הואי וכו', ואפילו דטעות גוי היה שרי היינו באינו משקר לו בדיבורו, אבל הכא שמכר לו בתורת שחוטא כמ"ש רש"י לקמן אסור וע"ש בתוספות וק"ל.

< יא >

אנפקא חייא משמע וכו', ק"ק דעיקר התירוץ שעבר על דבריו חסר מן הספר דהא דאנפקא חייא משמע נמי הוה ידע דאל"כ לית ביה גניבת דעת, ויש ליישב.

חביות המכורות וכו', עיין פרש"י, ולולי פירושו נראה לכאורה דלאו משום הפסד שתהיה חסרה נגעו בה אלא כיון שמכרה כבר לחנווני אסור לו ליטול ממנה בלי רשות החנווני וכשהוא פותחם כאילו הוא רוצה לטעום כולם בשבילו לראות החזק והטוב בהם הרי הוא גונב דעתו אלא א"כ הודיעו לאורח שמכרם ולכבדו נגד הבריות עושה כן, ואפשר לומר דאי משום כבודו בלא הודיעו נמי שרי כדקתני גבי פך ריקן וק"ל.

מפני שמטעהו וכו', ק"ק דהיאך מטעהו וגונב דעתו דהא לשתותו שם מביאו בבית האבל לנחמו ביין, ואפשר שהיה דרכם שכל אחד מביא שם ולא היו שותין מכולן והיה זה יכול להשמט עם לגין שלו שלא יהיו שותין ממנו, ובהכי ניחא בלגין המתקשקש משמע שהוא נראה חסר ע"י קשקוש, מאי מטעהו דייך בו, אבל כיון שלא שתו את כולן בחזרתו יראה לגין המתקשקש ומטעהו שהאבל יסבור ששתו ממנו עד שנעשה ריקן ואשמעינן דאעפ"כ לכבדו בחר עיר שרי וק"ל. [=עיין רש"ש מה שמוסיף בענין לגין המתקשקש==

לא ימכור לחבירו סנדל וכו', ק"ק הכא במכירה מאי קמ"ל הוא ודאי אונאה היא כיון דמתה אין עורה חזק כשל בריאה שחוטא, וי"ל דמיירי כגון שהוא מכר לו אותן בזול כמו של מתה אלא כדי להחזיק לו טובה בעלמא אמר ליה שהיא חיה שחוטא דהשתא לא הוה אלא גניבת דעת, ובההיא דלא ישגר לו חבית יין ושמן צף וכו' מתוקמא במתנה דאי במכירת שמן האיך הטעהו ושלח לו יין כיון דאיכא למיקם עליה וק"ל.

## ים של שלמה

חולין פרק ז סימן י"ט: דין דאסור ליתן ירך חתוכה לגוי בפני ישראל אלא אם כן מנוקרת, ואם אינו נותנו בפני ישראל מותר לתת במתנה לגוי אפילו חתוכה, ולא שייך גניבת דעת במתנה כי אם במכר...

...ושוב נחזור לסוגיא ואיבעית אימא במקום שאין מכריזין וגזרה שמא יתננה לו בפני ישראל אחר, ואז יראה הישראל ויקנה ממנו, ואיבעית אימא משום דגניב לה לדעתיה דסבור שישראל זה אוהבי מאד דאחר שטרח בה ותקנה לו עד שראויה לו שלחה לו... ת"ר השולח ירך לחבירו שלימה אין צריך שיטול הימנו גיד הנשה, ובגוי בין חתוכה בין שלימה אין צריך ליטול הימנו גיד הנשה... אביי אמר אין, רישא וסיפא במקום שאין מכריזין, ומציעתא במקום שמכריזין, רבא אמר כולה במקום שמכריזין... רב אשי אמר כולה במקום שאין מכריזין...

ופסק הרא"ש (סימן י"ח) דהני תרי שינויי בתראי דמשני ואבעית אימא במקום שאין מכריזין, לית להו עיקר, אלא שינויא קמא עיקר, דהא אביי מוקי ברייתא דתני בה ובגוי בין שלימה ובין חתוכה אין צריך ליטול הימנו גיד הנשה במקום שאין מכריזין, ורבא מוקי לה במקום שמכריזין, וכשהכריזו, אלמא דלא חיישינן במתנה, דהיינו בשולח דורון, שמא יתננה לו בפני ישראל, וגם לא חיישינן במתנה לגניבת דעת, והא דקתני מציעתא דאין מוכרין נבלות וטרפות לגוי מפני שמטעהו, דוקא במכירה הוא דאסור, לפי שהגוי נתן מעותיו בתורת שחוטה, וסיפא דקאמר שמא ימכרו לו ויודיעוהו (לו) שהיא טריפה [והעכו"ם לא יגיד לו], וההיא דשמואל דפייסיה למבוריה נמי כמין מכר הוא, ומשום הכי איקפיד, וא"כ הני אמוראי בתראי מתרצי מתניתין כשינויא קמא, כי היכא דלא תפלוג מתני' אברייתא.

ור"ת תירץ דהא דחיישינן לגניבת דעת ולשמא יתננה לו בפני ישראל, היינו היכא דאמר ישראל לגוי שהיא כשרה מנוקרת, אבל בסתם לא חיישינן, ע"כ [לשון הרא"ש].

ודוחק הוא בעיני, דאפי' בשלימה דקא חזי ליה וליכא גניבת דעת, מ"מ אסור, משום שארית ישראל לא יעשו עולה וגו', גם לפירושו כל הסוגיא דוחק, מ"מ שמעינן מיניה דמן הסתם לא חיישינן לא לגנבת דעת ולא לשמא יתננה לו בפני ישראל ואינו אסור אלא כשנותנו לו בפני ישראל, ומשום הכי כתב הטור (סימן ס"ה) סתמא וז"ל: ואם אינו נותנה לגוי בפני ישראל, יכול ליתנה לו בין אם שלימה או חתוכה, ואם נותנו לו בפני ישראל, לא יתננה לו כשהיא חתוכה, אלא אם כן נטל גידה, שיש לחוש שמא סבר ישראל שראה שנתנה זה לגוי שנטל גידה קודם שנתנה לו, ויקחנו ממנו ויאכלנו עם גידה, שכל ירך שיוצאת מתחת יד ישראל שחתכה כדרך שחותכין אותו מנקרי הבשר, היא בחזקת שניטל גידה, ע"כ,

ואין לומר אמאי השמיט דין דמכירה, לאשמועינן דאסור, מאחר דקיימא לן כרב אשי, דהא ס"ל דאפי' במקום שאין מכריזין חיישינן במכירה שהוא באיטליז, במקום שמוכרין הבשר במקולין ברבים, וחיישינן שמא יראה ישראל ויקנה ממנו, כי ס"ל כדברי ר"ת, כמ"ש הטור להדיא אח"כ בסי' קי"ז, שמסקנת אדוני אבי בדבר, דלא חיישינן אף במכירה לשמא ימכרנה לו בפני ישראל, אם לא שיאמר לו הישראל שהוא כשרה, כדפרישית, וכעין זה כתב הר"ן וז"ל, ומדאמרי' דחתוכה לא, גזרה שמא יתננה בפני ישראל, נראה שאסור למכור נבלות וטרפות לעכו"ם סתם, במקום שאין מכריזין, משום גזירה שמא ימכרנה לו בפני ישראל, ואין המנהג כן, שהרי אנו מוכרין נבילות וטרפות לגוי בסתם, לפיכך נראין דברי ר"ת ז"ל, שכתב, דכי דייקנין ממתני' דחתוכה לא, כשאמר לו כשירה ומותרת היא, הלכך אי אמר ליה כהאי גוונא בפני ישראל אתי למזבין מיניה, ומשום הכי גזרינן שמא יתננה לו בפני ישראל, וזהו שנהגו בכל המקומות הללו למכור נבילות וטרפות סתם, דלשמא ימכרנו בפני ישראל ליכא למיחש, כיון דבסתם הוא, לא סמוך ישראל בהכי, ומשום גניבת דעת נמי ליכא למיחש, דאיהו מטעי נמי אנפשיה, ע"כ, וכבר כתבתי שדוחק הוא בעיני לאוקמי מתניתין באומר לו שהוא כשירה, אלא נראה בעיני, דוקא בימיהם, שהיו מקומות שהיו מכריזין, וכשלא הכריזו היה מותר ליקח מהם, א"כ אף במקום שאין מכריזין גזרו במכר, לשמא יתננה לו בפני ישראל, אבל אחר ימי התלמוד נתבטל המנהג של הכרזה, ואין מכריזים בשום מקום, ונתפשט האיסור שאין קונין שום בשר מן הגוי, וזהירי ביה טובא, על כן התירו למכור להם נבילות וטרפות, ולא חשו תו לשמא ימכרנה בפני ישראל, דאפי' ישראל רואה אינו קונה, אם לא שישמע מפני ישראל שאומר לו שהיא

כשירה, וכולי האי לא שכיחא דבני ישראל לא יעשו עולה, וק"ו שאינו עושה זה בפני ישראל שלא יכשל בו,

ולפי מה שכתבתי דקיימא לן כשינוי קמא ולא חיישינן לגנבת דעת גבי גוי במתנה כי אם גבי מכר, לא נראה להקל, שהרי הרי"ף והסמ"ג (לאוין קנ"ה) כתבו סתמא שאסור לגנוב דעתו של גוי, כמו גבי ישראל, אלא משום דס"ל גניבת דעת כזו, כמו שסובר שניקר לו, כמו שהיא ראויה לאכול, אינה גניבת דעת, ואינה דומה לטריפה בחזקת שחוטה, שאפילו הגויים מודים לזה שהכשירה מעולה מן הטריפה, כמו שהטריפה מעולה מן הנבילה, וכ"כ הרמב"ם (דעות פ"ב) ז"ל להדיא שכל גניבות דעת המוזכרים לקמן בהלכה אסור אפילו לגוי, ומאחר שגניבת דעת אסור בגוי כ"ש גניבה ממש וגזל הגוי דאסור ואף להטעותו אסור, כאשר הארכתי בזה בהגוזל בתרא:

**שם: סימן כ:** דין אל יסרהב אדם בחבירו שיאכל אצלו ויודע שאינו סועד, ואל ירבה לו בתקרובות ויודע בו שלא יקבל, ואל יפתח לו חביות המכורות לחנוני כדי לפתותו שבשביל כבודו פתח וכן כל כיוצא בזה, ואפילו בסתם אסור משום גניבת דעת, מ"מ אם אינו מתכוון כלל להטעותו אלא פותח החביות לצורך עצמו והוא סובר שבשבילו הוא פותח, איהו דקא מטעי אנפשיה:

< יג >

תניא היה רבי מאיר אומר אל יסרהב אדם בחבירו שיאכל אצלו ויודע בו שאינו סועד, ואל ירבה לו בתקרובות ויודע בו שלא יקבל, ואל יפתח לו חביות המכורות לחנוני שהוא סובר שבשבילו הוא פותח, אלא אם כן הודיעו אבל בסתם לא, ואע"ג דלא אמר לו שבשבילו הוא פותח, ואיכא גניבת דעת דממילא הוא סבר דשבבילו הוא פותחו, דלא מסיק אדעתיה שמכרה לחנוני, וכתבו התוס' והרא"ש (סימן י"ח) שלא דמי להאי דלקמן מר זוטרא בריה דר"נ הוה קאזל מסיכרא לבי מחוזא... דהתם איבעיא ליה למר זוטרא לאסוקי אדעתיה דלא יצאו לקראתו דמנא להו דידיעי נביאות, ודלא כרש"י שפירש דהא דאמר לא יפתח לו חביות פתוחות לחנוני דאמר לו בשבילך אני פותח כו', חדא דאלא אם כן הודיע לו לא משמע הכי אלא משמע אפי' בסתם אסור כל זמן שלא הודיעו, ועוד מדפריך בסוגיא מרב יהודה שפתח חביות המכורות לחנוני לעולא, וכי ס"ד למימר דרב יהודה משקר לעולא, אלא אפי' בסתם אסור אא"כ הודיעו,

ואני אומר שאם היה כפירש"י, לא היה [עולה] על לב התלמוד למיפרך מהא דרב יהודה כלל שיהא מותר אפילו לשקר חלילה, דאפילו לגוי אסור לשקר משום שארית ישראל לא יעשו עולה וגו', כדפירשתי לעיל, ומ"מ נראה נהי דבסתם אסור אפילו לא משקר, היינו שמראה את עצמו כאילו עשה בשבילו ולכבודו אבל אם הוא אינו מתכוון כלל להטעותו אלא פותח חביות לצורך עצמו והוא סבור שבשבילו הוא פותח, איהו דקא מטעי נפשיה ואין צריך להודיע, כן כתב הר"ן, וכן מורה לשון הרמב"ם (דעות ב'ו) לא יפתח לו חביות שהוא צריך לפותחן למוכרו כדי לפתותו שבשביל כבודו פתח, וכן כל כיוצא בזה, ע"כ, משמע שאם לא בא (לפתוח) [לפתוח] לא, ותו כתב אפילו מלה אחת של פתוי ושל גניבת דעת אסור, אלא שפת אמת ורוח נכון ולב טהור מכל עמל והוות ע"כ, ותו מסקינן ולא יאמר לו סוך מפך ריקם, ואם בשביל כבודו מותר, פי' כבודו של אורת, להודיע לבריות שחביב עליו.

ת"ר, לא ילך אדם לבית אבל ובידו לגין המקשקים, פי' חסרים, ולא ימלאנה מים, מפני שמטעהו, ואם יש שם חבר עיר מותר, פירש"י חבורת עיר, כלומר שיש לשם רבים וזה מכין להחשיב את האבל בעיניהן, ואני אומר חבר עיר מותר כשיש שם חבר העיר, חשוב כרבים, ורוצה להחשיב את האבל בעיניו,

ת"ר לא ימכור אדם לחבירו סנדל של מתה בכלל שחוטה...

### מהר"ם קזיס

< יד > הא דאמרינן אל יסרהב בחבירו לסעוד אצלו ויודע שאינו סועד, נ"ל דהיינו דוקא כשאין רצונו שיסעוד אצלו ואילו היה סבור שיסעוד אצלו לא היה אומר לו כן, אבל אם היה חפץ שיסעוד אצלו אע"פ שיודע שאינו סועד לא מקרי גניבת דעת, וכן גבי תקרובת אם היה חפץ שיקבל התקרובת אע"פ שיודע שאינו מקבל, אין בזה משום גניבת דעת. ולפי זה אפשר לומר דמה שאמרו לא יאמר לו סוך שמן מפך ריקן, ולא אמר סוך שמן סתם אפילו מפך מלא, היינו משום דאין צריך לסוכה אלא שמן מעט ואורחא דמילתא דלא קפדי אינשי בהכי, ולהכי אע"פ שיודע בו שאינו סך לא היה בזה משום גניבת דעת כיון שאם היה סך לא היה מקפיד עליו, אבל כשאומר לו סוך שמן מפך ריקן אם היה מקבל עליו לסוך היה קשה בעיניו שהיה בוש ממנו כיון שאין בו שמן, ולזה יש בו משום גניבת דעת.

### תורת חיים

< טו > ולא יאמר לו סוף שמן מפך ריקן, וצ"ל שיודע בו שאינו סך כדפירש רש"י ז"ל, וקשה דא"כ מאי איריא מפך ריקן אפילו הוא מלא שמן נמי כיון דיודע בו שאינו סך גונב דעתו כדתני רישא אל יסרהב אדם לחבירו לסעוד אצלו ויודע בו שאינו סועד ולא ירבה לו בתקרובת ויודע בו וכו', וי"ל דלא הוי גניבת דעת אלא כשהוא מפציר בחבירו הרבה והוא יודע שלא יעשה כן אבל כשאינו אומר לו רק פעם אחת לאו גניבת דעת הוא דהכא אורחא דמילתא, ולהכי נקט ברישא אל יסרהב בחבירו ולא ירבה וכו' משמע דליכא איסורא אלא כשמפציר בו ומרבה בתקרובת אבל בחד זימנא שרי, ואשמעינן סיפא דמפך ריקן אסור באמירה אחת.

### חתם סופר

< טז > **מס' חולין צד.** משום דקא גניב ליה דעתיה, דבתוספתא [=צ"ע איזה תוספתא (ואולי צ"ל בתוספות) ואם לב"ק צ"ע ==] יליף גניבת דעת מק"ו דגניבת ממון, וכיון דגניבת גוי אסור כל שלא בא בהתירא ליד ישראל דאז מותר אי ליכא חילול השם כגון הפקעת הלואתו אבל גניבה אסורה, א"כ כ"ש גניבת דעתו כ"כ הראשונים בשמעתין. ויש לעיין קצת א"כ אמאי אמרינן בשמעתין אם בשביל כבודו של אורח מותר לגנוב דעתו והלא אפי' בגניבת ממון דקיל אסור אפי' ע"מ לשלם תשלומי כפל כדאיתא ר"פ איזהו נשך והתם לטובתו גניב מיני' כפירש"י התם ואפ"ה אסור. וי"ל התם עכ"פ מצערא ליה לפי שעה משא"כ הכא אי עושה לכבודו אין כאן צער כלל: [מהדו"ק]

שאני עולא דחביב ליה לר' יהודה וכו', נראה דהי' לו חביות פתוחות וגם חביות סתומות המכורו' לחנוני והי' יכול להשקותו מהפתיות ולכבודו פתח לו הסתימות וא"ל כן אך לא לו שהן מכירות לחנוני שנמצא זה נהנה וזה לא חסר עולא נהנה ששתה מסתימות שיינם טוב וזה לא חסר שבלא"ה היו מכירות והחנוני יפתחם ומ"מ ה"ל גניבת דעת שעולא סבר שאינם מכירות ומשו"ה משני שאני עולא דחביב ליה וכו' ולעולם מיירי דא"ל שלכבודו פתחם והאמת כן היו שלכבודו פתחם ובוה י"ל ק' תוס' אפירש"י לקמן ד"ה אינהו וכו' וק"ל: [מהדו"ק]

## ברייתא "שבעה גנבים הם"

## מכילתא / תוספתא

&lt; י &gt;

==בברייתא זו מובאות כמה דינים של גניבת דעת ועיקרם הדוגמאות של רבי מאיר בגמ' חולין דלעיל. היא נשנית בשתי מקומות - במכילתא (משפטים) ובתוספתא (מס' ב"ק) בקצת שינויי נוסחאות, והצגנו אותם כאן זו מול זו. גם במדרשים המאוחרים מצאנו כמה גירסאות והם: בילקוט שמעוני (משפטים) ובפסיקתא זוטרותא (שם). הבאנו גם מהמפרשים של התוספתא והמכילתא

## מכילתא משפטים מס' נזיקין פי"ג: תוספתא ב"ק פרק ז הלכה ג:

שבעה גנבין הן, הראשון שבכולם גונב דעת הבריות, והמסרב בחבירו לאורחו ואין בלבו לקרותו, והמרבה לו בתקרובות ויודע לו שאינו מקבל, והמפתח לו חביות שמכורות לחנוני, והמעול במדות והמשקר במשקלות, והמערב את הנורה בתלתן ואת החומץ בשמן, אע"פ שאמרו אין השמן מקבל דלוס, לפיכך מושחין בו את המלכים,

שנים ישלם... נמצא אתה אומר שבעה גנבין הם, הראשון שבגנבים גונב דעת הבריות, והמסרב לחבירו לאורחו ואין בלבו לקרותו, והמרבה לו בתקרובת ויודע בו שאינו מקבל, והפותח חביותיו והן מכורות לחנוני, והמעוול במדות והמשקר במשקלות, והמערב את הגירה בתלתן והחול בפול והחומץ בשמן מפני שאמרו השמן אינו מקבל נכל, לפיכך מושחין בו מלכים,

ולא עוד אלא שמעלין עליו שאילו היה יכול לגנוב דעת העליונה היה גונב, שכל הגונב דעת הבריות נקרא גנב שנאמר (ש"ב טו) ויגנב אבשלום את לב אנשי ישראל,

ולא עוד אלא שמעלין עליו שאם היה יכול לגנוב דעת העליונה גונבה, וכן מצינו באבשלום שגנב שלש גניבות, לב אביו ולב בית דין ולב בית ישראל, שנאמר (שמואל ב) ויגנוב אבשלום וגו',

מי גדול גונב או נגנב הוי אומר נגנב שיודע שנגנב ושותק, וכן מצינו כשהיו ישראל עומדין לפני הר סיני בקשו לגנוב דעת העליונה שנאמר כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, כביכול נגנב הוא להם, ת"ל (דברים ה) מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי וגו', אם תאמר שאין הכל גלוי לפניו והלא כבר נאמר (תהלים עה) ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו ולא נאמנו בבריתו, אעפ"כ והוא רחום יכפר עון וגו', ואומר (משלי כו) כסף סיגים מצופה על חרש שפתים חלקים ולב רע.

וכי מי גדול הגונב או הנגנב, הוי אומר זה הנגנב שהוא יודע שהוא נגנב והוא מחריש, וכן מצינו באבותינו כשעמדו על הר סיני בקשו לגנוב דעת העליונה, שנאמר (שמות כד ז) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, כביכול, ונגנב לב בית דין בידן, שנאמר (דברים ה כה) מי יתן והיה לבבם זה להם, ואם תאמר שאין הכל גלוי ויודע לפניו, תלמוד לומר (..) ויפתוהו בפיהם ולבם לא נכון עמו, ואף על פי כן והוא רחום יכפר עון, ואומר (משלי כו כג) כסף סיגים מצופה על חרש שפתים חלקים ולב רע,

רבי מאיר אומר בוא וראה כמה חביבה מלאכה לפני מי שאמר והיה העולם, שור מפני שבטלו ממלאכתו משלם חמשה, שה מפני שאין לו מלאכה משלם ארבעה, רבן יוחנן בן זכיי אומר בוא וראה כמה חס המקום על כבוד הבריות, שור מפני שמהלך ברגליו משלם חמשה, שה מפני שטוענו משלם ארבעה,

למעלה מהן גנב אסורי הנאה פטור מלשלם, כסות ופירות וכלים בהמה חיה ועוף משלם תשלומי ארבעה חמשה, עבדים ושפחות שטרות וקרקעות והקדשות, אינו משלם אלא

למעלה מהן גנב אסורי הנאה פטור מלשלם, כסות ופירות וכלים בהמה חיה ועוף משלם תשלומי ארבעה חמשה, עבדים ושפחות שטרות וקרקעות והקדשות, אינו משלם אלא



**מכילתא משפטים מס' נזיקין פי"ג:**

קרן, הגונב פטר חמור ישלם תשלומי כפל, אע"פ שהוא אסור עכשיו יש לו התר לאחר זמן, תחת השור ישלם חמשה, תחת השה ישלם ארבעה, שני חמשה בקר וגו'.

למעלה מהן הגונב את בן חורין שנידון עליו בנפשו, ר' שמעון אומר הרי הוא אומר (משלי כט) חולק עם גנב שונא נפשו וגו',

משלו משל למה הדבר דומה לאחד שטען כלים ויצא מבית חבירו מצאו אחר אמר לו מה זה פלוני אמר לו טול חלקך ואל תגיד, לאחר זמן מצאו בעל גניבה אמ' לו משביע אני עליך אם לא ראית אדם שטען כלים ויצא מתוך ביתי אמר לו שבועה שאיני יודע מה אתה סח, על זה נאמר חולק עם גנב שונא נפשו אלה ישמע ולא יגיד,

אבל המתגנב מאחר חבר והולך ושונה פרקו, אע"פ שנקרא גנב זוכה לעצמו שנאמר (משלי ו) לא יבחו לגנב וגו', סוף שמתמנה פרנס על הצבור ומזכה את הרבים וזוכה לעצמו ומשלם כל מה שבידו שנאמר ונמצא ישלם שבעתים וגו', ואין שבעתים אלא דברי תורה שנאמר (תהלים יב) אמרות ה' אמרות טהורות וגו'.

**תוספתא ב"ק פ"ז**

הכלים משלם תשלומי כפל, [פטר חמור] אע"פ שאסור בהנאה יש לו היתר לאחר זמן, הגונב את השור טבחו ומכרו משלם חמשה, שה משלם ארבעה שנאמר חמשה בקר ישלם תחת השור וגו'

למעלה מהם גונב נפש בני אדם שהוא מתחייב בנפשו, רבי שמעון בן יוחאי אומר הרי הוא אומר (משלי כט כד) חולק עם גנב שונא נפשו,

משלו משל למה הדבר דומה, לאחד שהיה יוצא מביתו של חבירו טעון כלים, מצאו חבירו ואמר לו, מה אתה עושה, אמר לו טול חלקך ואל תגד לאדם, לאחר זמן בא בעל הגניבה ואמר לו, משביעך אני שלא ראית לפלוני טעון כלים יוצא מביתו, אמר לו, שבועה שאיני יודע [מה אתה מדבר], הרי זה מתחייב בנפשו, ועליו הוא אומר חולק עם גנב שונא נפשו וגו'.

אבל המתגנב מאחר חבירו והלך לשנות בדברי תורה אף על פי שנקרא גנב הרי זה זכה לעצמו, ועליו הוא אומר (משלי ו ל) לא יבחו לגנב כי יגנוב, לסוף נמצא מתמנה על הצבור וישלם שבעתים, שנאמר (ו לא) את כל הון ביתו יתן, ואין שבעתים אלא דברי תורה, שנאמר (תהלים יב ז) אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף בעליל לארץ מזוקק שבעתים.

&lt; יח &gt;

**חסדי דוד: תוספתא שם:** שבעה גנבין הן וכו', כך מצאתיה במכילתא פרשת משפטים והביאה הילקוט שם, ואיברא כולה מקשה אחת ומה שאמצא ידי לפרש בה אפרש. הנה מ"ש ז' גנבין הן נראה דר"ל ז' מיני גנבין הן, ואע"ג דלכאורה יש בהן כמה דלפי מראית העין אינן גונבין כלל בידים, אבל לפי האמת גנבין הן. הא' שבכלן היינו גונב דעת הבריות כלומר שמראה לבריות שאינו עושה שום רע אדברא יש מהן שלפי הנראה טובה קעביד, והן המסרב בחבירו וכו' והמרבה בתקרובת וכו' והמפתח וכו', והנך תלת מייתי להו תלמודא בחולין פרק ג"ה,

ויש לפרש כעין זו אף זו, דבמסרב בחבירו ליכא כ"כ רמאות שאין שם אלא דברים בעלמא, אבל המשלח תקרובת עושה מעשה להוציא ממון מתחת ידו והוא יותר רמאי לגנוב דעתו, אבל המפתח חביות למעלה ממנו שמורה דכ"כ נפלאתה אהבתו עמו דלא איכפת ליה ואינו מקפיד בשביל תוקף אהבתו להפסיד בשבילו חבית גדולה של יין אע"ג שלא יהנה ממנו אלא כוס א' או ב' כוסות. הרי ג' מיני רמאין גונבין דעתו של אדם שאין כוונתו אלא כדי שיסמוך עליו ויוכל אחר זמן לרמותו.

והרביעי הוא למעלה ממנו שבאותה שעה שמראה נדיבות לכו הוא גונב ומרמה וכגון המעול במדות ובמשקולות, והיינו שהמדה והמשקל שלו חסרים וכשמוכר מראה עצמו לקונה שנוהג עמו לפני משורת הדין, כגון שדרך המקום ששוקלין עין בעין והוא נותן את

גירומיו, ובמדה דרך המקום למדוד במדה מחוקה והוא מודד בגדושה, כסבור הלה שחסיד הוא והוא אינו יודע שמדתו חסרה שאפילו גודש אכתי לא יהיב ליה את שלו.

והחמישי גדול ממנו שמערב הנורה בתלתן ושולח לו במתנה שלמראית העין היא מתנה הראויה להתכבד ולפי האמת אינו, דלפי הענין הוא מין הדומה לתלתן והוא בזול הרבה ומצי לאשתמוטי ולומר לא ידעתי. ושם במכילתא הגירסא 'הגירה' [כך בילקוט אבל במכילתא הגרדן], וראיתי בערוך ערך גר פירוש זרע פשתן, ואפשר שדומה לתלתן והיה בזול במקומם. וכן השולח לו חבית מלאה במתנה והיא של חומץ מלמטה ושמן צף על פיה (ויש כיוצא בזה שם בחולין) וזה סבור ששלח לו מתנה מרובה, א"נ במקח וממכר איירי, ומסיים התנא אע"פ שאמרו אין השמן מקבל מעל, ה"ג בילקוט, ובמכילתא ראיתי הג"ה כ"י 'דלס' לשון דופי עיין בערוך, ויותר נ"ל להגיה 'כלום' כלומר אינו מתערב עם שום משקה דלעולם השמן צף ועולה ע"ג כל המשקין שלפיכך מושחין בו את המלכים לרמוז שהמלך אין על גבו אלא ה' אלהיו, עכ"ז מצי לאשתמוטי אפילו כשיתגלה זיופו ולומר לא הייתי יודע אלא כך קניתי. הרי חמשה מאלו גונבין דעת הבריות.

וקאמר ולא עוד שגונב דעת הבריות אלא שמעשיו מוכיחין שאם היה יכול לגנוב דעת העליונה היה עושה, ושוב מביא ראיה מקרא דגבג מקרי. והדר קאמר דאע"ג דודאי כל עשוה אלה ערום מקרי, מ"מ אם שכנגדו יש לו דעת להבין ערמתו ושותק, נמצא שזה גונב את לבו מיקרי, וערמתו עדיפא מיניה, והוא על דרך שאמר הכתוב ויגנוב יעקב את לב לבן הארמי, וסד"א שיהא אסור לו לשתוק שנאמר שגם זה בכלל גניבת דעת, קמ"ל דשרי ואינו בכלל השבעה, דהא כתיב (תהלים יח כז) עם עקש תתפתל, דבזה יוכל לישמר ממנו לעולם שהרי הכירו והלה כסבור שלא הכיר ברמאותו ויפול תחתיו.

ומייתי ראיה לשריותא, דכביכול מעין זה עשה הקב"ה עם ישראל דברי שא אמרו נעשה ונשמע כלומר שרצונם היה להדמות למלאכי השרת דכתיב בהו עושי דברו לשמוע ולקבל תורה עליונה ע"י שיוזכך החומר שלהם ויתבטל היצה"ר מהם ולא יהא להם אלא לב א' כמו המלאכים, וכבר היה יודע הוא ית' שלא היו אומרים כן בלב שלם אלא אדרבא היו בוחרים בקרבם שיתקיים להם החומר לילך אחר הנאות ותאוות העוה"ז, הראיה דמיד כשמעו דיבור אנכי מפי הגבורה אמרו למשה ועתה למה נמות וגו' קרב אתה וגו' ושמענו ועשינו (דברים כב כד), להיפך ממ"ש ברישא [-נשמע קודם נעשה], וכביכול הוא ית' עשה עצמו כאילו לא הבין שבחירתם ברע, ולכך מעיקרא דיבר בכבודו ובעצמו אע"ג דידע שסופם לומר קרב אתה וגו', ואח"כ נמי השיב להם היטיבו אשר דברו וגו' מי יתן והיה לבכם וגו', כלומר שאע"פ שיש להם ב' לבבות עכ"ז ישמרו את כל מצוותי וכו'... [חסר כאן קטע עיי"ש]

והדר קחשיב הגנב הששי שגונב דעת הבריות והוא למעלה מהן שהרי זה גונב ממש ממון בידים, אבל אינו גזלן רק בצנעא כדי לגנוב דעת הבריות שיחשבהו לצדיק. והנה בסוג זה הנך גנבי הצייד הרמאי שבהן הוא מאן דמהדר לגנוב דבר שאסור בהנאה לבעל הדבר כגון חמץ שעבר עליו הפסח דלמי שהניחו קנסו רבנן ואסרוהו בהנאה לדידיה לעולם אבל לכו"ע שרי, וכן הצורם אוזן בכור וכן מעשה שבת לחד מ"ד, וכן כמה אחרוני דקנסו חכמים דוקא למי שעשה המעשה ובא זה וגונבו ממנו שיודע שאפילו ירגישו בעלים בדבר אינם יכולים לתבעו בב"ד דפטור מלשלם דלאו מידי חסריה... [-חסר קטע כאן]

והגנב הז' למעלה מהן שגונב אדם בן חורין בצנעא ומוכרו שאפילו יתגלה קלונו פטור מתשלומין משום שאם היה מזיד ובעדים שהתרו בו היה נדון בנפשו, הלכך השתא נמי פטור כדן כל חייבי מיתות שוגגין פטורין מתשלומין, הרי ז' מיני גנבין...

### פסיקתא זוטרתא / לקח טוב

**שמות כב ג:** שבעה גנבים הם, הראשון שבגנבים גונב דעת בני אדם, המסרב בחבירו לאורחו ואין בלבו לקרותו, והמרבה לו בתקרובת ויודע בו שאינו מקבל, והפותח חביותיו והן מכורות לחנוני, והמעוול במדות והמשקר במשקלות, והמערב את החול בפול ואת החומץ בשמן מפני שאמרו השמן אינו מקבל נכל לפיכך מושחין בו מלכים, לפי דעתו של אדם רשע למדנו שאם היה יכול לגנוב דעת העליונה היה גונבה,

למעלה מהם גונב נפש מישראל שהוא מתחייב בנפשו, המתחבר לגנב וחולק עמו, אבל ישראל שגנב דברי תורה זכה לעצמו ועליו אמר שלמה (משלי ו ל) לא יבוזו לגנב כי יגנב ונמצא ישלם שבעתים, אוגיר דברי תורה ברבים שנאמר בה (תהלים יב ז) מזוקק שבעתים, את כל הון ביתו יתן, שנאמר (שה"ש ח ז) אם יתן איש את כל הון באהבה בוז יבוזו לו.

החמישי גנב שנמכר בגנבתו, הששי הגונב אחר הגנב, היינו דאמרי אינשי בתר גנב גנוב וטעמא טעים. השביעי הגונב על מנת להחזיר, והגונב [על מנת למיקט, והגונב] את שלו, אלא שבור שיניו בדין וטול את שלך בפרהסיא:

### ילקוט שמעוני

**משפטים רמז שמ"ג:** נמצאת אתה אומר שבעה גנבים הם הראשון שבגנבים גונב דעת בני אדם, המסרב בחברו לארחו ואין בלבו לקראהו, והמרבה לו בתקרובת ויודע בו שאינו מקבל, והפותח חבית, והמעוול במדות, והמשקר במשקלות, והמערב את הגירה בתלתן, ואת החול בפול, ואת החומץ בשמן, מפני שאמרו השמן אינו מקבל מעל לפיכך מושחין בו מלכים,

ולא עוד אלא מעלין עליו שאם היה יכול לגנוב דעת העליונה גונבה, וכן מצינו באבשלום שגנב שלש גנבות לב אביו ולב בית דין ולב אנשי ירושלים, שנאמר ויגנב אבשלום את לב וכו' וכי מי גדול הגונב או הנגנב הוי אומר הנגנב שהוא יודע שהוא נגנב ומחריש,

וכן מצינו שבשעה שעמדו לפני הר סיני לקבל את התורה בקשו לגנוב דעת העליונה כביכול שנאמר כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע ונגנב לב ב"ד בידן שנאמר מי יתן והיה לבכם זה להם, ואם תאמר שאין הכל גלוי לפניו והלא כבר נאמר ויפתוהו בפייהם ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו אע"פ כן והוא רחום יכפר עון ואמר כסף סיגים מצופה על חרש שפתים דולקים ולב רע,

גנב איסורי הנאה פטור מלשלם, כסות ופירות וכלים (בהמה) חיה ועוף [משלם תשלומי כפל, בהמה] משלם תשלומי ארבעה וחמשה, עבדים ושפחות שטרות וקרקעות אינו משלם אלא קרן פטר חמור משלם כפל אע"ג שהוא אסור עכשיו יש לו היתר לאחר זמן, תחת השור ישלם חמשה, תחת השה ישלם ד' שנאמר חמשה בקר ישלם תחת השור וגו',

למעלה מהן גונב נפש בני אדם שהוא מתחייב בנפשו, ר"ש בן יוחאי אומר משל למה הדבר דומה לאחד שהיה יוצא מבית חברו טעון כלים מצאו חברו ואמר לו מה אתה עושה אמר לו טול חלקך ואל תגיד לאדם, לאחר זמן בא בעל הגנבה ואמר לו משיביע אני עליך אם ראית לפלוני יוצא מתוך ביתי טעון כלים וא"ל שבועה שאיני יודע מה אתה מדבר הרי זה מתחייב בנפשו, עליו הוא אומר חולק עם גנב שונא נפשו וגו',

אבל המתגנב מאחר חברו והלך ושנה דברי תורה אע"פ שהוא נקרא גנב ה"ז זוכה לעצמו ועליו הוא אומר לא יבוזו לגנב וגו', לסוף נמצא מתמנה על הצבור וישלם שבעתים שנאמר את כל הון ביתו יתן. ואין שבעתים אלא דברי תורה שנאמר אמרות ה' אמרות טהורות וגו':

מנורת המאור (אלנקאזה) פרק יב (משא ומתן עמוד 156): וגרסינן בתוספתא דבבא קמא שבעה גנבים הם, ואלו הן, א' גונב לדעת הבריות, ב' המסרב בחבירו לארחו ואין בלבו לקרותו, ג' המרבה לחבירו בתקרובת ויודע בו שאינו מקבל, ד' הפותח לחבירו חביות שמכורות לחנוני, ה' המעוות במדות, ו' המשקר במשקולות, ז' המערב חומץ ביין. וכל הגונב דעת הבריות כאלו גנב דעת עליונה...

חופת אליהו רבה [בתוך מנורת המאור (אלנקאזה עמוד 486)]: שבעה גנבים נבראו בעולם. ואלו הן. גונב דעת חבירו, והמסרב בחבירו ברחוב ואין בלבו לקרותו, והפותח חביות מכורות לחנוני, ומי שמעוול במדות ומשקלות, והמערב את הגירא בתלתן, פי' תלתן, ממיני התבלין וגירא עשב שדומה לו, והחומץ בשמן. וגדול שבכלן גונב דעת חבירו.

## תוספתא כבא בתרא

**פ"ו ה"ד:** גשמים היורדין בין הגיתות, אם מכת מדינה היא אין צריך להודיעו, ואם אין מכת מדינה היא צריך להודיעו. לקח ממנו לגין וחצי לגין רביעיות ושמיניות, לא ישקה מהן לחמריו לפועליו ולא כל מי שיש לו עליו טענת מזונות אלא אם כן הודיעו.

&lt; כא &gt;

היה הולך לבית האבל ולבית המשתה, היה בידו לגין של יין המתקרקש, לא ימלאנו מים מפני שטוענו טענת חנם, ואם היה חבר עיר הרי זה מותר.

היה רבי מאיר אומר לא יסרב אדם בחבירו שיאכל אצלו ויודע בו שאינו אוכל, ולא ירבה לו בתקרובת ויודע בו שאינו מקבל, ולא יפתח לו חביות מכורות לחנוני מפני שטוענו טענת חנם, ואם הודיעו מתחילה או שהיה מבקש לבור לו את היפה הרי זה מותר. לא ישלח אדם לחבירו חבית של יין ויתן על פיה שמן מפני הסכנה.

**חסדי דוד: תוספתא שם:** גשמים היורדין וכו', איידי דאיירי בפרקין במילי דאונאה נקט תנא נמי להך. והענין הוא דתנן בפרק הזהב (ס). שאסור לערב המוכר מים ביין ותנן התם מי שנתערב לו מים ביינו לא ימכרונו בחנות א"כ מודיעו. והכא קתני שאם בשעת הגתות ירדו גשמים על היינות, אם מכת מדינה היא יכולין למכרו בחנות ואין צריך להודיעו דדילמא סובר הקונה שזה מהנהו פרטי שניצולו. ושוב קתני לקח לביתו לגין וכו', מהנהו שירדו עליהן גשמים לשתות בביתו, לא ישקה מהן לפועליו משום גניבת דעת דסבורין הן שייך חי נותן להם, אבל למי שאינו חייב במזונותיהן ליכא משום גניבת דעת מאחר שהוא עצמו שותה ממנו לא עדיפי מיניה, כך נראה פירושה.

&lt; כב &gt;

ומיהו סיפא דהך מתניתין [-היה הולך לבית האבל] איתא בחולין דף צד אלא שיש שם הפרש מהנוסח שלפינינו, והכי איתא התם ת"ר לא ילך אדם לבית האבל ובידו לגין המתקשקש ולא ימלאנו מים מפני שמתעוהו, ואם יש שם חבר עיר מותר, ופרש"י המתקשקש, חסר לפי שזה סבור שהוא מלא, שמתעוהו, גונב דעתו, ואם יש שם חבורת עיר, רבים וזה מתכוין להחשיב את האבל בעיניהן שיאמרו כמה חשוב הוא שזה מכבדו כ"כ מותר גדול כבוד הבריות, עכ"ל.

אמנם כפי הנוסחא שלפנינו בתוספתא משמע שאם הוא ריקן שרי ולא אסיר אלא למלאתו מים, וטעמא דריקן לא מיחלף במלא שניכר בקלותו, אבל בין מלא מים למלא יין לא ניכר. ואפשר שיש כאן איזה טעות וצ"ל כלשון הש"ס. ואיך שיהיה לדינא פשיטא שאין לנו אלא דברי הש"ס ופסקו כן הטור ומרן בס"י רכ"ח.

אמנם לא כתבו כלשון הש"ס ואם יש חבר עיר, אלא כתבו: ואם עושה כדי לכבדו מותר, ונראה טעמם משום דאיכא פירוש אחר בעלמא בחר עיר והוא פירוש הרמב"ם דר"ל חכם המדינה, עיין ס"פ תפלת השחר (ברכות ל.), הלכך כייל הטור גם שניהם ביחד דכל שמתכוין לכבדו, בין שיש שם רבים ובין שיש שם חכם גדול ומכוין לכבדו בעיניהם, מותר. ולא ידעתי למה השמיט הרמב"ם דין זה.

היה רבי מאיר אומר וכו', גם זה שם ועיי"ש בפרש"י ופסקו כן הטור ומרן בשו"ע סי' רכ"ח, ודקדק שם הרב הסמ"ע דדוקא לסרהב ולהפציר בו יותר מדאי הוא דאיכא גניבת

דעת אבל לומר לו פעם ושתיים בא אכול עמי מותר דאל"כ יתבזה בפני הרואים שיאמרו שמפני שפלותו נמנע מלקרותו עיי"ש, ודברים של טעם הן וכדמוכח לישנא, והכי נמי שייך בשליחות תקרובת, דוקא להרבות וכמ"ש הרב ע"ש, ומוכח כן מההיא דחבר עיר דלעיל.

ומ"מ לאו מילתא פסיקתא, דהיינו דוקא היכא דאיכא למיחש לרואים, הא לאו הכי פשיטא דאפילו בפעם אחת בלבד איכא גניבת דעת, ובהכי מתיישב אצלי לשון הרמב"ם בפ"ב מהל' דעות ה"ו ששם העתיק להך מתניתא וז"ל: אסור לאדם וכו' ולא יסרהב וכו' ולא ירבה לו בתקררות וכו' ואפילו מילה אחת של פיתוי ושל גניבת דעת אסור אלא שפת אמת ורוח נכון ולב טהור מכל עמל והוות, עיי"ש. וקשיא רישא אסיפא לכאורה, דברישא אמר ולא יסרהב וכו' ולא ירבה וכו', דמשמע להפציר ולהרבות דמוכח בהדיא שהוא גניבת דעת אסור הא לאו הכי שרי ובסיפא אמר דאפילו מילה אחת אסור, ועם האמור ניחא דבברייתא איירי היכא די"ל דעביד הכי לכבודו ובכהאי גוונא לא אסיר אלא לסרהב והיינו רישא, וסיפא קמ"ל דהיכא דלא שייך כיבוד, אפילו מילה אחת אסור.

ובהא דלא יפתח לו חביות מכורות כתב שם הרמב"ם ולא יפתח לו חביות שהוא צריך לפותחן למוכרן כדי לפתותו שבשביל כבודו פתח, כוונת רבינו דבהא אפילו בלא שום דיבור אסור דבמעשה עצמו איכא פיתוי וגניבת דעת, והטור ומרן בס"י הנזכר כתבו: ולא יפתח לו חבירות הפתוחות לחנוני, וצריך לפרש לשון הפתוחות כאילו אמר העומדות ליפתח לחנוני וכדברי הרמב"ם דאל"כ מה שייך לא יפתח בחביות שכבר פתוחות, ומה שפירש הסמ"ע דרוצה לומר שמראה עצמו כאילו פותח, דוחק עצום הוא.

ומאי דקתני הכא ואם הודיעו, פירוש שהודיעו דלאו בשבילו פותח אלא דצריך הוא לפתוח בשביל החנוני.

או שהיה מבקש לבור לו את היפה, כלומר דבאמת עושה כן לכבודו לבור לו את היפה ולא איכפת ליה בהפסד, הרי זה מותר, ולא נימא דסוף סוף הוה ליה לעשות כן שלא בפניו שלא יחשדנו דבשביל גניבת דעתו עביד דלא אסיק אדעתיה דכ"כ נדיב הוא וחושש לכבודו דלא איכפת ליה בהפסד, קמ"ל כל דבאמת אין דעתו לגנוב דעת אע"ג דאפשר שהלה יטעה ויחשדנו, אין אחריותו עליו דאיהו הוא דאטעיה לנפשיה, ויש סעד לזה מהסוגיא דפרק גיד הנשה עיי"ש.

והא דלא ישלח חבית של יין ושמן על פיה, ג"ז שם, ומאי דמסיים הכא מפני הסכנה, מפורש הוא בגמרא שם במעשה דשלח כן והזמין אורחים הרבה דסבור שיש לו שמן לצורך המאכלים ולהדליק לפניהם, וכשראה שהיה יין חנק נפשיה, ואשמועינן תנא דבהא אע"ג דליכא משום גניבת דעת וכגון שלכבודו בעיני אנשי עירו עביד שיאמרו כמה חשוב זה ששולחים לו במתנה חבית של שמן, עכ"ז אסור מפני הסכנה. והיינו טעמא דהרמב"ם ז"ל לא פסק להך דינא גבי אחרוני דמשום גניבת דעת בהל' דעות אלא פסקו בפ"ז מהל' ברכות ה"י, ועיין בשו"ת הרדב"ז בחדשות ח"א בשניות סי' נ"ח שיש נוסחא אחרת בדברי הרמב"ם עיי"ש.

## מסכת כלה

< כג >

**רבתי פ"ט ה"ט:** לא יאמר אדם לחבירו טול שמן מפך ריקם שגונב דעת הבריות כגונב דעת המקום, שהרי אמרה תורה על הגזלן לשלם בראשו ועל הגנב פי שנים בכלים ותשלומי ארבעה בצאן וחמשה בבקר, מאי טעמא דחש רחמנא אטירחיה.

## פרק ב: סוגיות בש"ס

— גניבת דעת בצדקה של גוי —

### בבא בתרא ח. י:

< כד > (דף ח.) איפרא הורמיז אימיה דשבור מלכא שדרה ארנקא דדינרי לקמיה דרב יוסף אמרה ליהוי למצוה רבה, יתיב רב יוסף וקא מעיין בה מאי מצוה רבה, א"ל אביי מדתני רב שמואל בר יהודה אין פוסקין צדקה על היתומים אפילו לפדיון שבויים שמע מינה (דף ח.) פדיון שבויים מצוה רבה היא.

... (דף י:) איפרא הורמיז אימיה דשבור מלכא שדרה ארבע מאה דינרי לקמיה דרבי אמי ולא קבלינהו, שדרינהו קמיה דרביא וקבלינהו משום שלום מלכות, שמע רבי אמי איקפד אמר ליה ליה ביבש קצירה תשברנה נשים באות מאירות אותה, ורבא משום שלום מלכות, ורבי אמי נמי משום שלום מלכות, דאיבעי ליה למפלגינהו לעניי עובדי כוכבים, ורבא נמי לעניי עובדי כוכבים יחבינהו (דף יא.) דלא סיימוה קמיה.

< כה > רש"י: (יא.) דלא סיימוה קמיה, דר' אמי דלעניי עובדי כוכבים חלקן רבא, והנך דאמרן לעיל (ח) דשדרה נמי איפרא הורמיז למצוה רבה, משום שלום מלכות נמי קבלוהו, ולא אפשר ליה לחלקן לעניי עובדי כוכבים דאסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעתו של עובד כוכבים, אבל במעות המתחלקות לעניים אין גניבת דעת דאינהו נמי ידעי שישאל רגילים לפרנס עניי עובדי כוכבים כדאמרי' במס' גיטין (סא) מפרנסין עניי עובדי כוכבים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום.

< כו > תוספות: (ח.) יתיב רב יוסף וקא מעיין בה, וא"ת וכי לית ליה ביבש קצירה תשברנה וגו' כדאמרינן בפירקין (י:), וי"ל דקבלה משום שלום מלכות כדעבד רבא לקמן, וכי היכי דפלגינהו רבא לעניי עובדי כוכבים ה"נ פדה בהו רב יוסף שבויי עובדי כוכבים, ומיהו לא צריכי להכי אלא כדפירש הקונטרס דרבא דקבלה משום שלום מלכות וכיון שאמר לו ליתן למצוה רבה לא היה אפשר לחלקם לעניי עובדי כוכבים דאסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעתו של עובד כוכבים אבל מעות המתחלקים לעניים אין כאן גניבת דעת דאינהו נמי ידע שישאל רגילין לפרנסם כדאמר בהנזקין (גיטין סא.) מפרנסים עניי עכו"ם עם עניי ישראל מפני דרכי שלום, והא דקבל מההוא טיעא דנדב שרגא לבי כנישתא בפ"ק דערכין (ו:) אע"ג דהתם לא היה שלום מלכות, התם טעמא משום דהוה כמו קרבן ואמרינן (נזיר סב.) איש איש לרבות נכרים שנודרים נדרים ונדבות כישאל.

< כז > יד רמה: אות קלב: איפרא הורמיז שדרה ארבע מאה ארנקי דדינרי לצדקה לקמיה דרבי אמי ולא קבלינהו שדרתינהו לקמיה דרבא וקבלינהו שמע רבי אמי ואיקפד אמר להו ביבש קצירה תשברנה נשים באות מאירות אותה כי לא עם בינות הוא על כן לא ירחמנו עושהו וגו'.

בצדקה דאומות העולם משתעי קרא, ואשכחן לשון קציר כי האי גוונא (הושע י יב) זרעו לכם לצדקה קצרו לפי חסד, שאינן עושין צדקה לשמה ולא בעתה, כקציר זה שבעליו [אינן] קוצרין אותו בעתו אלא מניחין אותו עד שייבש והוא נשבר מאליו. והדר משתעי בגנותא דמאן דמתהני מיניה, נשים באות מאירות אותה, כלומר מי שדעתם קלה עליהם

כנשים הן באין וקוצרין אותה, לשון אריתי מורי (שיר השירים ה א), מה כתיב עליה כי לא עם בינות הוא על כן לא ירחמנו עושהו כו'. ורבא דעבד הכי וקבלינהו משום שלום מלכות ורבי אמי דאיכפד אמר לך אי משום שלום מלכות איבעי לך למיתבינהו לעניי אומות העולם ורבא נמי לעניי אומות העולם יהבינהו ורב אמי דאיכפיד סיומי הוא דלא סימוה קמיה.

והני מילי צדקה אבל מתנה שרי לקבולי מינייהו, צא ולמד מדניאל שקבל מנבוכדנצר ומירמיה שקבל מנבוזראדן. ורבי יהודה נשיאה דשדר ליה ההוא מינאה דינרא קסרינא ביום אידו (ע"ז ו ב), וטעמא דביום אידו הא לאו הכי הוה מקביל ליה ולא הוה שדי ליה בבירא וכן כמה עובדי. ואם לחשך אדם לומר מפני מה לא קבל אלישע הנביא מיד נעמן, משום דאלישע לקידוש השם הוא דעבד דכתיב יבא נא אלי וידע כי יש אלהים בישראל ואי הוה שקיל מיניה מידי הוה מיחזי כנוטל שכר על קידוש השם:

ואי קשיא לך הך עובדא דארנא דפדין שבויים (ח). דמשמע דקבליה רב יוסף דאי לאו הכי למה ליה למידק עלה מאי ניהו מצוה רבה. וכי תימא דיהבינהו לעניי גוים אי נמי דפריק בהו שבויי גוים הא לאו מצוה רבה היא, ואלא מסתברא דקבולי קבלינהו ומשום שלום מלכות קבלינהו,

והאי דלא יהבינהו לעניי גויים אי נמי דפריק בהו שבויי גוים לאו משום דאסור לגנוב דעת הבריות דכל לאפרושי מאיסורא לא חיישינן לגניבת דעת הבריות דאם כן גבי מעשה דרבי יהודה נשיאה נמי ליחוש, אלא שאני התם דכיון דאמרה להו למצוה רבה אי מפקי להו במידי אחרינא גזל ממון נמי איכא. אבל הכא דכי שדרה לצדקה הוא דשדרה לא גזל איכא ולא גניבת דעת איכא דאנן נמי רגילינן לפרנוסי עניי גוים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום אפילו ממעות הניתנין לצדקה. ועוד דכיון דיהבינן להו לעניי גוים רויחא להו מילתא לעניי ישראל במעות דידן דלא צריכינן למיתב מינייהו מידי לעניי גוים ושקלי להו עניי ישראל לכולהו, ואשתכח דמתהני להו לעניי ישראל בהאי ארנא כמאן דשקלי ליה ולא שקלי מיניה ולא מידי:

< כח > **ריטב"א:** (ח) [מאי] מצוה רבה, פירוש דאפילו תימא דבנדבת יחיד מותר לשנות, בגוי אסור משום דמקפיד. ויש מקשים והיאך לא חשש משום ביבוש קצירה תשברנה כדאמרין בעובדא דר' אמי (י), ותירצו דקים להו דרב יוסף לשבויים גוים יהיבנהו, וליכא משום גונב דעתו של גוי כיון דחזו דאנן נמי מדינא פוקינן שבויי גוים כדתניא פודין שבויי גוים וכו'. [ועוד יש לומר] דהכא כיון דאמרה למצוה רבה, קפדא טובא, וכי לא מקבל מיניה ויהבה אפילו לשבויי ישראל איכא איבה ולהכי שרי כדמוכח לקמן.

< כט > **מאירי:** (י) אחד משאר אומות שבא ליתן מעות לארנאי של צדקה אין מקבלין הימנו, ואם הוא נכבד ויש במניעת קבלתו צד חשש איבה מקבלין ומפרנסין מהם עניי גוים הואיל ובסתם נתנם, ואין כאן גנבת הדעת שמ"מ שם צדקה עליה שהרי אף משלנו אנו חייבים לפרנסם כמו שאמרו מפרנסין עניי גוים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום וכן שמכסין אותם עם עניי ישראל.

ומ"מ אם פרט ואמר לעניי ישראל או לפדין שבויים או לבית הכנסת או לאיזה דבר בפרט, אין גונבין את דעתו לשנות בדבריו כלום, והוא שאמרו למעלה (ח): על אחת ממלכות הגוים ששלחה ארנאי דדינרי לקמיה דרב יוסף ואמר לו השליח בשמה ליהווי למצוה רבה ודקדק רב יוסף במצוה רבה וגמר את הדין בה לפדין שבויים.

וישראל היוצא מכלל הדת יראה שאם להכעיס ולבו עמו אין מקבלין הימנו כלל, וכן עניי ישראל אסור לו ליטול צדקה מן הגוים והתבאר בסנהדרין (כו): דוקא בפרהסיא אבל בצנעה מקבל ואם לא היה יכול לחיות בצדקה של ישראל ואף מן הגוים אין יכול ליטלה בצנעה הרי זה מותר:

< ל > **טור:** יו"ד סי' רנ"ד: אסור לישראל ליקח צדקה מגוי בפרהסיא, ואם אינו יכול לחיות בצדקה של ישראל ואינו יכול לקבלה מהגוי בצנעה, מותר. מלך או שר של גוים ששלח ממון

לישראל אין מחזירין אותו משום שלום מלכות אלא נוטלין ממנו ונותנין לעניי גוים בסתר כדי שלא ישמע המלך. [=כל זה לשון הרמב"ם הל' מתנות עניים פ"ח ה"ט]

**בית יוסף: סי' רנ"ד:** מלך או שר של גוים ששלח ממון לישראל לצדקה אין מחזירין אותו וכו', בפ"ק דבבא בתרא (י): איפרא הורמיז אימיה דשבור מלכא שדרה ת' דינרי לקמיה דרבי אמי ולא קבלניהו שדרינהו קמיה דרבא וקבלניהו שמע רבי אמי איקפד אמר ביבוש קצירה תשברנה (ישעיה כז יא), כלומר כשיכלה זכות שביד אומות העולם וייבש לחלוחית מעשה צדקה שלהם אז ישברו, ורבא משום שלום מלכות ורבי אמי נמי משום שלום מלכות דאיבעי למיפלגינהו לעניי אומות העולם ורבא נמי לעניי אומות העולם יהבינהו ורבי אמי דאיקפד הוא דלא סיימוה קמיה:

ודע דאיתא תו התם (ח). אמיה דשבור מלכא שדרה ארנקי דינרי לקמיה דרב יוסף אמרה להוי למצוה רבה יתיב רב יוסף וקא מעיין מאי מצוה רבה ואסיק דהיינו פדיון שבויים, וכתב רש"י (יא). דההיא נמי משום שלום מלכות קבלניהו ולא אפשר לן לחלקן לעניי גוים דאסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעתו של גוי אבל במעות המתחלקות לעניים אין גניבת דעת דאינהו נמי ידעי שישראל רגילים לפרנס עניי גוים כדאמרינן בגיטין (סא). מפרנסין עניי גוים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום, ולזה הסכימו התוספות...

אבל מדברי הפוסקים שלא חילקו בדבר נראה שהם סוברים דרב יוסף נמי שבויה גוים פדה בהם:

**ב"ח:** [מביא הגמ' עם רש"י ותוס']... ובית יוסף כתב אבל מדברי הפוסקים שלא חילקו בדבר נראה שהם סוברים דרב יוסף נמי שבויה גוים פדה בהם עכ"ל. וזה כמו שכתבו התוספות בתחילה. ולפע"ד נראה דלא דחינן פירוש רש"י ותוס' מפורשים להיתר לפדות בהן שבויה ישראל מקמי סתימת הפוסקים, דאפשר לומר דכיון דתלמודא לא קמפרש מה דעבד בהו רב יוסף לכך גם הם לא פירשו, ותו דהלא איכא איסור גניבת דעת אי לא פדה בהו שבויה ישראל, ותו לדפע"ד אסור לפדות שבויה גוים כדתניא (ע"ז כו). דהגוים לא מורדין ולא מעלין ובזו ליכא משום דרכי שלום אם אין פודין אותן ולא דמי למפרנסין עניי גוים מפני דרכי שלום, והכי נקטינן כפירוש רש"י ותוספות.

**שו"ע: יו"ד סי' רנ"ד:** שר עכו"ם ששלח ממון לישראל לצדקה אין מחזירין אותו משום שלום מלכות אלא נוטלין ממנו וינתן לעניי עכו"ם בסתר כדי שלא ישמע השר. הג"ה: וי"א דיעשה בהן מה שצוה לו המושל. (כך משמע מפרש"י ותוס' מעובדא דאימיה דשבור מלכא).

**ט"ז שם: וינתן לעניי עכו"ם,** אבל לישראל לא דכתיב ביבוש קצירה תשברנה, פירוש כשיכלה לחלוחית זכות של עכו"ם אז ישברו, וקשה שברישא התירו לקבל בצנעא ולא איכפת לן במה שיהיה לעכו"ם זכות בזה, ובדרישה הקשה זה ותירץ שיחיד המקבל כיון שהוא נהנה מתור אבל גבאי שאין לו הנאה אסור לגרום זכות לעכו"ם בשביל הנאת אחרים, והוא תמוה דהיאך נתיר לו להאריך הגלות בשביל הנאתו.

ונראה לי שאין שייך ביבוש קצירה אלא כשהעכו"ם מכוין דוקא לעניי ישראל ובזה מייקר שם ישראל, בזה יש זכות גדול, כגון הכא וכמעשה דאימיה דשבור מלכא בגמ' ששלחה לחלק לישראל, ואע"ג דכתב רש"י שהיא ידעה ג"כ שמפרנסין ג"כ עניי עכו"ם עם ישראל דאם לא כן הוי ליה גניבת דעת וכמו שנעתיק בסמוך, מ"מ העיקר בשביל עניי ישראל, בזה הקפידו משום ביבוש קצירה, משא"כ ברישא שהעכו"ם אין כוונתו דוקא על ישראל אלא הוא מצד טבעו רחמן על כל הפושט יד, אין זה זכות גדול ולית ביה משום ביבוש קצירה, כן נ"ל עיקר. ונותנין לעניי עכו"ם בסתר.

אין להקשות מזה על מה שכתבתי דעיקר כוונת העכו"ם היה על ישראל דכאן נותן הכל לעניי עכו"ם וה"ל גניבת דעת, י"ל דלא שייך גניבת דעת אלא אם הוא עושה מעשה בדרך גניבה, דהיינו אם הנותן נתכוין לתת לישראל ולא לעכו"ם נמצא דבשעת נתינה לעכו"ם עובר על דעתו של העכו"ם הנותן, משא"כ כאן דיש עכ"פ היתר בנתינה לעכו"ם אלא במה



שאינן נותן לישראל כלום הוא עובר על דעתו בשב ואל תעשה, אין בזה איסור גניבת דעת, כנ"ל נכון, ועי' מש"כ עוד בס"י ק"כ מענין גניבת דעת עכו"ם.

< לה > ט"ז: ס"ק ג: וי"א דיעשה בהן וכו', לא ירדתי לסוף דעת רמ"א דתמוהים דבריו, דבגמ' פ"ק דב"ב איכא תרי עובדי, חדא בדף י דאימיה דשבור מלכא שדרה ארבע מאות זוזי לרבא וקבלינהו משום שלום מלכות ופלגינהו לעניי עכו"ם, והיינו הך דסעיף זה שזכר הטור והשו"ע, ואיכא תו בדף ח' דאיפרא הורמיז שדרה ארנקי דינרי לרב יוסף דליהוי למצוה רבה נתנן רב יוסף לפדיון שבויים שהוא מצוה רבה, וכתב רש"י ותו"ס בכך עובדא דרב יוסף לא חש להך דביבוש קצירה משום ששלח ליהוי לפדיון שבויים וא"א לחלקם ע"כ הוכרח ליתנם לפדיון שבויים ישראל דאילו פדיון שבויים דעכו"ם היה עובר משום גניבת דעת, אבל גבי רבא דשלחו לו מעות ואפשר לחלקם לעניי עכו"ם אין כאן גניבת דעת דאינהו נמי ידעי דמפרנסים עניי עכו"ם עם עניי ישראל.

נמצא לפי זה שאם שלחו לפדיון שבויים צריך לקיים מאמר הנותן משום גניבת דעת, אבל במעות המתחלקות לעניי יתנם לעדיי עכו"ם, וכתב בית יוסף מדלא חילקו הפוסקים בזה שמע מינה שאף רב יוסף פלגינהו לשבויי עכו"ם, פירוש דביבוש קצירה שייך בכל מקום אפילו לפדיון שבויים, וכ"כ התוס' לחד תירוץ בדף ח', וע"כ יש לתמוה על רמ"א שכתב בשם י"א דבמעות יעשה מה שצווה המושל, והא תלמוד ערוך הוא אינו כן בעובדא דרבא ולית פלוגתא אלא לענין פדיון שבויים.

ובלבוש ראיתי שאינו מביא הך וי"א כולה אלא כתב ואם אומר העכו"ם בפירוש שלא ליתנם לעניי עכו"ם יעשה כדבריו משום גניבת דעת, ומכל מקום קשה דהוא נגד סתימת הפוסקים שכתב בית יוסף דלא חשו כאן לגניבת דעת, ומ"מ נראה שיש כאן טעות סופר.

< לו > ש"ד: שם: וי"א דיעשה בהן כו', גם הי"א מודו דאם שלחם סתם ינתן לעניי עובדי כוכבים בסתם כדאייתא בש"ס פ"ק דב"ב סוף דף י, אלא דס"ל דאם המושל צוה כך וכך, יעשה כן משום שאסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעתו של עובד כוכבים כדלעיל ס"ס ס"ה, ובחשן משפט ר"ס רכ"ז שכתבו אמאי דשדרה התם אימיה דשבור מלכא ת' דינרים למצוה רבה דקבלם רב יוסף לפדיון שבויים של ישראל ולא אפשר לחלק לעניי עובדי כוכבים דאסור לגנוב דעת הבריות אפילו דעת של עובדי כוכבים, אבל מעות המתחלקות לעניי אין בהן גניבת דעת דאינהו נמי ידעי שהישראלים רגילין לפרנס עניי עובדי כוכבים עם עניי ישראל עכ"ל, וסברא הראשונה אינה מחלקה בכך, והב"ח פסק כהי"א אלו וכתב דאסור לפדות בהן שבויי עובדי כוכבים משום גניבת דעת [ומשום דעובדי כוכבים מורידין ולא מעלין אותן]:

< לו > שו"ת ישועות מלכו: יו"ד סי' מא: ב"ה עש"ק כ"ו אדר תרמ"א לפ"ק קוטנא. שלום וכ"ט לכבוד בוצינא דנהורא הצדיק האמיתי פאר הדור הרב הגדול קש"ת מ' יחיאל מאיר שליט"א האבד"ק גאסטינין.

נכרי שנדב ע"ד השואל מה לעשות בו: אחדשה"ט, ע"ד המעות, הנה מצד הטעה המנדב בדמיונו יראה דאין שום חשש כיון שלא הטעה אותו מעלתו הרמה שיחי' ולא אחרים בשביל זה שהרי הסוחרים שהגידו להשר לא בשביל הנדבה הי' אלא בשביל ד"א לא מקרי זה הטעו שהרי לא ידעו כלל מזה שינדב אח"כ ואין זה אלא כאלו הטעה עצמו ונראה דטעות דינו כאבידה דאסור להחזיר לו אלא ביש קידוש ה' וכאן אדרבה יש חלול ה' ויעויין ש"ס ב"ב דף נ"ד ע"ב בהא דאמר שמואל נכסי נכרי כמדבר מ"ט נכרי מכי מטי זוזי ליד' איסתלק אע"ג דבישראל לא אמרינן הכי כמבואר ב"ב דף קל"ח בנכרי שרי משום דהו"ל כטעות דשרי וכן פי' רבנן קשישאי א"כ יראה דאין שום חשש מזה:

ולענין הדין המבואר ביו"ד סי' רנ"ד [דאין מקבלים צדקה מנכרין], הנה הט"ז בס"ס הנז' הביא בשם הלבוש דאם פירש לעניי ישראל אסור לשנות דאסור לגנוב דעת הבריות ולזה נוטה דעת הרמ"א, והט"ז חלק ע"ז וכתב שאפשר טעות סופר עיי"ש.

אמנם ראיתי להרמ"ה בחידושו לב"ב דף י' <??> שכתב דבר נכון מאוד, דנהי דלא שייך להתיר מטעם גניבת דעת, דכיון דאיכא איסורא בקבלת צדקה לא קפדינן אגניבת דעת, אלא דבלא"ה איכא גזל שהרי כיון דפיך זה צדקה כבר זכו בו עניי ישראל, והא דמשמע בעובדא דאופרא הורמו דחלקו לעניי אומות העולם היינו דהתם ליכא גזל עניי ישראל, שהרי כיון שע"כ הוצרכו לתת מעות לעניי או"ה מפני דרכי שלום ועי"ז שנתנו לאו"ה נתרבו המעות לעניי ישראל שהרי לא נחסר מצדקה שהיא לישראל מה שנותנים לאו"ה ואין כאן משום גזל ולא גניבת דעת שהרי באמת מרויחין עניי ישראל שלא נחסר מה שצריך לתת לעניי או"ה, ויש לכיון בזה גם דברי התוס' ורש"י שם בב"ב דף ח'.

ולפ"ז בטלה המחלוקת והכל מודים שאם אין עניי או"ה מצויים כלל לפרנסם אסור לגזול לעניי ישראל, אבל ביש שם עניי או"ה או שאר דבר הצריך לתיקון העיר שצריך לתת עבורם מתנות לפקידים שלא יעשו עול שלא ע"פ דין וכיו"ב, כשנותן להם מעות שהתנדב המושל כיון שע"כ כן מרויחין עניי ישראל שהמעות הזה שצריך ליתן יתחלק לעניי ישראל צריך לעשות כן,

ונ"ל דבגזבר הממונה על הציבור גם כשמערב ממון נדבה זה עם מעות צדקה אחרת אמרינן דלב ב"ד מתנה עליהם ודעתם שיתחלק המעות נדבה של המושל למתנות ולשאר דבר כיו"ב שאינו מצד הדין או לצדקה לאו"ה והשאר ממעות לעניי ישראל ואין כאן גזילה וגניבת דעת כמש"כ בשם הרמ"ה ועליו יש לסמוך כי רב מובהק הי' מתקיפי קדמאי: ד' שנותיו בנעימים יאריך ידו הדוש"ת בלונ"ח, ישראל יהושע.

**קובץ שיעורים (נה):** ולעיל דף ח. גבי רב יוסף דאמרה ליהוי למצוה רבה, פירש"י בדף י"א. דלא אפשר לחלקן לצורך עניי עכו"ם, דאסור לגנוב דעת הבריות, ולכאורה א"צ לטעם זה אלא דכיון דהתנתה לתת למצוה רבה, אם יעבור על דעתה יהא המעות גזל, ואפשר דלענין גזל נכרי אינו אסור אלא אם לוקח לעצמו, דבישראל כה"ג אסור משום מזיק ממון חברו, דאפילו גרמא בניזקין אסור, אבל בב"נ לא מצינו אלא דאסור לגזלו, דילפינן מקרא וחשב עם קונהו, אבל לא מצינו שאסור להזיק ממונו, ואין להקשות דאכתי אם יתן לעניי עכו"ם יהא גזל אצל המקבלים ונמצא מכשילן ואיכא לפ"ע, די"ל דהיה אפשר לפדות שבויי עכו"ם ואין השבוי עובר משום גזל:

&gt; לח &lt;

(נו): שם. ובהאי דשרי משום שלום מלכות, אי נימא דהא דביבוש קצירה תשברנה הוא איסור דאורייתא יהא מוכח מכאן דשלום מלכות דוחה איסור דאורייתא [וכמדומה שבמג"א חקר בזה], אבל קשה מש"כ רש"י הטעם משום דאסור לגנוב דעת הבריות, מאחר דשני הדברים אסורים מדאורייתא, מאי חזית לדחות איסור אחד מפני חבירו, ומאי אולמא דהאי איסורא מאידך, אבל אי נימא דאיסורא דביבוש קצירה הוא מדברי קבלה א"ש, דאיסור גניבת דעת הוא מדאורייתא, כמש"כ בספר יראים במצות לא תגנוב, עוד אפשר דהוא בכלל לא תחנם, והיכא שעשה לצורך אחר ליכא איסורא דלא תחנם, כמש"כ תוס' ע"ז כ' בהא דמפרנסין עניי עכו"ם מפני דרכי שלום:

גניבת דעת בשאלת שלום לגוי

גיטין סב.

< לט > (משנה סא.) ומחזיקין ידי נכרים בשביעית... ושואלין בשלומן מפני דרכי שלום... (גמרא סב.) ואין כופלין שלום לעכו"ם, רב חסדא מקדים ויהיב להו שלמא, רב כהנא אמר להו שלמא למר.

**רש"י: במשנה:** ושואלין בשלומם, כל הימים, ואע"פ שמטיל על הנכרי שם שמים שהשלום שמו של הקב"ה. **גמרא:** ואין כופלין, דהא דנותנים שלום לעכו"ם מפני דרכי שלום הוא דשרי, ומשום דרכי שלום בחדא זימנא סגי. **שלמא למר,** ולא היה מתכוין לברכו אלא לכו היה לרבו.

**תוספות:** שלמא למר, פירש בקונטרס ולא היה מתכוין לברכו אלא לכו היה לרבו, וצ"ע שלא יהא בזה גונב דעת הבריות, ועל חנם פירש כן דלא קאמר אלא דאין כופלין לו שלום.

**ראב"ן: גיטין פ"ה:** ואין כופלין שלום לגוי עכו"ם אבל שואלין בשלומן מפני דרכי שלום, אפי' ביום אידו אם פגעו בשוק בשפה רפה ובכבוד ראש, אבל לביתו לא יכנס כדי שיתן לו שלום, וישראל יקדים לשאול בשלום הגוי כדי שלא יצטרך להזכיר שם שמים עליו, ואע"פ שאסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעת גוי עכו"ם, אם אין יכול להשמט שלא יכפול לו שלום, יאמר כן שלמא למר ודעתו לרבו.

**ר"ן: [בריף] מקדים יהיב להו שלמא,** כדי שלא יצטרך לכפלו אם ישאלוהו הם לשלום תחילה. שלמא למר, והיה לכו על רבו.

**ספר חסידים: סימן נ"א:** אסור להנהיג עצמו בדברי חלקות ופיתוי ולא ידבר אחד בפה ואחד בלב אלא תוכו כפיו והענין שבלב הוא הדבר שבפה, ואסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעתו של גוי, ואותן שמחרפין את הגוים בשעת שאלת שלומם והגוי סבור שאמר לו טובה חוטאים, כי אין לך גניבת דעת גדול מזה,

אך כל מה שנוכל למעט בשאלת שלום של רשע יש לנו למעט, אך מפני דרכי שלום נוכל להקדים שלום לגדולים שבהם, ועוד שלא יצטרך לכפול להם שלום כי כן דרך העולם המשיב כופל שלום.

< מט > **ים של שלמה: גיטין פ"ה סל"ד:** ומסיק רב חסדא הוה מקדים ויהיב להו שלמא, פירש הר"ן, מה שהוא מקדים להם שלום, כדי שלא יצטרך לכופלו אם השאלו הם לו לשלום בתחילה, ורב כהנא אמר להו שלמא למר, פירש [רש"י] ודעתו היה לרבו, וכתבו עליו התוספות וצריך עיון, שלא יהא בזה גונב דעת הבריות, ועל חנם פי' כן, דלא קאמר אלא אין כופלין לו שלום, ואף שביש ספרים גורסין שלמא למר שלמא למר, פי' בגיליון, לכל אחד היה מדבר כן, ולא שהיה כופל:

**באר שבע: שו"ת סי' נ"ט:** ..וכתבו עוד [תוספות גיטין סב] על רש"י: וצ"ע שלא יהא בזה גונב דעת הבריות ע"כ. ולי נראה להליץ בעד רש"י שאין בזה גונב דעת הבריות כדאשכחן בפ"ק דע"א (ע"ז ??) גבי רבי אליעזר שאמר נאמן עלי הדיין, וכן שרי לצורבא מרבנן לומר עבדא דנורא אנא כו' (נדריים ??) וכאלה רבים.

**חתם סופר: גיטין סב.** ר"ח מקדים ויהיב להו שלמא... ומה שהקשו תוס' דהוה גניבת דעת צ"ע הא ש"ס ערוך בשבועות ל"ה ע"ב כל מלכים האמורים בדניאל וכו' ע"ש וע"כ צ"ל משום איבה או דרכי שלום מותר, ולק"מ:

**מלא הרואים: גיטין סב.** ??? עיין בזוה"ק פרשת וישלח דאין בזה גניבת דעת וכן עשה יעקב בהשתחויות לעשיו וכן דוד שאמר לנבל כה לחי, כולוהו להקב"ה קאמר, וכן נבוכדנצר... == וכן הביא כאן ב"ניצוצי אור" לר"ר מרגליות בשם הזוהר הק' ועוד מ"מ עיי"ש... :

**שו"ת מהר"י ברונא: סי' קיג:** שאלוני כשהגוי יוצא רגיל לומר גו"ט גזענ"ן אוי"ק ורגילים להשיב שנה טובה טובה על כל ישראל:

ואומר אני דלאו שפיר עבד אלא ישיב כפשוטו מא"ן דנ"ק אוי"ק, דהשתא אתחול מתחילי בשלום (בשלמא) בהזכרת השם להשיב להם מיבעי, דתנן (גיטין סא.) שואלים בשלום, ואמרינן בגמ' רב חסדא מקדים ויהיב להו שלמא. ונ"ל לפרש כדי שלא יתחיל הגוי ואז יצרך להשיב טפי כדרך העולם שאומר לו צפרא למורי טב משיב לו לשנה טובה תזכה. ויש רוצים לומר כשמשיבים כופלים שלום לישראל, ואי אתחיל הגוי צריך להשיב לו נמי כפל כמנהגם דאל"כ איכא איבה ואין נ"ל:

וכל העושים כן גונבים דעת הבריות ואסור לגנוב דעת הבריות אפי' דעתו של גוי כדאמרינן בחולין (צד.), וא"ת הלוא רש"י פי' בסוף הנוקין רב נחמן אמר להו שלמא למר ופרש"י וכוונתו ארבו היה. הכ"ג כת' דחשיב גניבת דעת, ועוד הרהור ודאי שרי, אבל הוצאת פיו בערמה אסור. נאם ישראל מברונא:

### — להודיע לעני שנותן לו מעשר עני —

#### משנה דמאי

**דמאי פרק ד משנה ה:** מי שקרא שם לתרומת מעשר של דמאי ולמעשר עני של ודאי לא יטלם בשבת ואם היה כהן או עני למודים לאכול אצלו יבוא ויאכלו ובלבד שיודיעם:

**רמב"ם פירוש המשנה:** ענין קרא שם, שקרא להם שם והגבילם כגון שאמר תרומת מעשר חובת כרי התאנים הזה הם אלו הגרגרים, והראה עליהם וסמן אותם, אלא שלא הפרישם מכלל התאנים. לפיכך אמר אע"פ שהם ידועים לא יטלם בשבת, וביארו בתלמוד שענין אמרו לא יטלם לא יתנם, כאלו אמר לא יטלם לנתינה, לפי שאסור לתת המתנות בשבת. ופירוש למודים, רגילים.

ואמרו 'ובלבד שיודיעם', הוא שיודיע להם שזה שאמרתי לכם לאכול הוא תרומת מעשר או מעשר עני, לפי שאם לא יודיעם יחשבו שמאכילם כדי לכבדם, ונעשה כמי שלקח תרומות ומעשרות והזמין עליהם אורחים או הוציאם בצרכיו.

**משנה ראשונה:** ובלבד שיודיעם, נראה הטעם כשאינו מודיעם הוי כמו גניבת דעת שהוא אסור, שהם סבורים שמאכילם משלו, והרמב"ם כתב שהוי כעושה צרכיו בתרומה ומעשה, והר"ש כתב זימנין שהכהן טמא ואסור בתרומה והעני שהוא טמא מטמא טהרות.

**שנות אליהו:** הפירוש הקצר: ובלבד שיודיעם וכו', משום גניבת דעת. [טעם זה מוזכר גם ברש"ש כאן עיי"ש בתו"ד].

#### תוספתא פאה

פרק ד הלכה טז: מעשר שני אין גובין [פורעין] ממנו מלוה וחוב, ואין משלמין ממנו את הגמולין ואין פודין בו שבויין ואין עושין בו שושבינות ואין נותנין הימנו דבר לצדקה, אבל משלחין הימנו דבר של גמילות חסדים וצריך להודיע, ונותנין אותו לחבר עיר בטובה.

= לרעך כמוך עמ' 2-171 עיי"ש עוד מקורות ודוגמאות =

### גמ' שבועות לט.

< מג > וכל עבירות שבתורה, אם יש לו זכות תולין לו שנים ושלושה דורות, וכאן נפרעין ממנו לאלתר, שנאמר (זכריה ה') הוצאתיה נאם ה' צבאות ובאה אל בית הגנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר ולנה בתוך ביתו וכלתו ואת עציו ואת אבניו, הוצאתיה - לאלתר, ובאה אל בית הגנב - זה הגונב דעת הבריות שאין לו ממון אצל חברו וטוענו ומשביעו, ואל בית הנשבע בשמי לשקר - כמשמעו, ולנה בתוך ביתו וכלתו ואת עציו ואת אבניו - הא למדת דברים שאין אש ומים מכלין אותן שבועת שקר מכלה אותן.

### מדרש דברים

< מר > **דברים כה טז:** מפני מה טעמו של דבר מגיד כי תועבת ה' אלהיך כל עשה אלה אין לי אלא כל עשה אלה שאר כל העוולים מנ' ת"ל כל עשה עול אני אקרא כל עשה עול ומה ת"ל כל עשה אלה להזהיר על אלו ביותר שהן גונבין דעת הבריות: ד"א כל עשה עול יכול לא יהא חייב עד שיעבור על כולן ת"ל כל עשה אלה אפלו אחת מהן מיכן אמ' אין מערבין פירות בפירות ואפלו חדשים בחדשים ואפלו סאה בדינר וסאה יפה דינר וטריסית לא יערבם וימכרם סאה בדינר לכך נאמר כל עשה עול:

### תוספתא מגילה

< מה > **פרק א ה"ה:** מגבית פורים לפורים ומגבית העיר לאותה העיר, אין מדקדקין במגבית פורים אבל לוקחין את העגלים ושוחטין ואוכלין אותן והמותר אל יפול לכיס של צדקה, ר' ליעזר אומר מגבית פורים אל יעשה ממנו עני רצועה לסנדלו, ר' מאיר אומר הלזה מעות מחבירו ליקח בהן פירות אל יקח בהן כלים כלים אל יקח בהן פירות מפני שגונב דעת מלוה, ר' שמעון בן לעזר אומר משם ר' מאיר הלזה מעות מחבירו ליקח בהן חלוק אל יקח בהן טלת טלת אל יקח בהן חלוק מפני שגונב דעת מלוה...

## פרק ג: רמב"ם

### יד החזקה

< מו > **הלכות דעות פ"ב ה"ו:** אסור לאדם להנהיג עצמו בדברי חלקות ופיתוי, ולא יהיה אחד בפה ואחד בלב אלא תוכו כברו והענין שבלב הוא הדבר שבפה, ואסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעת הנכרי, כיצד לא ימכור לנכרי בשר נבילה במקום בשר שחוטא, ולא מנעל של מתה במקום מנעל של שחוטא, ולא יסרהב בחבירו שיאכל אצלו והוא יודע שאינו אוכל, ולא ירבה לו בתקרובת והוא יודע שאינו מקבל, ולא יפתח לו חביות שהוא צריך לפותחן למוכרן כדי לפתותו שבשביל כבודו פתח וכן כל כיוצא בו, ואפילו מלה אחת של פיתוי ושל גניבת דעת אסור, אלא שפת אמת ורוח נכון ולב טהור מכל עמל והוות.

< מז > **הלכות מכירה פ"ח ה"א:** אסור לרמות את בני אדם במקח וממכר או לגנוב את דעתם, ואחד עובד כוכבים ואחד ישראל שוים בדבר זה, היה יודע שיש בממכרו מום יודיעו ללוקח, ואפילו לגנוב דעת הבריות בדברים אסור.

הלכה ב: אין מפרכסין את האדם ולא את הבהמה ולא את הכלים הישנים כדי שיראו כחדשים... [=ממשיך בהלכות של רמאות במסחר וכיו"ב].

< מח > **הלכות אבל פ"ח ה"ו:** מי שאין לו חלוק לקרוע ונזדמן לו חלוק בתוך שבעה קורע, לאחר שבעה אינו קורע, ועל אביו ועל אמו אפילו לאחר שבעה קורע כל שלשים יום, וכל היוצא בבגד קרוע לפני מתים כלומר שהוא קרע עתה עליהן, הרי זה גונב דעת הבריות וזלזל בכבוד החיים והמתים.

### מפרשי הרמב"ם

< מט > **מגיד משנה: מכירה פרק יח הלכה א:** אסור לרמות את בני אדם במקח וממכר וכו'. זה פשוט ומבואר פ' הזהב (נח) ופ' גיד הנשה (צד): ואפילו לגנוב דעת הבריות וכו'. מימרא דשמואל בגיד הנשה שם אסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעת עכו"ם:

< נ > **כסף משנה: הלכות דעות פרק ב הלכה ו:** ולא יהיה אחד בפה ואחד בלב וכו' ואסור לגנוב דעת הבריות וכו' עד אלא שפת אמת וכו'. הכל פרק גיד הנשה ושם אמרו שאם היה עושה לחבירו כבודות אלו כדי להראות לבריות שחבירו חשוב וחביב בעיניו מותר. ותמהני שלא הזכירו רבינו:

< נא > **לחם משנה: הלכות דעות פרק ב הלכה ו:** ולא יפתח לו חביות וכו'. בגמרא הקשו דעולא איקלע לבי רב יהודה פתח ליה חביות המכורות לחנוני ותירצו אודועי אודעיה. ואב"א שאני עולא דחביב ליה לרבי יהודה דבלא"ה נמי פתוחי מפתח ליה. משמע לפי תירוצא בתרא דאם הוא אדם דבלאו הכי היה פותח בעבורו מותר, וא"כ קשה דבכולי גמ' נקטינן לישנא בתרא עיקר וא"כ למה לא כתב רבינו דין זה וכן הטור בח"מ בהל' אונאה סי' רכ"ח לא הזכירו, וכתב שם הרב בית יוסף ולא ידעתי למה השמיטו רבינו ואפשר משום דמלתא דפשיטא היא, עכ"ל.

ולוי נראה דאין זה מספיק דהא התוס' הקשו על הא דאמרינן התם בהא דמר זוטרא וכו' דהקשו שם והא קמטעי ליה כתבו התוס' שם: וא"ת אין זה טעות כיון דבלאו הכי היו

באים לכבודו דכה"ג אמרינן לעיל שאני עולא דחביב, ותירצו דבפתיחת חביות נהי דליכא פסידא כל כך במה שפותחן כיון שהיו מכורות לחנוני מ"מ בעבורו פתחן, כלומר דלא אמרינן שאם בלאו הכי היה עושה מפני כבודו שמותר אלא בדבר שעושה בשבילו דכיון דסוף סוף בשבילו עשה אע"פ שאין לו פסידא במה שעשה כיון דאפילו אם היה לו פסידא היה עושה בשבילו מותר אבל בדבר שלא עשה בשבילו כלל אע"פ שבשבילו היה עושהו אינו מותר, וא"כ כיון דאנו צריכים לחילוק זה אין פשוט כל כך שלא היה לו לטור לבארו.

לכך נ"ל טעם שוה לרבינו ולטור דלא פסקו כתירוצא בתרא משום דאקושיא שהקשו התוס' לא משמע להו האי תירוצא שתירצו התוס' אלא דרב ספרא ורבא לא ס"ל כתירוצא בתרא אלא כתירוצא דאודועי אודעיה, ולכך פסקו כהך תירוצא ולא כתירוצא דואבע"א, וכן הרא"ש בפסקיו לא הזכיר ההוא תירוצא מהך טעמא.

ומ"מ קשה בדברי רבינו למה לא הזכיר בדבר דאיבעי ליה לאסוקי אדעתיה שאינו בשבילו מותר כההיא דרב ספרא כדכתבו התוס' וכתבו הטור, ונראה לי שהוא מפרש כפירוש רש"י שמה שאמרו בברייתא במוכר לו בחזקת שחוטה היינו דוקא במפרש לו בחזקת שחוטה וזהו שכתב לא ימכור בשר נבילה במקום בשר שחוטה וכו', וכתב בסוף דבריו אפילו מלה אחת של פתוי ושל גניבת דעת, דמשמע דוקא כשמדבר בפירוש, וזה אמרו ואפילו מלה אחת וכו', וממילא משמע דהיכא דליכא מלה דפתוי מותר דאיהו מטעי נפשיה ומכל מקום סתם הדברים יותר מדי והיה לו לבאר:

< נב > **מים חיים: לבעל פרי חדש: דעות פ"ב ה"ו:** ולא יהיה אחד בפה ואחד בלב, בפרק תפילת השחר (ברכות כח) מצינו שהיה מכריו רבן גמליאל כל תלמיד שאין תוכו כבדו אל יכנס לבית המדרש, ואע"ג דמסיק התם שכל התלמידים ראויים ליכנס מ"מ נקוט מיהא שראוי לאדם להיות תוכו כבדו, וכן אקרא דלא יכלו דברו לשלום אמרו רז"ל במדרש דמתוך גנותן של שבטים אתה יודע שבחן די בליביהון בפומייהו.

< נג > **ספר קובץ: דעות פ"ב ה"ו:** אסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעת נכרי וכו', דגניבת דעת הוא איסור תורה דנפקא ליה מדכתיב לא תגנובו, כן הוא שיטת הריטב"א במסכת חולין בשם התוס' וכתבו דאפילו בלאו רעהו וכי כתיב בסיפא דקרא איש בעמיתו קאי על ולא תכחשו ולא תשקרו, והיינו נמי דכתיב אתנחתא בלא תגנובו, ואע"ג דלא אשכחן גניבה סתם על גניבת דעת אלא לשון גניבת לב כאן כתיב לא תגנובו סתם כלל הכל, ובתוספתא דב"ק איתא ז' גנבים הם גדול שבכולם הם גונב דעת הבריות, ע"ש שזה דעת רבינו, אבל יש חולקים דאינו כי אם איסורא דרבנן.

ונראה דאפילו לפי הסוברים דמה"ת, היינו דוקא במכירה כגון שמוכר לו נבילה במקום דשחוטה דכיון דהייב ממון ומטעהו שפיר מקרי גניבה ויש לכוללו תחת סוג גניבת ממון, אבל גבי מתנה דג"כ אסרינן גניבת דעת ודאי דאינו אלא מדרבנן, ומה"ט נראה שיטת הסוברים דלא אסרינן גניבת דעת כי אם במכירה אבל לא במתנה, וכ"כ הרשב"א, וכן נראה משיטת רבינו [-הרמב"ם] דהרי גבי מכירה שינה הלשון ואח"כ באינך כתב ולא יסרב בחבירו משמע דהנך דוקא בחבירו אסור. = עיין ב"ח חו"מ רכ"ח שכתב כעין זה ==

ותמהני עמ"ש ביש"ש פרק גיד הנשה הל' י"ט וז"ל: ולא חיישינן לגניבת דעת גבי נכרי כי אם במכר אבל לא במתנה, ולא נראה שהרי הרי"ף וסמ"ג כתבו סתמא דאסור לגנוב דעת נכרי כמו בישראל וכ"כ רבינו [-הרמב"ם] להדיא שכל גניבת דעת המוזכר בהלכה אסור אפילו נכרי ע"כ, ולא ידעתי מנ"ל דרבינו סובר הכי, הרי מדיוק לשונו משמע להיפך, אלא באמת לדינא נכון הדבר שכל גניבת דעת אסור אפילו נכרי, וגם רבינו דעתו כן ולא העתיק אלא לשון התלמוד דתניא 'חבירו' דעיקר תקנתא דעבדי רבנן =אולי חסר==, אבל לדינא אסור לגנוב דעת הבריות דכ"ע:

< נד > **עבודת המלך: דעות פ"ב ה"ו:** ...ואסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעת הנכרי כיצד וכו'. הנה רבנו היראים בסי' רנ"ה ובחדש סי' קכ"ד כתב דהא דאמרו דלא תגנובו בגונב ממון הכתוב מדבר הוא למעוטי נפשות אבל גונב דעת הבריות במידי דממון הוי בכלל ממון ועובר על לא תגנובו כדתניא בתוספתא (פ"ז דב"ק) ג' (ולפנינו ז' או ד') גנבים הם הראשון

שבכלם גונב דעת הבריות והמרבה לו בתקרובת וכו' ואין לומר שאיסור גניבת דעת במידי דממון דרבנן וכו' וגונב דעת אפילו של עכו"ם אסור שלא מצינו שהתירה תורה בעכו"ם ואע"ג דכתיב לא תגנובו ולא תכחשו וכו' בעמיתו לא קאי על תגנובו וכו', והלך אחריו גם הסמ"ג במצות לא תעשה קנ"ה, ועי' ריטב"א חולין כתב ג"כ הכי,

אבל דעת רבנו אינו כן, ונראה דס"ל דהוא רק מדרבנן וכן לא הביאו בספר המצוות ועי' סמ"ק מצוה רס"א כתב ויש גניבה אחרת שאסרו חכמים כגון גניבת הדעת אסור ואפילו דעתו של עכו"ם אסור, וס"ל להדיא דאינו אלא מדרבנן,

והנה עיי"ש היראים גונב דעת הבריות במידי דממון וחזר וכפל הדברים להלן, משמע מזה דדוקא זה הוי דאורייתא, אבל אינך דמרבה בתקרובת או במסרה בו לאכול ופותח לו חבית דהוי רק גניבת הדעת בכבוד הוי רק דרבנן אפילו להיראים,

וביותר נראה לעמוד על הא דכתב שם להלן וז"ל: ואמר שמואל בפרק גיד הנשה אסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעתו של עכו"ם ושמואל במידי דממון מיירי, ויש להוכיח מזה דס"ל דגניבת דעת בעכו"ם רק במידי דממון הוא אבל בפותח לו חבית ומסרה בו שיאכל לא הוי בכלל זה, ולפי"ז יש לדייק כן גם בדברי רבנו שכתב כיצד לא ימכור לנכרי וכו' ולא מנעל של מתה וכו' ואח"כ מתחיל ולא יסרהב בחבירו שיאכל אצלו, ומשמע שגם רבנו מחלק כן, ויש לעמוד עוד דהזכיר רבנו בשר נבילה במקום שחוטא דיש גריעותא בזה עי' הוריות י"א ותוס' ע"ז כ"ו וכן מנעל של מתה במקום שחוטא דאיכא וכו' דרא דממון ועי' בדברי רבנו פי"ח מהל' מכירה ה"ג ולא הזכיר טרפה ואין זה מוכרח ועי' ברש"י בגיטין ס"ב ברב כהנא דא"ל שלמא למר ופירש"י ז"ל ולא היה מתכוין לברכו אלא לבו היה לרבו ועי' תוס' שם שכתבו ע"ז וצ"ע שלא יהא בזה גונב דעת הבריות.

ואפשר דרש"י ס"ל דלא שייך הכא גניבת דעת דאין זה נוגע לממון, וכמ"ש לעיל ולשיטת התוס' גם בזה איכא גניבת דעת דאסור בעכו"ם, ועי' לרבנו גרשום ז"ל שם דמפרש אי לרבא אנפקא חייא משמע דר"ל משום דמחזי כגזל גמור ולהכי אקפד שמואל ודלא כפירש"י משום שעבר על דבריו, ולפי"ז יש נפק"מ בגונב דעת היכא דמחזי כגזל ובין דלא מחזי כן, וזהו ג"כ כעין דברי היראים דדוקא בדבר שבממון שייך זה, וצ"ב עוד.

והנה הרשב"א והריטב"א ז"ל בחולין שם כתבו לדייק מהא דאמרו בגמרא שם דטעמא דאין משלחין לעכו"ם ירך חתוכה משום גניבת דעת דאמר שמואל אסור לגנוב דעת הבריות, ולמה מביא דשמואל ולא מבריייתא דלקמן דמפורש בה דאיכא גניבת הדעת בעכו"ם, וכתבו דאפשר דדוקא במכירה איכא גניבת דעת ולא במתנה, ולפי"ז כיון דאמרו דשמואל לאו בפירוש אתמר אלא מכללא שוב לא ידעינן דגם במתנה אסור בעכו"ם וזהו חילוק אחר מאשר הבאנו לעיל בשם היראים, ועל דבר זה כתב הים של שלמה בחולין שם דמדברי רבנו לא משמע כן ומצאתי בקובץ שעמד על דברי היש"ש דמאין משמע ליה כן בדברי רבנו, והפשיט דהחילוק בין מכר למתנה לא נמצא אצל רבנו ועי' ב"י בסי' ס"ה מ"ש בשם הרא"ש ועי' ב"ח שם ונקודת הכסף שם ואין מקום להאריך יותר.

**משנת יעקב: הגרי"נ רוזנטל: דעות פ"ב ה"ז:** ואסור לגנוב דעת הבריות ואפי' דעת הנכרי, כיצד לא ימכור לנכרי בשר נבילה במקום בשר שחוטא וכו' ולא יסרהב בחבירו שיאכל אצלו והוא יודע שאינו אוכל.

&lt; נה &gt;

והנה הרמב"ם הביא דבר זה שאסור לגנוב דעת הבריות, פעם נוספת, והוא בפ"ח מהלכות מכירה ה"א שכתב: אסור לרמות בני אדם במקח וממכר או לגנוב את דעתם, ואחד עכו"ם ואחד ישראל שוים בדבר זה וכו' ואפי' לגנוב דעת הבריות בדברים אסור, וצ"ב למה כפל הדברים, וצ"ע.

ועי' בקרית ספר להמבי"ט בפ"ח ממכירה שכתב: וגניבת דעת נמי נראה דהוי דאורייתא, והנה הקרית ספר לא כתב היכן כתוב זה בתורה, אך מדברי הרמב"ם בפ"ב מדעות נראה דזה בכלל המצוה דלהדמות בדרכיו, והוא ללכת בדרך ה', והגונב דעת הבריות, אינו הולך בדרך ה'...-עיי"ש עוד המשך דבריו בביאור דברי רבי יהודה במשנה דאין לחלק אגוזים משום גניבת דעת ועוד] בגדרי גניבת דעת.



## ספר המצוות לרמב"ם

- < נו > **ל"ת לב:** שהזהירנו מעשות המעשים בבחירה ממשפטי הכוכבים. והוא שנאמר זה היום טוב למעשה הפלוני ונכון לעשותו או זה היום מגונה בו המעשה הפלוני ונרחיק מעשותו. והוא אמרו יתעלה (שם) לא ימצא בך וכו' מעונך... ובכלל אזהרה זו גם כן איסור פועל החרטומים. ולשון חכמים (סנהדרין סה:): מעונך זה האוחז את העינים. והוא מין גדול מן התחבולה מחובר אליו קלות התנועה ביד עד שיתדמה לאנשים שיעשה עינים אין אמיתות להם. כמו שנראה אותם יעשו תמיד שיקח חבל וישים אותו בכנף בגדו לפני העם ויוציאהו נחש... ומי שעושה זה יקרא אוחז את העינים. והוא מין מן הכשוף. ומפני זה לוקה. **והוא עם זה גונב דעת הבריות.** וההפסד המגיע מזה גדול מאד, כי ציור העינים הנמנעים תכלית המניעה אפשריים אצל הסכלים והנשים והקטנים רע מאד ויפסיד שכלם וישיבם להאמין הנמנע והיותו איפשר שיהיה. והבין זה:

## שו"ת הרמב"ם

- < נו > **סימן רעג:** מה תאמר הדרת יקרת צפירת תפארת מרינו ורבינו אדונינו משה הרב הגדול הפטיש החזק יהי שמו לעולם כירח יכון עולם, בדבר דייך, אשר דר בכפר שסביבו חוות, והיה מנהג זה הדיין, כאשר נודמנה באחת מהן מילה, לצאת אל [אותו] הכפר ולמול בו. ואירע בינו ובין איש [רופא ריב], שהביא לידי כך, שיצא זה האיש אל כפר אחד (ומל) בו. ונמשך הענין כך. וקבל במילה הנזכרת סכום מה. ובא ואמר איני צריך לזה, וחילקו לעניים. יורינו אדוננו, האם אותו האיש עובר עבירה, כיוון שעבר כלפי הדיין הנזכר בזה, אם לאו? והאם מה שחילק לעניים, מותר להם לקבלו אם לאו? ושכרו כפול מן השמים, נצח סלה.

התשובה מה שסבר, שעשה מצוה בחלקו [לעניים, הרי] היא מצוה הבאה בעבירה לא עבודת ה', וחטא, לפי שמנע פרנסה קבועה של עני בן תורה, ועבר על לא תקום ולא תטור **ועבר על אסורם ז"ל על גניבת דעת [הבריות]** לפי שרצונו הראשון [של זה] וכונתו להציק לאויבו, ומטעה הוא את מי שאינו יודע (דברים כהויתם) לחשוב שהוא מתכוון לעשות מצוה. ועבר ג"כ עבירה, שירד לאומנות חבירו אפילו היה נצרך. אבל כשאינו נצרך, הרי זו אכזריות והפלגה בנקימה ובנטירה. ואסור למי שיש לו... הדבר אשר הוא... [סוף] דבר, כל מי שמעכב (חבירו) לעסוק במעשיו, הרי הוא בכלל מסיג גבול רעהו לפי דעתו. וכתב משה.

## רמב"ם פירוש המשנה

- < נח > **כלים פרק יב משנה ז:** דינר שנפסל והתקינו לתלותו בצואר קטנה טמא וכן סלע שנפסלה והתקינה להיות שוקל בה טמאה עד כמה תפסל ויהא רשאי לקיימה עד שני דינרין פחות מכאן יקוץ:

רמב"ם: בצואר קטנה, כפי הידוע שתולין מעות ודינרין בצוארי הנערות הקטנות. וסלע הוא ארבעה דינרין, ושקל הוא חצי סלע והוא שני דינרין. ואם נשאר מן הסלע פחות משני דינרין אינו מותר לו להניחו כמות שהוא אלא קוצצו, שאנו חוששין שירמה בו מי שאין בו יראת שמים ויתננו במקום שקל והוא פחות משקל.

ויש כאן דין אומר אותו הואיל ונתגלגלו הדברים לענין זה. והוא, שהמקומות שמשתמשין בהן בדינרין ובמעות במנין, אסור לאדם להחזיק דינר או מעה שחסר ממשקלו שתות או יותר אלא יקוץ, וכל שכן שיתנהו או יטעה בו גוי. כי זה שחושבים המוני בני אדם ואפילו יחידיהם כי הטעיות שכאלה מותרות עם הגוים אינו נכון ודעה בלתי נכונה, אמר ה' בתורתו הקדושה במי שמוכר את עצמו לעובד עבודה זרה או לעבודה זרה עצמה כמו

שנתבאר בפירוש אמר וחשב עם קונהו, ואמרו עליהם השלום יכול יגלום עליו, תלמוד לומר וחשב, ידקדק עמו בחשבון, וענין יגלום יערים עליו ויטעהו. ואמרו אם כן דברה תורה בגוי שתחת ידיך קל וחומר לגוי שאינו תחת ידיך, אם החמירה תורה על גזלו של גוי קל וחומר על גזלו של ישראל.

וכן אינן מותרין האונאות והתחבולות ומיני המרמות והזיוף והסלוף עם הגוים, אמרו עליהם השלום אסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעת הגוי, וכל שכן אם יהא תלוי חלול השם שאז יהיה העון חמור יותר, ויושגו לאדם תכונות רעות על ידי כל המעשים הרעים הללו אשר העיד יתעלה על עצמו שהוא מתעב אותן כשלעצמן נעשו עם מי שנעשו, והוא אמרו כי תועבת ה' אלהיך כל עושה אלה כל עושה עול. וכבר חרגנו ממטרתינו כאן, אבל היערנו על מה שאין ראוי להתעלם ממנו. ואחזור לענין המסכתא.

## ❦ פרק ד: ראשונים ❦

### ספר יראים

**קכ"ד:** (ישן קנ"ה): לא תגנובו. את ה' אלהיך תירא ותעבוד ותקיים ככל אשר צוה ב'פ' קדשים לא תגנובו. ותניא בת"כ לא תגנובו מה ת"ל מכלל שנאמר בגניבה שנים ישלם למדנו עונש אזהרה מנין ת"ל לא תגנובו לא תגנובו ע"מ למיקט [לא תגנוב] ע"מ לשלם תשלומי ד' וה'. בן בג בג אומר לא תגנוב [את] שלך מבית אחרים שמא תראה כגנב אלא שבור את שיניו ואמור לו את שלי אני נוטל.

ותניא בסנהדרין באלו הן הנחנקין (פ.ו.) לא תגנובו, בגונב ממון הכתוב מדבר אתה אומר בגונב ממון או אינו אלא בגונב נפשות אמרת צא ולמוד מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהם, במה הכתוב מדבר בממון אף כאן בממון. נ"ל לפרש בממון למעוטי נפשות, **אכל גונב דעת הבריות במידי דממון** הוי בכלל ממון ועובר על לא תגנובו, כדתניא בתוספתא (כ"ק פ"ז) ומייתי לה בחולין בגיד הנשה (צד.) ג' גנבים הן = הראשון שבכולם גונב דעת הבריות והמרבה לו בתקרובת ויודע בו שאינו מקבל מסרב בו לאכול ויודע בו שאינו אוכל. כ"ה גם בסמ"ג אבל בכל הספרים שלנו גרסינן ז' גנבים הם, וכן בכל הראשונים ==

ואין לומר שאיסור גניבת דעת במידי דממון דרבנן, שהרי מצינו שנענש אבשלום עליו בסוטה פ"א (ט:) תנן לפי שגנב ג' גניבות לב אביו ולב ב"ד ולב כל ישראל נתקעו בו ג' שבטים שנאמר ויקח ג' שבטים בכפו ויתקעם בלב אבשלום לב אנשי ישראל, וכתוב ותגנוב את לבבי.

וחמור גונב דעת מגונב ממון ונפשות שהרי התירה תורה בעובדי כוכבים גונב נפשות דכתיב גונב נפש מאחיו מבני ישראל ולא מבני עובדי כוכבים. ממון, אמרינן בב"ק בשור שנגח את הפרה (???) ראה ויתר גוים התיר ממון של כנענים לישראל, וגונב דעת אפילו של עובדי כוכבים אסור שלא מצינו שהתירה תורה בעובדי כוכבים, ואע"ג דכתיב לא תגנובו ולא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו, לא קאי אתגנובו, שהרי טעם ניגון מפסיקו, ומצינו פסוקי טעמים מן התורה כדאמרינן בנדרים פ"א אין בין המודר הנאה (לו:) ושום שכל אלו פסוקי הטעמים.

ואמר שמואל בפרק גיד הנשה אסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעתו של עובד כוכבים, ושמואל (אמר) במידי דממון מיירי וגניבת גוי במקום שברור לו שאינו יודע העובד כוכבים הוי בטעות ושריא, ואפילו איסור דרבנן ליכא, כדאמרינן בהגוזל ומאכיל (כ"ק ק"ג:) רב כהנא זבן מעובד כוכבים מאה ועשרים חביתא בכלל מאה ואבלע ליה זוזא, רבינא זבין דיקלא איהו וגוי לצלוחי א"ל לשמעיה קדים ועייל דאי עקבא דגוי מניינא ידע. רב אשי הוי קאזל בארבא חזא שיבשא דגופנא דתלי לבר מפרדסא א"ל לשמעיה זיל חזי אי דעובד כוכבים נינהו ואייתי לי.

וגנב נקרא כל היכא דמיתאמר מאינשי גנב הוא. ועונש גניבת ממון בפרק ואלה המשפטים...

**סימן רלה: מדבר שקר תרחק:** ...והא דתניא בכתובות פ"ב (טז:) כיצד מרקדין לפני הכלה בית שמאי אומר [כלה] כמות שהיא ובית הלל אומר כלה נאה וחסודה, אמרו בית שמאי לדבריכם הרי שהיתה חגרת או סומא היאך יאמר כלה נאה וחסודה והתורה אמרה מדבר שקר תרחק, [אמר להן בית הלל אלא מעתה מי שלקח מקח רע מן השוק ישבחנה בעיניו או יגנינה בעיניו הוי אומר ישבחנה בעיניו] [-גירסת תועפות ראם], ההיא יש בו רעה לבריות כדברי בית שמאי שנראה **כגונב דעת הבעל**.

## פמ"ג

**ל"ת קנ"ה:** בפרשת קדושים כתוב לא תגנובו, כבר בארנו למעלה שבממון הכתוב מדבר, ותניא בת"כ (קדושים פרשתא ב) מכלל שנאמר בגנבה שנים ישלם למדנו עונש אזהרה מניין תלמוד לומר לא תגנובו, לא תגנובו על מנת למיקט לא תגנובו על מנת לשלם תשלומי כפל ארבעה וחמשה בן בג בג אומר לא תגנובו משלך מבית אחרים אלא שבור את שיניו ואומר לו שלי אני נוטל.

< סא >

ותניא בתוספתא דבבא קמא (פ"ז הל' ג) שלשה גנבים הם הראשון שכולם גונב דעת הבריות מרבה לו בתקרובת ויודע שאינו מקבלו ומסרב בו לאכל ויודע בו שאינו אוכל, ותניא במסכת סוטה (ט:) לפי שגנב אבשלום שלש גנבות לב אביו ולב בית דין ולב כל ישראל נתקעו בו שלשה שבטים שני' (שמואל ב יח יד) ויקח שלשה שבטים בכפו ויתקעם בלב אבשלום, וגונב דעת הבריות נקרא גנב שנאמר (שמואל ב טו ו) ויגנוב אבשלום את לב אנשי ישראל וכתוב (בראשית לא, כו) ותגנב את לבבי.

גרסינן בפרק גיד הנשה (צד.) אמר שמואל אסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעת הגוים, ויש ליתן טעם אף על גב דכתיב לא תגנובו ולא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו, לא תגנובו לא קאי אבעמיתו במליצת הלשון דאם כן היה לו לומר מעמיתו, ועוד כי ניגון טעם מפסיקו כדאמרין במסכת נדרים בפר' אין בין המודר הנאה (לז:): ושום שכל (נחמיה ח ח) אלו פסוקי טעמין משמע שפסוקי טעמים מן התורה... [כל זה מספר יראים סי' קכד מובא לעיל בסמוך].

## פמ"ק

**סימן רס"ב:** שלא לגנוב ממון דכתיב לא תגנובו, גנב זה הנטמן מחמת בני אדם, ואינו לוקח לפי שניתן לתשלומין, ויש גניבה אחרת שאסרו חכמים כגון גניבת הדעת אסור ואפילו דעתו של עכו"ם אסור, מפי הרבי יונה אמרו חכמים לא תגנובו אפילו על מנת למיקט שלא יאמר אגנוב כלי מפלוני כדי שיצטער ויקוט בפניו ויזהר בשמירת כליו, ואחר כך אחזירנו לו, וכן אסור ליטול מבית חבירו להשתמש ולהחזירו, וכן אסור לגנוב את שלו מאחרי הגנב שלא יראה כגנב עכ"ל.

< סב >

**סימן רע"ב:** שלא להונות את חבירו במקח וממכר, ...אסור לרמות לבני אדם במקח ובממכר או לגנוב דעתם, ואחד עכו"ם ואחד ישראל שוים לדבר זה, היה יודע שהיה בממכרו מום יודיע ללוקח, ואפילו לגנוב דעתן של בריות בדברים אסור. ...שנינו בפרק הזהב ביין התירו לערב קשה ברוך, וביין הגיתות בלבד מפני שמשביחו...

< סג >

## שערי תשובה

**שער ג: קע"ח:** וזה דבר כת שקרים. ענין הכת הזו נחלק לתשעה חלקים. **קפב:** החלק החמישי - האומר לחבירו כי ייטיב עמו ויתן לו מתת, ועודנו מדבר עם לבבו ושיח שלא לתת, ונאמר (תהלים לד יד) נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה, ופירשו רבותינו זכרונם לברכה (ב"מ מט.) שלא ידבר אחד בפה ואחד בלב, ועוד אמרו (ב"מ ירושלמי פרק ד, הלכה ב) דברים אין בהם משום מחוסרי אמנה אם יחזור מדבריו, ובלבד שיהא אומר בפה וגומר בדעת.

< סד >

**קפג:** החלק השישי - המבטיח את חבירו להיטיב עמו וישקר דבריו וישים לאל מלתו, כי אחרי אשר אמר להיטיב עמו בלשון הבטחה ובטח בו לב חבירו, אין לו לחלל הבטחתו, כי זה דרך שקר, והוא כאדם עבר ברית, שנאמר (צפניה ג יג) שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ולא ימצא בפיהם לשון תרמית. וכן האומר לתת לחבירו מתנה מועטת אף

על פי שלא הזכיר לשון הבטחה. ואמרו רבותינו (ב"מ מט) כי יש בו משום מחוסרי אמנה, כי לב חבריו סומך עליו ובוטח בו, אחרי שהמתנה מועטת, כי נתון יתן לו, (ירושלמי ב"מ פ"ד ה"ב) ואם איש עני הוא, אף על פי שהמתנה מרובה, אם יחזור בו רעתו רבה, כי נדר נדר, ונאמר (במדבר ל ג) לא יחל דברו. וכן מי שמתפאר בפני רבים לתת מתנה לאדם, והנה הוא כמתהלל על נדיבתו בזה, הנה זאת כמו הבטחה, ולא נכון שישוּב מדבריו אחרי שהתכבד והתהלל בדבר, כענין שכתוב (משלי כה יד) נשיאים ורוח וגשם אין איש מתהלל במתת שקר, פירוש כמו שיצטערו בני אדם אחרי בוא סימני הגשם ולא בא הגשם - כן ענין איש מתהלל במתת שקר, כי מה שהתהלל בדבר סימן קיום הדבר, על כן יצטער האיש שהבטיחהו על המתנה, כי הכזיב תוחלתו.

**קפד: החלק השביעי - מי שמתעה את חבריו לאמר כי עשה עמו טובה או דיבר טוב עליו ולא עשה.** אמרו רבותינו זכרונם לברכה (חולין צד.) אסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעת נכרי. והנה החטא הזה חמור אצל חכמי ישראל יותר מגזל הנכרי, יען וביען כי שפת שקר אשמה רבה, ונתחייבנו על גדרי האמת, כי הוא מיסודי הנפש.

< סה > **שער ג אות מה:** ...וכן המסבב להשביע את חבריו חנם, גדול עונו, כגון שהיה חבריו חייב לו מנה ויכפול על תביעתו למען יצא קו הדין על הודאתו למקצת להשבע שבועת התורה, או שתובע את חבריו על חנם אשר לא ידע ישאלהו ומשביעו שבועת היסת, ואמרו רבותינו (שבועות טז.) כי זה האיש נקרא גנב שגנוב דעת הבריות, ועליו נאמר (זכריה ה ד) הוצאתיה נאם ה' צבאות ובאה אל בית הגנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר ולנה בתוך ביתו וכלתו ואת עציו ואת אבניו, ומי שהוא יודע שאם ישבע יחשדוהו בני אדם על שבועתו, יש לו להמנע ולחשוך נפשו מן השבועה לכבוד שמים, גם כי האמת אתו.

## ספר היראה

< סו > לרבינו יונה: ...אל תגנוב דעת הבריות ואל תסרב בחברך יותר מדאי, ואל תאמר לו דבר זה עשיתי בשבילך ולא עשית בשבילי, אך אם יטעה וידמה כי בשבילי עשית אין צריך לומר לו לא עשיתי בעבורך כי הוא מטעה עצמו ואין זה גניבת דעת, כללו של דבר כל גניבת דעת אסור.

## ספר חסידים

< סז > **סימן נ"א:** אסור להנהיג עצמו בדברי חלקות ופיתוי ולא ידבר אחד בפה ואחד בלב אלא תוכו כפיו והענין שבלב הוא הדבר שבפה, ואסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעתו של גוי, ואותן שמחפין את הגוים בשעת שאלת שלומם והגוי סבור שאמר לו טובה חוטאים, כי אין לך גניבת דעת גדול מזה,

אך כל מה שנוכל למעט בשאלת שלום של רשע יש לנו למעט, אך מפני דרכי שלום נוכל להקדים שלום לגדולים שבהם, ועוד שלא יצטרך לכפול להם שלום כי כן דרך העולם המשיב כופל שלום.

וכן לא יסרהב אדם בחבירו שיאמר לו אכול והוא יודע בו שלא יאכל, ולא ירבה בתקרובות ויודע בו שאינו מקבל, וכן לא יפתח חביות הצריכות להפתח וזה גונב דעתו ואומר כי לכבודו הוא פותחו אלא יאמר לו דע כי לא בשבילך אני עושה, וכן כל כיוצא בזה, אפילו מלה אחת של פיתוי וגניבת הדעת אסור אלא שפת אמת ורוח נכון ולב טהור מכל עול והוות...

< סח > **סימן שיח:** ...ומעשה באיש אחד שהיה ת"ח ולא היה צריך לבריות, והיה הולך ואומר תנו לי כי אני צריך, ולא היה נהנה שוה פרוטה ממה שנותנים לו כי היה נותן לעניים צדיקים, שכשהיו אותן עניים הולכים ומבקשים לא היו נותנים ולא היו חוששים, וכשהיה אותו

ת"ח אומר הרי עניים תנו לי שאתן להם ולא נתנו, אומר תנו לי כי אני צריך, היו נותנים לו והיה נותן לעניים, כי אמר מוטב שאני מבייש עצמי ואומר שאני חסר כדי שאחיה את העניים – מותר לו לקבל...

**סימן שכט:** ...הנהנה מן הצדקה שנתן לו בשביל שהוא עוסק בתורה ובמצות ובמעשים טובים, לא יהנה מאשר נתנו לו אלא יתננו למי שטוב כמוהו ועוסק בתורה ובמצות כמו הוא, ואם אמרו לו על מנת כן אנו נותנים לך שלא תתן לשום אדם אפילו לטוב ממנו לא יתן, ואינו צריך לומר לגרוע ממנו... = במקור החסד משייך שני הקטעים יחד שהם משלימים זה את זה עיי"ש ==

## ראב"ד

**תורת כהנים פרשת בהר:** [בפסוק ולא תונו איש את עמיתו (אונאת דברים)]. ר' יהודה אומר אף לא יתלה עיניו על מקחו ויאמר לו בכמה חפץ זה והוא אינו רוצה ליקח, מפני שגונב דעתו שהוא סבור שיש בדעתו לקנותו והוא אינו אלא מתלוצץ בו, והרי הוא כסך שמן מפח ריקן (חולין צד). מפני שהוא גונב דעת חבירו, שזה סבור שמכדו ואינו אלא מתלוצץ בו. ובתוספתא = הכוונה למס' דרך ארץ רבה <כא> עיי"ש ובפירוש נחלת יעקב שם] מפרש מפני שמשביח דעתו של מוכר, ודומה שבא על הפירוש הזה שפירשנו שמשביח את דעתו על דבר חנם וליצנות וגניבת דעת.

## אורחות חיים

**דין אונאה:** אסור לרמות בני אדם במקח וממכר או לגנוב דעת הבריות. אחד גוי ואחד ישראל שוין בדבר זה פי' בגנבת הדעת. היה יודע שהיה בממכרו מום יודיע ללוקח. ואפילו לגנוב דעתן של בריות אפילו בדברי אסור. והבא ליטול עצה ממך תן לו עצה נכונה לו. ואסור להשיא עצה טובה לגוי או לעבד רשע ואפילו להשיאו עצה שיעשה דבר מצוה והוא עומד ברשעו אסור ולא נתנסה דניאל אלא על שהשיא עצה טובה לנכובדנצר שנאמר מלכי ישפר עלך שהשיאו לתת צדקה.

## רבינו מיוחס

**פרשת קדושים:** לא תגנובו: בגונב ממון הכתוב מדבר. לא תגנובו, כל מין גניבה לא תעשו כלל אפילו ע"מ למקט ואפילו לשלם תשלומי כפל ואפילו לגנוב את שלך מתחת הגנב או הגולן ואפילו לגנוב דעת הבריות להחזיק להם טובת חנם, וכל שכן במכירה למכור לו דבר רע על מנת שהוא טוב, בין שהוא ישראל ובין שהוא גוי.

## חזקוני

**שמות כב טו:** וכי יפתה איש בתולה וגו', לאחר שהשלים לדבר על גניבת ממון התחיל לדבר על גניבת הלב, הוא המפתה.

## שו"ת הרשב"א

**ח"ד סימן רפט:** שאלת: שמעון לזה מעות מראובן ברבית על משכון, ואמר שהוא של [גוי] וכשבא ראובן ליפרע ממנו טען שמעון שלצורך ישראל לזה אותם ולא יפרע רבית, ונודע הדבר כן, טען ראובן אין לי עסק ובשם ה[גוי] הלויתי המעות, הודיעני הדין עם מי == א"ה: עיין בח"א סימן תתנ"ח

תשובה: הדבר כן, אם נודע שלצורך ישראל לזה אותם אסור לו ליקח הרבית, שאין שם ה[גוי] מתיר, והרי רבית זה בא מישראל הלזה לישראל המלוה, ושמעון שרמהו וצוה ממנו בשם [גוי] הרי זה גונב דעת הבריות ועושה עולה, ועליו ליתן את הדין דכתיב שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב.

ועוד אני אומר שאפילו נודע בבירור שהוא כן, אם ראובן מאמין כן, אסור לו ליקח, שאין הדבר תלוי בהעדת עדים, אלא בידיע' האמת. וכמ"ש בקידושין (סו) אי מהימן לך כבי תרי זיל אפקה. ועוד אני רואה במעשה זה שאפילו לזה אותם לצורך [גוי], אסור לעשות כן כמו שעשו אלו, שהרי א"ל שמעון שהוא יפרע הקרן והרבית נמצא ששמעון לזה וראובן מלוה לו, ואע"פ שהמשכון של [גוי], ראובן תובע משמעון. ושמעון חייב לו. וקרוב אני בעיני, שכל האומר בלשון הזה, שהוא רבית קצוצה, אפי' אם היה המשכון של [גוי], ושלוה אותם לצורך [גוי]. דהרי זה כאילו שמעון לזה מראובן ברבית, ומלוה ל[גוי].

## פרק ה: בטור ושולחן ערוך

### טור חושן משפט

**סימן רכ"ח:** אסור לרמות בני אדם במקח וממכר או לגנוב דעתם כגון אם יש מום במקחו צריך להודיעו ללוקח, ואף אם הוא עכו"ם לא ימכור לו בשר נבלה בחזקת שהיא שחוטה, ואף לגנוב דעת הבריות בדברים אסור שמראה לו שעושה בשבילו ואינו עושה כגון שלא יסרהב בחבירו שיסעוד עמו והוא יודע בו שאינו סועד ולא ירבה לו בתקרובת והוא יודע שאינו מקבל, ולא יפתח לו חביות הפתוחים לחנוני וזה סובר שפתחם בשבילו אלא צריך להודיעו שאינו פותחם בשבילו אבל בסתם אסור כיון שחבירו סבור שפתחו בשבילו, ודוקא כהאי גוונא דלא איבעי ליה לאסוקי אדעתיה שמכרם וסבור שפתחם בשבילו, אבל בדבר דאיבעי ליה לאסוקי אדעתיה שאינו עושה בשבילו ומטעה את עצמו שסובר שעושה בשבילו לכבודו אין צריך להודיעו כגון שפגע בחבירו בדרך וסבור זה שיצא לקראתו לכבודו אין צריך להודיעו, לא יאמר לו סוך מפך זה והוא ריקן ולא ילך לבית האבל ובידו כלי ריקן וסבור האבל שהוא מלא, ואם הוא עושה כדי לכבדו מותר, ולא ימכור מנעל של עור בהמה מתה בחזקת שהיא שחוטה, ולא ישלח לו חבית של יין ושמן צף על גבו: אין מפרכסין האדם והבהמה והכלים... אין מערבין מעט פירות רעים בהרבה פירות יפים... אין מערבין מים ביין...

&lt; עד &gt;

### בית יוסף

**שם סימן רכ"ח:** ו אסור לרמות בני אדם במקח ובממכר או לגנוב דעתם כגון אם יש מום במקחו צריך להודיע ללוקח, מתבאר מתוך מה שיבוא בסימן זה: ואף אם הוא גוי לא ימכור לו בשר נבילה בחזקת שהיא שחוטה, ואף לגנוב דעת הבריות בדברים אסור וכו' עד אלא צריך להודיע שאינו פותחם בשבילו, בפרק גיד הנשה (חולין צד). ומסיים שם בברייתא ואם בשביל כבודו מותר איני והא עולא אקלע לבי רב יהודה פתח לו חביות המכורות לחנוני אודועי אודעיה, ואיבעית אימא שאני עולא דחביב ליה לרב יהודה דבלאו הכי נמי פתוחי מפתח ליה, ופירש רש"י ואם בשביל כבודו של אורח להודיע לבריות שחביב הוא עליו מותר, וזה כתבו רבינו לקמן, אבל הא דשאני עולא דחביב ליה לרב יהודה וכו' לא ידעתי למה השמיטו רבינו ואפשר דמשום דמילתא דפשיטא הוא: ומ"ש ודוקא כה"ג דלא איבעי ליה לאסוקי אדעתיה וכו' כגון שפגע בחבירו בדרך וסבור זה שיצא לקראתו לכבדו וכו', שם (ע"ב) מר זוטרא בריה דרב נחמן הוה קא אזיל [מסיכרא] לבי מחוזא ורבא ורב ספרא הוו קא אתו לסיכרא, פגעו אהדדי, הוא סבר לאפיה קא אתו אמר להו למה להו לרבנן דטריח ואתו כולי האי, אמר ליה רב ספרא אנן לא הוה ידעינן דהוה קא אתי מר אי הוה ידעינן טפי הוה טרחינן, אמר ליה רבא מאי טעמא אמרת ליה הכי דאחלישתיה לדעתיה, אמר ליה והא קא מטעינן ליה איהו הוא דקא מטעי נפשיה, וכתבו התוספות (ד"ה אינהו) והרב רבינו אשר (סי' יח) [פירש בקונטרס] והא דקתני לעיל בפותח חבית המכורות לחנוני כשאומר לו בשבילך אני פותחם דודאי גונב דעתו, ואין נראה דהא אלא אם כן הודיעו קתני דמשמע אפילו בסתם אסור ועוד דמאי פריך מרב יהודה דפתח ליה לעולא דהא ודאי שלא היה מטעהו רב יהודה לומר לו בשבילך אני פותחם, לכך נראה דהתם בסתם אסור משום דאין לאורח לאסוקי אדעתיה דמכורות לחנוני אבל הכא איבעיא ליה לאסוקי אדעתיה שלא לקראתו היו באים אלא לצורך עצמן:

&lt; עה &gt;



### בית חדש (ב"ח)

< עו > **שם סי' רכ"ח:** אות ו: ואף אם הוא גוי לא ימכור לו בשר נבלה בחזקת שחוטה, בפרק גיד הנשה אמר שמואל אסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעתו של גוי... והא דשמואל... ופרש"י... עכ"ל, וזה שדקדק רבינו וכתב לא ימכור לו בשר נבילה וכו', כלומר שנתנבלה בשחיטה בחזקת שהיא שחוטה כשרה דאף זה הוי גניבת דעת שמחזיק לו טובה חנם. וכתב הרא"ש לשם וההיא דשמואל דפייסיה למבוריה לא הוי מתנה דבמתנה לא חיישינן לגניבת דעת אלא כמין מכר הוא ואסור והכי מוכח ממה שכתבו התוס' בד"ה אמר אביי, ואע"ג דהגוי אין לו אונאה כדכתב בסימן רכ"ז סעיף לו ומשמע דאין איסור כלל אפילו מדרבנן, התם הגוי לא ידע דמאנה אותו, ואף אם נודע לו אח"כ מחיל מדלא תבעו, אבל הכא דגורם דמחזיק לו טובה בחנם אסור מדרבנן.

אות ז: ואף לגנוב דעת הבריות אסור וכו', כל זה בפרק גיד הנשה שם, ואין זה אלא לישראל אבל לגוי לחנופיה ליה אין איסור בדברים. = עיין ספר קובץ >?< שכתב כעין זה = ומ"ש שלא יסרהב וכו', משמע דוקא הפצרה טובא אסור אבל אמירה גרידא פעם ושתים מפני הכבוד אין שום איסור, וכן נוהגים.

### שולחן ערוך

< עו > **ח"מ סי' רכ"ח:** סעיף ו: אסור לרמות בני אדם במקח וממכר או לגנוב דעתם, כגון אם יש מום במקחו צריך להודיעו ללוקח, אף אם הוא עובד כוכבים לא ימכור לו בשר נבילה בחזקת שחוטה,

ואף לגנוב דעת הבריות בדברים, שמראה שעושה בשבילו ואינו עושה אסור, כיצד לא יסרהב (בחבירו) שיסעוד עמו, והוא יודע שאינו סועד, ולא ירבה לו בתקרובת והוא יודע שאינו מקבל, ולא יפתח חביות הפתוחות לחנוני, וזה סובר שפתחם בשבילו, אלא צריך להודיעו שלא פתחם בשבילו. ואם הוא דבר דאי בעי ליה לאסוקי אדעתיה שאינו עושה בשבילו, ומטעה עצמו שסובר שעושה בשבילו לכבודו, כגון שפגע בחבירו בדרך וסבור זה שיצא לקראתו לכבודו, אין צריך להודיעו.

סעיף ז: לא יאמר לו: סוך שמן מפך זה והוא ריקן. ולא ילך לבית האבל ובידו כלי ריקן, וסובר האבל שהוא מלא (יין), ואם הוא עושה כדי לכבודו, מותר.

סעיף ח: לא ימכור לו עור של בהמה מתה בחזקת שהיא שחוטה, ולא ישלח לו חבית של יין ושמן צף על פיו.

סעיף ט: אין מפרכסין לא אדם ולא בהמה ולא כלים...

### סמ"ע

< עח > **ח"מ שם:** (ח) לא יסרהב, פירוש לא יפציר בו, ומדכתב לשון זה וגם אחר זה כתב ולא ירבה לו בתקרובת, דקדקתי בפרישה דדוקא בכה"ג להפציר בו ולהרבות שלא כנהוג הוא דאסור, אבל לדבר לו פעם אחת ושתים בא אכול עמי מותר, כי אדרבא אם לא ידבר עמו כן יתבזה חבירו דהרואים שנכנס ויוצא ואין מכבדו לומר לו בא ואכול עמי יאמרו שהוא מפני שפלותו שאין הכל יודעין שנמנע לומר כן מפני שיודע שאינו סועד וק"ל.

(ט) ולא יפתח חביות הפתוחות לחנוני וכו', לשון הגמרא הוא המכורות לחנוני, ופרש"י כל הביותיהן מגופות היו וכשבא אדם חשוב אצלו פותח אותו להשקותו יין חזק, ואם מכר חבית שלימה לחנוני והוא עדיין אצלו לא יפתחנה לאורח הבא מפני שגנוב דעתו להחזיק לו טובה חנם דקסבר זה הפסד גדול נפסד ע"י שהרי חבית זו תשאר חסירה ותקלקל יינו וזה ימסרנו מיד לחנוני שמכרה לו, ושם בגמ' מסיק ואם היה אורח חביב עליו דבלאו הכי

היה פותח לו מותר, והב"י הביאו ותמה על הטור שהשמיטו, ולשון הטור והמחבר שכתבו לא יפתח חביות הפתוחין משמע שהחביות כבר נפתחו בשביל החנוני וזה הבעל הבית מראה נפשו לפי האורח כאילו עתה פתחו בשבילו וזה ג"כ אסור, ולא אמרינן איהו דאטעיה נפשיה דהו"ל לראות שפתוחות היו כבר, ואפשר שגריסתן היה כן בגמרא 'הפתוחות' ולא 'המכורות', והכי מסתברא דמסתמא אין החנוני קונה יין א"כ טועמו תחילה.

(י) והוא ריקן, פירוש והוא יודע בו שלא יסוך ומשום הכי דוקא אסור מפני גניבת דעת דחבירו יחזיק לו טובה חנם, אבל אם היה בו שמן אף שיודע בו שלא יסוך מותר לו לדבר בא וסוך ממנו מפני הכבוד וכמ"ש לפני זה.

## טור יו"ד סה

< עט > לפיכך [-אחרי דפסק דגיד מותר בהנאה] שולח אדם לנכרי ירך שגיד הנשה בתוכה, אע"פ שמחזיק לו טובה בשביל הגיד, ואם אינו נותנה לגוי בפני ישראל יכול ליתנה לו בין אם היא שלימה או חתוכה, ואם נותנה לו בפני ישראל לא יתנה לו כשהיא חתוכה אא"כ נטל גידה...

< פ > **בית יוסף:** יו"ד ס"ה **אות יא:** לפיכך שולח אדם לנכרי ירך שגיד הנשה בתוכה. משנה בפרק גיד הנשה (צג:) ואמרינן בפרק כל שעה (כב.) דמשמע מהאי מתניתין דגיד הנשה מותר בהנאה כלומר שיותר נראה הירך כשגיד הנשה בתוכה מכשאינו בתוכה ונמצא שהגוי מחזיק לו טובה גם בשביל הגיד וכיון דשריא מתניתין לשלוח ירך שגיד הנשה בתוכה משמע דמותר בהנאה:

ואם אינו נותנה לגוי בפני ישראל יכול ליתנה לו בין אם היא שלמה או חתוכה וכו'. שם בגמרא (חולין צג:) דייק אהאי מתניתין שלמה אין חתוכה לא במאי עסקינן אילימא במקום שאין מכריזין חתוכה נמי לישרד ליה דהא לא אתו למיזבן מיניה אלא במקום שמכריזין שלמה נמי לא לישרד ליה דחתך ומזבין ליה אי בעית אימא במקום שמכריזין חתוכה דגוי מידע ידיע ואי בעית אימא במקום שאין מכריזין גזירה שמא יתנה לו בפני ישראל אחר ואי בעית אימא משום דגניב ליה לדעתיה פירוש מקום שמכריזין כשנפלה טרפה באיטליז יש מקומות שמכריזין עליה ובאותו יום נזהרין מליקח בשר מיד גוי ושאר ימים שאין מכריזין בהם מותר ויש מקומות שאין מכריזין על הטרפה כלל ומפני כך לעולם אין לוקחין בשר מיד גוי דחיישינן שמא טרפה היא. ומשום דגניב ליה לדעתיה כלומר שהגוי סבור שישראל זה אוהבו מאד דאחר שטרח בה ותקנה עד שראויה לו שלחה לו וכתב הרא"ש (סי' יח) ושינויא קמא עיקר דהא אביי מוקי ברייתא דלקמן דתני בה ובגוי בין שלמה בין חתוכה אין צריך ליטול במקום שאין מכריזין ורבא מוקי במקום שמכריזין בשהכריזו ולא חיישינן במתנה שמא יתנה לו בפני ישראל וגם לא חיישינן במתנה לגניבת דעת וא"כ הני אמוראי בתראי מתרצי מתני' כשינויא קמא כי היכי דלא תפלוג מתניתין אברייתא ורבינו תם (צד: תד"ה אמר) תירץ דהא דחיישינן לגניבת דעת ולשמא יתנה לו במתנה בפני ישראל היינו היכא דאמר ישראל לגוי שהיא כשרה ומנוקרת אבל בסתם לא חיישינן עכ"ל וכך הם דברי רבינו שכתב שאע"פ שמחזיק לו טובה מותר מפני דאין במתנה גניבת דעת וגם כתב ואם אינו נותנה לגוי בפני ישראל יכול ליתנה לו וכו' ללמדנו דלא חיישינן לשמא יתנה לו בפני ישראל

וז"ל הרמב"ם (פ"ח הי"ד) מותר לאדם לשלוח לנכרי ירך שגיד הנשה בתוכה ונותן לו הירך בפני ישראל ואין חוששין שמא יאכל ממנה ישראל זה קודם שינטל הגיד שהרי מקומו ניכר לפיכך אם היתה הירך חתוכה לא יתנה לגוי בפני ישראל עד שיטול הגיד שמא יאכל ממנה ישראל וכתב הרב המגיד הנראה לי בדעת רבינו שהוא סובר דהכא במפרש שהירך מבשר כשרה וכן הוא ובכהאי גוונא יש לחוש שמא ישראל הרואה שהוא נותנה לו בחזקת כשרה והיא חתוכה סבר דודאי כשרה היא דאי לא לא הוה ישראל גניב לדעתיה דאסור הוא וסבור ג"כ שגידה ניטל מפני שהיא חתוכה ואתי למיזבן מיניה ואוכלה עם גידה וכבר ביאר רבינו למעלה דבשר הנמצא ביד גוי אסור בכל מקום וכפי שיטתו הילכך השתא ליכא

למיחש אלא בכהאי גוונא ובכל מקום מותר למכור להם נבלות וטרפות ואומר להם שהם נבלות וטרפות ויש מתירין אפילו בסתם ואפילו בפני ישראל כיון שאינו אומר לו שהיא כשרה וזה דעת הרשב"א (צג: ד"ה במאי, וצד. ד"ה איבעית) ואפשר שאף הוא דעת רבינו שאין גניבת דעת אלא במפרש לו שהיא כשרה וכמו שכתבתי עכ"ל ובביאור סוגיא שכתבתי האריכו הרשב"א והר"ן (לב: ד"ה שלימה) ומסקנת דברי הרשב"א נמצא מנהגינו על מלאת לפי שיטתו של ר"ת (צד: תד"ה אמר) דלעולם מותר למכור ולתת להם סתם אבל במפרש אסור והוא הנכון ומסכים אל המנהגים עכ"ל. וכבר כתבתי בסמוך שכך כתב המגיד בשמו ולזה הסכים הר"ן:

### טור יו"ד סימן קיז

- < פא > דברים שאסור לעשות בהם סחורה: כל הדברים האסורין מן התורה אע"פ שמתירין בהנאה אסור לעשות בהן סחורה כדתנן עושין סחורות בנבלות וטרפות שקצים ורמשים אבל נודמנו לו לצייד חיה ועוף ודגים טמאים או שצד טמאים עם טהורים מותר למוכרם ובלבד שלא יתכוון לכך וכן מי שנודמן לו נבילה וטריפה יכול למוכרה לנכרי או ליתנה לו במתנה ופי' ר"ת דוקא בסתם שאינן מוכרה לו בחזקת כשירה אבל אסור למוכרה לנכרי או ליתנה לו בחזקת כשירה משום גניבת דעת ומשום שמא יתננה לו בפני ישראל והישראל יקחנה ממנו וי"מ דבמתנה אפי' אם נתנו לו בחזקת כשירה שרי דלא חיישינן לא משום גניבת דעת ולא משום שמא יתננה לו בפני ישראל אבל ודאי אסור למוכרה לו בחזקת כשירה משום גניבת דעת
- ונראה דאפילו לפי אלו המפרשים אין היתר אלא ליתנה לו בינו לבינו ולא חיישינן שמא יתננה לו בפני ישראל אבל ודאי אסור למוכרה לו בחזקת כשירה או ליתנה לו בפני ישראל בחזקת שחוטה ומסקנת א"א הרא"ש ז"ל כר"ת כתב הרמב"ם מותר לעשות סחורה בחלב שחלבו נכרי ובגבינות הנכרי וכיוצא בהם זה הכלל כל שאסור מן התורה אסור לעשות בו סחורה וכל שאיסורו בדבריהם מותר לעשות בו סחורה בין בספק בין בודאי:

### ש"ך יורה דעה סימן קיז ס"ק יג

- < פב > יג: ואסור למכור לעובד כוכבים כו', כ"כ גם המחבר בח"מ סימן רצ"ח ס"ו ודקדקו לכתוב למכור דאילו במתנה מותר דאין במתנה משום גניבת דעת וכמו שנתבאר בסימן ס"ה ס"א ע"ש:

### כנסת הגדולה

- < פג > חו"מ שם: הגהות הטור: ת. אסור לרמות בני אדם במקח וממכר וכו', נ"ב זה נלמד מעובדא דשמואל ולפי פירוש הרא"ש ז"ל שכתב דלעובדא דשמואל כמין מכר היה, וכתוב בספר הלבוש אפילו אין [מוכרין] ביוקר, ובספר חמודות פרק גיד הנשה אות ע' כתב עליו ואע"פ שנראה מדבריו שם דס"ל שאינו מיקרו כשיעור אונאה לאו דוקא אלא אפילו אין כאן שום יוק? כלל בממון.
- ט. ואפילו אם הוא ארמי לא ימכור לו בשר דנבלה במקום שחוטה וכו', נ"ב אע"ג דאיכא למימר דהטעם דאיכאפד שמואל הוא משום שמא יתננה לו בפני ישראל בחזקת שחוטה וישראל יקנה אותה מגוי אפ"ה י"ל דדייקנן נמי מינה דאסור לגנוב דעת הגוי דא"ת דשרי א"כ אליבא דרבא דאמר התם הנפקרא?? אמר ליה לאשקויי לבעל המעבורת והשקיייה חמרה מזיגא כלומר שישקנו יין חי והוא השקהו יין מזוג והתם ע"כ ליכא למיחש שמא ימכרנו לישראל אחר בנימין זאב סי' ת"ט. והקושיא היא קושית התוס' בגמ' גיד הנשה אלא שהם תירצו באופן אחר דמ"מ איכא למידק מיניה דאסור לגנוב דעתו דאי שרי ליכא למיחש שמא יקנה ממנו הישראל דיחוש לגנוב דעתו של גוי אומר כן ע"כ. ויראה כיון

דקושייתם היא אסתמא דתלמודא מנ"ל למידק מעובדא דשמואל אסור לגנוב דעת הבריות דילמא הא דהקפיד משום דאיכא למיגזר שמא יתננה לו בפני ישראל ויקנה ממנו לא שייך תירוץ בנימין זאב דנהי דכפי דברי רבא איכא לדיוקי דאסור לגנוב דעת הבריות אבל כפי דברי אביי ליכא למשמע מעובדא דשמואל דאסור לגנוב דעת, אבל קושיית בנימין זאב הוא השתא לדידן מנ"ל דשמואל איקפיד משום דאסור לגנוב דעת הבריות ולא משום שמא יחזור הישראל ויקננו ממנו, ותירץ דאע"ג דכפי דברי אביי איכא לדחויי הכי כפי דברי רבא ליכא לדחויי הכי. ולא ידעתי למה ברח מתירוץ התוס' ועוד לדידיה דכל עצמו לא בא אלא לדידן להוכיח ממימרא גשמואל דאסור לגנוב דעת הבריות מה צורך לתירוץ דכפי אמרינן בגמ' דאמר שמואל אסור לגנוב דעת הבריות ומייתי עלה הך עובדא, ועיין בב"ח.

י. כתב הרא"ש ז"ל בפרק גיד הנשה בשם ר"ת דלא חיישינן לגניבת דעת אלא במפרש לו שהיא שחוטה אבל בסתם מותר, ורבינו ב"י בטור יו"ד סי' ס"ה הביא הרבה פוסקים שסוברים כן ומדברי רש"י בפרק ג"ה נראה דאפילו בסתם אסור שכתב והגוי יסבור שהוא יין חי ולא כתב והוא אמר שהיין חי ועיין בספרים ים שלמה בפרק ג"ה סי"כ ובי"ד סי' קי"ז ובספר דמשק אליעזר.

י"א. כתב עוד בפרק ג"ה דבמתנה ליכא גניבת דעת ועיין בב"ח.

י"ב. ואסור לגנוב דעת הבריות וכו', נ"ב אם הוא שונא לו מתחול שלשום מותר לגנוב דעתו אפילו כמה פעמים כדי שעל ידי כך יעשו אהובים, דמשק אליעזר דף רמ"ב.

י"ג. בגוי אין אסור לגנוב דעתו ב"ח, וכן הסכימו הב"ח ביו"ד סי' ק"כ, וקשה על הב"ח מיניה וביה דכאן כתב דאין איסור ושם כתב דאסור להשתמש במשכוננו של גוי שלא מדעתו איכא משום גניבת דעת מהרי"ל בהלכות פסח, אבל ביו"ד סי' ק"כ כתב דליכא גניבת דעת אבל בספר חסידים סי' נ"א כתב דאסור לגנוב דעתו של גוי וכתב ואתם שמחרפין את הגוי בשעת שאלת שלום והגוי סובר שאומר לו טובה חוטאים כי אין לך גניבת דעת גדול מזה עד כאן, ואפשר שאינן חולקים ספר חסידים עם ב"ח דספר חסידים מיירי בגניבת דעת בזה שמקללהו והוא חושב שנותן לו שלום אבל ב"ח מיירי דמותר לחנוף לגוי בדברים.

י"ד. ולא יסרבה בחבירו וכו', נ"ב דוקא להפציר בו ולהרבות ?? קרובה שלא כנהוג אבל לדבר לו פעם א' ושתיים בא ואכול עמי מותר שאל"כ יאמרו שמפני ??? לא אמרו לו שיאכל אצלו סמ"ע ולחם חמודות פרק ג"ה דמשק אליעזר דף רמ"ב ע"ב, וכן אם לא ישלח לו תקרובת כנהוג יאמר שאינו חשוב אצלו, וכתב הב"ח שכן נוהגים.

ט"ו. וכל זה דוקא כשקורא לו לסעוד ויש לו אבל לא יאמר סוף שמן מפך ריקן אפילו בפעם הראשון דמשק אליעזר שם, ועיין בסמ"ע ובלחם חמודות אות כ"ה.

ט"ז. ולא יפתח לו חביות הפתוחות וכו', נ"ב עיין בסמ"ע ובלחם חמודות ובדמשק אליעזר דף רמ"א ע"ד.

י"ז. ואם עושה כדי לכבדו מותר וכו', נ"ב בגמ' אמרינן ואם יש שם חבר עיר מותר, וכתב רש"ל ז"ל בפרק גיד הנשה סי' כ"א פירוש חבורת עיר כלומר שיש שם רבים וזה מכיון להחשיב את האבל בניהם ואני אומר חבר עיר מותר כשיש שם חבר העיר חשוב כרבים ורוצה להחשיב את האב' בעיניו, ועיין דמשק אליעזר דף רמ"ב ע"א.

י"ח. ודוקא בפעם ראשון מותר כדי לכבדו אבל אח"כ אפילו לכבדו אסור.

י"ט. ולא ימכור לו מנעל של עור בהמה מתה וכו', נ"ב אע"פ שאינו נוטל ממנו אלא דמי מתה, ב"ח.

כ. ולא ישלח אדם לחבירו חבית של יין וכו', נ"ב עיין ברמב"ם ובהרדב"ז ח"ב סי' רצ"ה...

**שם הגהות בית יוסף:** א. ואב"א שאני רב יהודה וכו', נ"ב עיין בתוס'.

< פד >

ב. ואפשר דמשום דמלתא דפשיטא היא וכו', נ"ב לחם חמודות אות ע"ד דמשק אליעזר דרמ"ב ע"א תירצו באופן אחר.

ג. לכך נראה דהתם בסתם וכו', נ"ב בזה חולקים רש"י והר"ן וגם הרמב"ם ז"ל כתב בפ"ב מהלכות דעות ולא יפתח לו וכו' כדי לפתו' וכו', נראה בהדיא דאם אינו עושה לפתוחו

לא ?? אבל ודאי אסור להראות עצמו כאלו עושה בשבילו דלאו דוקא כשאומר לו בפירוש מורה צדק בשם הרי"ף ז"ל ועיין ברש"ל ז"ל פרק ג"ה ובדמשק אליעזר דף רמ"א ?.

## שולחן ערוך הרב

**ח"מ: דיני אונאה וגניבת דעת:** א: אסור לאדם להונות את חברו בין במקחו ליקח בזול ממה שהוא שוה אפילו פרוטה אחת, בין בממכרו למכור ביוקר ממה שהוא שוה אפילו פרוטה אחת...

**י"א:** וכל דין אונאה אינו אלא בישראל (בכורות יב) אבל נכרי הטועה בשיווי המקח או בשיווי המטבע אין צריך להודיע טעותו (תוס' ב"מ דף סא סמ"ע רל"א) שנאמר אל תנונו איש את אחיו אחיו, ולא נכרי, אבל אסור להטעותו בין בשיווי מקח בין בחשבון (מרדכי) כמו שיתבאר בהלכות גזילה, וכן כל מרמה שבעולם אסורה במקח וממכר אפילו לנכרי, כגון אם יש מום במקחו צריך להודיעו ללוקח אע"פ שהוא נכרי שהרי זה מטעהו וגונב דעתו אם אינו מודיעו (רמב"ם פ"ח מהל' מכירה ה"א, טוש"ע חו"מ סי' רכ"ח סעי' ו'), והרי זה כגונב ממנו ממון ואסור מן התורה כמו שיתבאר בהלכות גזלה: [נוסח מתוקן בלי השמטת הצנזורה] **יב:** ואפילו לגנוב דעתו בדבר שלא יגיע לו הפסד להנכרי אסור מדברי סופרים, כגון למכור לו בשר נבילה בחזקת שחוטה (חולין צד), ואף לגנוב דעת הבריות בדברים אפילו במילה אחת של שפת חלקות או גניבת דעת, או במעשה שמראה שעושה בשבילן ואינו עושה, אסור מפני שמחזיקים לו טובה בחנם (רמב"ם שם):

**יג:** כיצד, לא יפתח חבית יין העומדת להפתח מיד מפני שכבר מכרה לחנוני (א) וזה סבור שפתחה בשבילו להשקותו יין חזק, ונפסד על ידו הפסד גדול שהרי חבית זו שפתחה תשאר חסירה ויתקלקל יינה ויבא להחזיק לו טובה בחנם (ברייטא חולין שם), (אלא אם כן הוא חביב עליו שהיה פותח בשבילו (גמרא שם), אלא צריך להודיעו שלא פתחה בשבילו, כי מן הסתם אין לו להעלות על דעתו שכבר מכרה לחנוני (תוס' שם ע"ב ד"ה אינהו), אבל בדבר שיש לו להעלות בדעתו שאינו עושה בשבילו ומטעה עצמו וסבור שעושה בשבילו, כגון שפגע בחבירו בדרך וסבור זה שיצא לקראתו לכבודו אין צריך להודיעו (גמ' שם ע"ב), וכן כל כיוצא בזה:

(א) קונטרס אחרון: עי' תוס' דף צד סוף ע"ב, ולהסמ"ע צע"ג, אלא ודאי דכוונת הטור הפתחות ר"ל הנפתחות עתה שהוא פותח לחנוני שמכרן לו כבר, וכן משמע ברא"ש ע"ש, וכן משמע מלשון הטור שאינו פותח בשבילו וכו' אדעתיה שמכרן וכו', ולא שפתחן, וכן הוא בהדיא ברא"ש וכן ברמזים ע"ש.

**יד:** לא יפציר בחבירו שיסעוד עמו והוא יודע שאינו סועד (ברייטא שם ע"א), (ואילו היה סועד לא היה מפציר בו) (כן הוא כוונת רש"י שם דאל"כ משום מיותר ע"ש ודו"ק), אבל בלא הפציר מותר לומר לו פעם ושתיים בוא ואכול עמי (סמ"ע שם סק"ח) אע"פ שאין דעתו שיאכל עמו, כי זהו כבודו שמכבודו לאכול עמו, ולא ירבה לו בתקרובת ויודע בו שאינו מקבל, (ואילו היה מקבל לא היה מרבה לו אבל אם הוא חביב עליו בענין שהיה מרבה לו אם היה מקבל וכן אם היה מפציר בו לסעוד אם היה סועד אע"פ שיוודע שעכשיו לא יסעוד ולא יקבל מותר להפציר בו לסעוד ולהרבות לו בתקרובת שאין זו גניבת דעת כיון שהוא חביב עליו באמת והוא מבקש באמת להנהותו ואין מונע מצדו אלא מצד חבירו שאינו רוצה נמצא שאם יחזיק לו טובה אינה בחנם),

אבל לא יאמר לו סוך שמן מפך זה והוא ריקן, לפי שיוודע בו שאינו רוצה לסוך (אף שאם היה רוצה (ב) לסוך היה נותן לו שמן, מכל מקום עכשיו אינו מבקש באמת להנהותו כי יש מונע מצדו שהפך ריקן ואין בו שמן ויחזיק לו טובה בחנם וכן כל כיוצא בזה), וכן לא ילך לבית האבל ובידו כלי ריקן לפי שיוודע בו שאינו צריך לו (כי הרבה הביאו לו כבר להברותו בסעודה ראשונה שהאבל אסור לאכול משלו וכל העם מברין אותו וסבור האבל שגם זה הביא לו ויחזיק לו טובה בחנם כיון שעכשיו לא הביא כלום אף שהיה מביא לו אם היה צריך לו), ואם הוא עושה כן כדי לכבדו בעיני הבריות מותר, וכן בכל דבר שעושה כדי לכבדו בעיני הבריות אין בו משום גניבת דעת:

(ב) קונטרס אחרון: עי' תוס' דף צד: ודו"ק, אבל מ"ש הסמ"ע צ"ע דבהדיא קתני בסיפא דבשביל כבודו מותר, ולחלק בין כבוד שבסמ"ע לכבוד שבברייתא ובכבוד שבסמ"ע בין מלא לריקן הוא דוחק גדול וצ"ע.

**טו:** לא ישלח לחבירו חבית יין ושמן צף על פיה, מפני שיסבור שהכל שמן ויזמין אורחים עליה ובטוח שיש לו שמן הרבה לצרכם ונמצא מתבייש (ברייתא שם וברש"י):

**טז:** לא ימכור עור של נבילה בחזקת שחוטה כי עור הנבילה אינו חזק כל כך כמו עור השחוטה ונמצא מטעהו:

**יז:** אסור לאדם למכור לחבירו קרקע או מטלטלין שיש עליו עסק ודין לאיזה אדם עד שיודיענו ללוקח שאע"פ שהאחריות עליו אין אדם רוצה שיתן מעותיו וירד לדין ויהיה נתבע מאחרים:

**שם: דיני גזילה וגניבה: סעיף ד:** אסור לעשוק את חבירו אפילו כל שהוא שנאמר לא תעשוק את רעך ואיזהו עושק זה הבא ממון חבירו לידו ברצון הבעלים כגון שיש לחבירו בידו הלואה או שכירות ואינו רוצה לשלם (או שמדחהו בלך ושוב לך ושוב), ולא זו אינו אלא בישראל אבל לא בנכרי שנאמר רעך, והוא שאין חילול השם בדבר כגון שלוח מנכרי ומת הנכרי רשאי לכחש לבנו שאינו יודע בבירור שהוא משקר [נוסח המתוקן], אבל כשהנכרי יודע שהוא משקר אסור לכחש לו שום דבר מפני חילול השם, ואף במקום שאין הנכרי יודע אינו רשאי אלא להפקיע הלואתו או שאר חובו שהוא חייב להנכרי אבל כשהחפץ של הנכרי הוא בעין אסור לכפור בו שהרי זו גזילה ממש,

< פו >

ולא עוד אלא אפילו קנה חפץ מנכרי אסור להטעותו בחשבון בנתינת מעות בעד החפץ כמו שנאמר וחשב עם קונהו שהרי אין הנכרי מקנה לו החפץ אלא בעד סכום הדמים שפסק לו והמטעהו בחשבון המעות הרי זה כגונב החפץ ולא כמפקיע חובו,

ואפילו גניבת דעת שאין בה חסרון מעות אסורה במקח וממכר כמ"ש בהלכות אונאה, ומכל מקום אם הנכרי טעה מעצמו מותר אם לא יהיה חילול השם בדבר מפני שלא יודע לו, ונכון שיאמר לו הישראל ראה שעל חשבונך אני סומך...

— כלי גוי שמופקד אצלו האם מותר להשתמש בו —

**גמרא ע"ז עה:** [בסוגיא דטבילת כלים]: איבעיא להו משכנתא מאי, אמר רב ב"ר אשי אבא משכן ליה עכו"ם כסא דכספא ואטביליה ואישתי ביה, ולא ידענא אי משום דקסבר משכנתא כזביני דמיא, אי משום דחזי לעכו"ם דדעתיה לשקועיה. [רש"י: שלא לפדות עוד].

< פז >

**טור יו"ד סי' קכ:** הלכות טבילת כלים: ... ואם משכן לו הנכרי כלי אם נראה בדעת הנכרי שרוצה לשקעו בידו צריך להטבילו ואם אינו יודע אם בדעתו לשקעו מיבעיא אם צריך טבילה ולא איפשטא וי"א לקולא שא"צ טבילה וטוב להטבילו בלא ברכה או יקנה כלי אחר ויטבלנו עמו.

< פח >

**שו"ע שם:** אם משכן עכו"ם כלי לישראל אם נראה בדעת העכו"ם שרוצה לשקעו בידו טעון טבילה ואם לאו יטבילנו בלא ברכה או יקנה כלי אחר ויטבילנו עמו.

**מנהגי מהרי"ל:** הלכות הגעלה אות טו: כל כלי גוים צריכין טבילה אחר הגעלה. אך אין נכון להשתמש בשום כלי גוים הממושכנים בידו טרם נחלטו ביד הישראל, אם לא שיטול רשות מן הגוי, דסתמא מקפידין ואסור לגנוב אף דעת גוי. ואם הורשו לו מן הגוי מותרים אחר הגעלה בלא טבילה, דלא בעי טבילה רק כשהוחלטו לישראל דיוצאים מרשות הגוי ונחשבי לישראל ככלים חדשים.

< פט >

**ב"ח שם:** ואם משכן לו הגוי כלי וכו', ויש לתמוה בדברי רבינו דכתב ואם אינו יודע אם בדעתו לשקעו וכו', דכיון דבגמרא קמיבעיא ליה סתם משכנתא מאי ולא איפשטא משמע

< צ >

דאפילו יודע בו שאין דעתו לשקעו נמי קמבעיא ליה וכ"כ הסמ"ק להדיא ואין דעתו לשקעו מטבילו מספק בלא ברכה ושאר כל הפוסקים ג"כ כיון שכתבו סתם משכנתא כלשון התלמוד משמע דס"ל דאין לחלק.

ונראה לפע"ד דרבינו סבירא ליה דהיכא דיודע בו שאין דעתו לשקעו אסור להשתמש בו שלא מדעת הגוי משום גניבת דעת דאסור אפילו בגוי כדאיתא בפרק גיד הנשה, אלא דבאינו יודע אם בדעתו לשקעו דאיכא ספק ספיקא, יכול להשתמש בו וחייב הוא לטבולו קודם שישתמש בו, ולכן כתב רבינו אם אינו יודע דאז משתמש בו איכא פלוגתא בטבילה דאם יודע דאין דעתו לשקעו אז אסור להשתמש בו משום דאיכא גניבת דעת ואין מקום לפלוגתא זו, אבל ודאי דדבר פשוט הוא דמודה רבינו דלגבי דין טבילה אין חילוק בין אינו יודע ליודע דאין דעתו לשקעו, וכן כתב במהרי"ל בהלכות פסח דאית ביה משום גניבת דעת אם משתמש במשכון של גוי טרם שנחלט לו, ולא קשה מעובדא דרב אשי דהיה משתמש במשכון של גוי דאיהו הוה סבירא ליה משכנתא כזבינא אי נמי חזי לגוי דדעתיה לשקועיה, אבל לדידן דמספקא לן אי משכנתא כזבינא אסור לן מפני גניבת דעת, אם לא דאיכא נמי ספק אי דעתיה לשקועיה דהשתא הוי ליה ספק ספיקא, ספק אי משכנתא כזבינא ואם תמצי לומר לאו כזבינא דילמא דעתיה לשקועיה, כנ"ל ליישב דעת רבינו.

< צא > **טורי זהב, יו"ד שם:** ואם לאו... בגמרא אמרינן... וכב"י כתוב... ונראה דהטור קמ"ל רבותא דאפילו כלי שאין ידוע בודאי דדעתיה לשקועיה א"צ טבילה וכ"ש בודאי לאו דעתיה... ומור"ח ז"ל כתב דבאין דעתו לשקועיה אסור ישראל להשתמש בו משום גניבת דעת העכו"ם והביא ראיה מספר מהרי"ל הל' פסח שכתב שאין נכון להשתמש בשום כלי עכו"ם טרם נחלטו ביד ישראל אא"כ הורשה בכך וע"כ לא התיר הטור כאן בלא דעתו לשקועיה.

ואני אומר אם היה כאן איסור גניבת דעת ודאי לא היה מועיל דעתו לשקועיה וכמ"ש משכנתא כזבינא, דהא במשכן דישאל פשיטא שדברים אלו לא מועילים ואם יש איסור, עכו"ם בזה הוה כישאל ולמה היה רב אשי משתמש במשכנו של עכו"ם שלא מדעתו מצד משכנתא כזבינא, גם טור ושאר פוסקים לא היו מדברים במי שעושה איסור, ואפשר שהמהרי"ל היה מפרש דרב אשי השתמש ברשות העכו"ם וא"כ הדרא קושיא לדוכתא דלמה לא כתב הטור ביש ודאי שלא דעתו לשקועיה דהא גם באין יודע אם דעתו לשקועיה יש איסור מצד גניבת דעת לפי זה.

אמנם נראה לע"ד היתר ברור להשתמש במשכון של עכו"ם שלא ברשות דלא עדיף מהפקעת הלוואתו דבחור"מ סי' שמ"ח דהיה מותר דבפרק הגוזל בתרא (ב"ק קיג) פרש"י שאין זה גזל ממש כי ליכא חילול השם דלא ידע העכו"ם בהדיא דמשקר וכו', והא דאמרינן ס"פ הנזיקין רב כהנא אמר שלמא למר פרש"י כי יהיב שלמא לעכו"ם לא נתכוין לברכו אלא לבו היה לרבו, וכתבו התוס' וצ"ע אי מותר לעשות כן משום גניבת דעת, וכן בפרק גיד הנשה ולעיל בסוף סי' קי"ז דאסור למכור לו נבלה בחזקת כשירה, לא דמי לכאן דהתם מוציא דבר שקר מפיו כדי להטעותו ולקבל ממנו החזקה טובה או מותר ממון בשביל שקר זה וזה כמו גניבה מכיסו וזה אסור בעכו"ם כמו בישראל, משא"כ בהך דהכא אפילו אם יכול לעשות טעדיקי ולעכבו כולו לעצמו אין בזה איסור כיון שכבר תחת ידו הוא בהיתר שמסרו לו בשביל הלוואתו, ועמ"ש עוד בס' [רנ"ד] ס"ב בענין גניבת דעת של עכו"ם אם הוא בשב ואל תעשה כמו שאמר לו העכו"ם, וכן ראיתי בקהילות גדולות שבימי הסוכות משתמשים בבגדים המצויירים משכנות של עכו"ם לנוי סוכה ומשאילין לאחרים רבים וכן שלימים, וחלילה לומר דכולהו עבדי איסורא, ובאמת גם במהרי"ל לא חתם מהרי"ל עצמו על זה אלא המעתיק אפשר ששמע וטעה, כנלע"ד.

< צב > **ש"ך שם ס"ק יט:** ואם לאו כו', כלומר שאינו יודע אם דעת העובד כוכבים לשקעו או לאו, אבל אם יודע בכיורו שאין דעת העובד כוכבים לשקעו פשיטא דאין צריך טבילה, כל זה הוכחתי בספרי מדברי התוספות והטור ומדברי מהרי"ל בהלכות פסח שכתבו דמשכנתא אין צריך טבילה רק כשהוחלט ביד ישראל, ובתשובה סי' ס' כתב דמבעיא לן בש"ס ומספקא לן וצריך טבילה ומספק ודלא כהב"ח ע"ש, ומיהו עכ"פ היכא דאין דעת העובד כוכבים

לשוקעו כתב מהרי"ל דאין להשתמש בו בלא רשות העובד כוכבים משום גניבת דעת דאסור אף בשל עובד כוכבים, ואין נוהגין כן כו', ונראה דס"ל דאין בזה משום גניבת דעת העובד כוכבים מה שמשתמש בו:

**שו"ע הרב: או"ח תע"ב סעיף ו:** אע"פ שבכל השנה טוב למעט בכלים נאים זכר לחורבן מכל מקום בליל פסח טוב להרבות בכלים נאים כפי כחו, אפילו הכלים שאין צריך לסעודה יסדרם יפה על השולחן לנוי זכר לחירות, ואפילו כלים הממושכנים בידו מן הנכרי יסדרם על השולחן לנוי, ואף אם ירצה להשתמש בהם אין בזה משום גזל הנכרי ולא משום גניבת דעת כמו שנתבאר ביורה דעה סי' ק"כ:

&lt; צג &gt;



## פרק ו: אחרונים

### ספר חרדים

- < צד > **פרק כט אות כ:** אסור לגנוב דעת הבריות, ואפילו דעת הגוי, ואפילו בדברים. ולפי שגנב אבשלום שלשה לבבות, לב אביו ולב בית דין ולב כל ישראל, נתקעו בו שלשה שבטים, שנאמר (שמואל ב יח יד) ויקח שלשה שבטים בכפו ולתקעם בלב אבשלום. וגונב דעת הבריות נקרא גנב, שנאמר ולגנוב אבשלום את לב אנשי ישראל (סוטה ט).  
היה יודע שיש בממכרו מום יודיעו ללוקח. אין מפרכסין כלים ישנים כדי שיראו כחדשים. אין נופחין את הקרביים [כדי שיראו שמנים ורחבים]. ולא שורין את הבשר במים לפי שמלבן, והכחוש נראה שמן. אין מוכרין בשר נבילה בכלל שחוטה אף על פי שהנבלה אצלו כשחוטה. מותר לבור את הגריסין אבל לא על פי המגורה שאינו אלא כגונב את העין, שידמה ללוקח שהכל הוא ברור. לא ירבה לאדם בתקרובת כשיודע שאינו מקבל. לא יסרב בו לאכול כשיודע שאינו אוכל, וכן כל כיוצא בזה (ענף מצוה).

### שו"ת מהרי"ט

- < צה > **ח"ב או"ח ח':** ...ההכנעה כיצד, לא תכון ההכנעה אלא במעשה ובמחשבה. במעשה ירגיל עצמו בשפלות ובנמיכות רוח, וירגיל עצמו במענה רך וקול נמוך דכתיב ושפלת מארץ תדברי, נעלב ואינו עולב שומע חרפתו ואינו משיב, כפוף ונכנע יושב בשפל ונעשה שירים לכל כמ"ש נושא עון ועובר על פשע לשארית נחלתו, ודרשו מי שמשים עצמו כשירים. ויש לו ללמוד מהא דתנן בשלהי שביעית רוצח שגלה לעיר מקלטו ורצו בני העיר לכבדו אומר להם רוצח אני אמרו לו אעפ"כ יקבל מהם שנא' וזה דבר הרוצח, ואמרו שם בירושלמי אמר ר' יוסי הדא אמרה בר נש דתני חדא מכילא והוה אזיל לאתר דמוקרין ליה בגין תרתי צריך למימר להון חדא מכילא אנא חכם מכאן לבעל תשובה שמכבדין אותו לפי שאין מכירין אותו צריך שיאמר להם חוטא אני, דמשמע דלאו דוקא רוצח לפי שהוא חטא מפורסם דא"כ היכי יליף מיניה בירושלמי למאן דמוקרין ליה בגין תרין מכילין דילמא שאני רוצח דכתיב מכסה פשעיו לא יצליח, אלא דלאו לענין תשובה קאמר, דאם כן מאי אריא משום דרצו בני העיר לכבדו אלא משום גנבת דעת הוא.  
אלא דקשיא לי בה דהא בפרק גיד הנשה (צה) מוכח דכל היכא דאינהו מטעו נפשייהו לא שייך גנבת דעת, לא מבעיא לרש"י ז"ל שפירש דליכא גנבת דעת אלא במוכר טריפה בחזקת שחוטה אלא אפי' למ"ד שחלקו עליו ואמרו אף בסתם שייך גנבת דעת היכא דלא הוה ליה להכירו לאסוקי אדעתיה הו"ל לאסוקי אדעתיהו דלא גמיר אלא חדא מכילתא שהרי הוא לא אמר להם שהיה יודע שתים. וי"ל שמקלסים אותו בפניו ושותק דמשתיקו טועים בכך. וכן נ"ל בבעל תשובה שצריך להנהיג עצמו בשפלות ונמיכות רוח ושברון הלב כי יותר מדאי בני אדם מכבדים אותו בחסידות וענווה צריך שיאמר להם שכך היא חובתו לפי שחטא והכעיס את בוראו.

### שו"ת יוסף אומץ

- < צו > **סימן נו:** רחימו דנפשין היתה עלי יד הקדש והארש האירה יביע אומר אשר במחנך קדוש המנהג למכור מצות הס"ת פתיחת שערים והולכת ס"ת וגלילה והפטרה אינהו ואביזרייהו

בכל חדש ומכריזין ואשר ידבנו לבו קונה המצוה בסך כך וכך ויש שמוסיף עליו וגם הוא יוסיף וכיוצא והמנהג שאם יש חתן שהוא נושא אשה בתוך החדש או אם אשתו מעוברת והיא בחדש התשיעי קונים פתיחת ההיכל וכן אם יום פטירת אביו או אמו באותו חדש קונים ההפטרה וכיוצא.

ועתה מקרוב אדם חשוב וירא שמים נפשו אוותה להעלות בדמים המצות כדי שמי שצריך לאותה מצוה יוסיף ועשה תנאי עם גזבר הקהל שאם לפעמים יוסיף על המצוה וזה שהתחיל לקנות המצוה חדל מלהוסיף. ותשאר לו המצוה שיפרע החצי ממה שהתנדב וזמנין שהמתנדב ראשון מקפיד על זה שמוסיף עליו. ורצית להגיד לך אם זה שמוסיף להעלות המצוה וכונתו שירויח הקהל עושה כהוגן וזכות הוא לו או לא והלא זה דברי.

תנן רבי אומר איזהו דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם ובנ"ד בשתים ולא עלתה לו כאשר נבאר בס"ד, הנה ענין זה עיקרו מרמה ותחבולה, שנראה שהוא רוצה לקנות מצוה ואין כונתו לקנותה אלא כדי שיוסיף האחר, וזהו בכלל מה שפסק בש"ע ח"מ סימן רכ"ח אסור לרמות בני אדם במקח וממכר או לגנוב דעתם, וזהו מרמה וגניבת דעת, והגם כי שם נאמר כגון אם יש מום במקח צריך להודיעו ללוקח וכו', נראה דכל שיש בענין מרמה וגניבת דעת הוא בכלל.

ובנ"ד זהו מרמה וגניבת דעת ודאי וכתוב שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ולא ימצא בפיהם לשון תרמית, ובשלשתן לקה, חדא שהוא עושה עולה לזה שרוצה לקנות המצוה מפני סיבה שיש לו חתן קרובו ורוצה לכבדו במצוה ביום חתונתו או אם בעל אשה מעוברת בחדש ט' ורוצה לקנות פתיחת ההיכל שאמרו שזו מצוה מסוגלת להקל צער הלידה וגם אם ילדה זכר בשבוע הבן בשמחת לבו שש לעשות מצוה, וזהו בשאט בנפש מעלה בדמים ואינו רוצה הוא לקנות לעצמו רק כדי שיוסיף הלה. וזאת שנית כזב ידבר שאין לו חפץ במצוה. ועוד בה שלישיה לשון תרמית כי הוא אמר לקנות המצוה בסך כך ופורע החצי,

ובא וראה עד היכן צריך לזהר שלא לדבר שקר דאמרינן פרק הבא על יבמתו דף ס"ג רב קא מצערא ליה דביתהו כי אמר עבידי לי טלופחי עבדא ליה חימצי וכו' כי גדל חייא בריה אפיך לה א"ל איעליא אמך א"ל אנא מהפכנא לה א"ל היינו דאמרי אינשי מאן דנפיק מינך טעמא מלפך מיהו את לא תעביד הכי שנאמר למדו לשונם דבר שקר, הרי דאפילו לשים שלום בין איש לאשתו דהם אביו ואמו א"ל לא תעביד הכי משום למדו לשונם דבר שקר. וכ"ש בנ"ד דיש גניבת דעת ושקר דאם ישאר המצוה עליו הוא פורע החצי, ובהאי עובדא דרב אני הדל דקדקתי ותירצתי כמ"ש בספר הקטן דברים אחרים דף ק"ס ע"ג ואחר כמה שנים נדפסו פסקי הרב המאירי ז"ל ליבמות וראיתי שכתב שם דף נ"א מהספר אלא שאני אלמד לעשות כן הואיל ולא אוציא שקר מפי וכו' ע"ש והיינו כמו שפירשתי אני הצעיר בדברים אחרים שש אנכי שכיונתי לדבריו ז"ל.

ובר מן דין עוד אחרת בנ"ד דאמרו פ"ק דבתרא ופקדתי על כל לוחציו אלו גבאי צדקה והגם דהתם קאי על הממשכנים על הצדקה, מ"מ כל מין לחץ אסור דכתיב על 'כל' לוחציו, וזה שרוצה לקנות המצוה זה המוסיף לוחץ אותו שמפני הכבוד מוכרח להוסיף ויתכן דדחיקא ליה שעתא, ואם אפילו בצדקה אסור לגבאי שמינוהו הצבור ללוחץ ק"ו בנ"ד שהדמים אלו לצרכי הקהל ואינו לצדקה דהגם שזה מצוה גם כן לא ראי כצדקה לעניים, וזה המוסיף אינו גבאי אלא מדעתו הוא עושה.

ועוד דזמנין דאיכא איבה כאשר שמענו מפי סופרים שאירע בעיר מעכ"ת שגביר אחד מראשי הקהל אצטריכא ליה שעתא לקנות פתיחת ההיכל על אודות בנו שיכנס לחופה וזה האיש היה מוסיף והולך על העשיר והרגיש כי לא חפץ במצוה רק היה עושה להעלות בדמים ואחר שהיתה המצוה בסך גדול פירש ונמנע מלהוסיף עוד ונשארה המצוה לזה המוסיף והקפיד העשיר, וזה פרע חצי הסך לגזבר כפי תנאו, ועל זה נאמר כל המוסיף גורע. ומצינו לרז"ל שתקנו כמה תקנות משום איבה ומפני דרכי שלום ותנן בבביתא מתניתין ומתניתא כידוע.

באופן כי לדעתי הקצרה אשר לא טוב עשה זה המוסיף מהטעמים הנאמרים באמת. ואם בעל נפש הוא ויראת חטאו קודמת יפרוש מזה ויקבל שכר על הפרישה. ואתה קדוש נא תמנע מסלע המחלוקות ובקהלם אל תחד כבודי דלא לימא מר משמי מידי כי אני לעשות רצונך התויתני תיו וצור ישראל יהיה עזרו ומגיני ובנהרות ימינו ועמד על כנו שהשמחה במעונו בהונו ואונו והיה זה שלום.

### שו"ת חוט המשולש

< צו > **ח"א סימן יז:** [להגר"ח מוואלין ז"ל] ...ומ"ש כת"ר דלהרמב"ם לא שני ליה בין עושקו לגזילו יפה כיון, ומ"מ ברווחא אפשר לומר דלא פליג אפשטא דסוגיא לענין הפקעת הלואתו, דעושקו והפקעת הלואתו תרי מילי ניהו, עושקו מקרי כמ"ש הרמב"ם בפ"א דגזילה הלכה ז' שהפקיע חובו באלמות, ונראה דלאו דוקא באלמות וחיזוק יד אלא אף אם היה מפקיע בטענת שקר שהיה ידוע לנכרי שמשקר ומכחיש בכה"ג נמי נראה דמקרי עושקו, דמה לי אם מפקיע באלמות או בטענת שקר הידוע שקרו, סוף סוף הרי אוכל ממנו בזרוע, וכמ"ש הראב"ה בפ"ק דקדושין, אבל מ"מ אפשר לומר דהיינו דוקא שמה שידוע היה להעובד כוכבים בבירור שהישראל משקר ומכחישו אז הוא דמקרי עושקו ומה שלא היה ידוע לו בבירור אלא שתבעו בטענת ספק כגון במוכס אנס ויורש שכ' רש"י בכה"ג מקרי הפקעת הלואתו.

ומ"ש כת"ר דלא עדיף הפקעת הלואתו בטענת שקר מהטענתו דסו"ס הרי מטעהו בטענת שקר, סברתו נכונה בזה, והנה לפמ"ש לעיל שהטענתו לעולם לא היה נפיק מחשש חילול השם משום דלא עדיף מטעותו דלא א"ל על חשבונך אני סומך, לפ"ז יכלנא לשנויי דלהרמב"ם נמי איסור הטעאה היה מטעם חשש חילול השם והכי משמע קצת בפ"א דגזילה.

אבל יותר נראה דברי הרמב"ם דאיסור הטעאה הוא משום דתועבה הוא לעשות עול כמ"ש בפ"ז דגניבה הלכה ח', ומשו"ה אפילו גניבת דעת אסור, ולפ"ז ודאי גם הפקעת הלואתו לא עדיף מהטעאה וגניבת דעת, אבל לא לענין חיוב חזרת ממון כמ"ש"ל אי"ה דלהרמב"ם נמי בהטעאה לא היה חיוב חזרת ממון כיון שלא היה עושה מעשה בידים ומכ"ש בגוונא דמוכס אנס ויורש שאינו מוציא ממנו ממון רק מפקיע חובו ואיסורא דגניבת דעת הוא דאיכא, וישוב הסוגיא יובן עפ"י מש"ל אי"ה בדברי התוס', והשתא ניחא הא דלא כתב הרמב"ם בפירושו שריותא דהפקעת הלואתו משום דבאמת בכלל הטענתו הוא דאסור משום גניבת דעת, אבל לענין חזרת ממון דקדק בפירושו בריש הלכות גזילה לפרש מהו גזל ומהו עושק וכדכתבנא, דהפק"ה ועושק תרי מילי ניהו, כן נראה ליישב דברי הרמב"ם שלא נגד פשטא דסוגיא:

### בן איש חי

< צח > **שנה ראשונה פ' כי תצא:** [ט] פה עירנו מביאים נשים ערביות, כלים מלאים חלב חמוץ קפוי, שקורין בערבי לבן, ובלשון אחר יגורט"י, כדי למכור, ודרכם לטעום תחלה באצבעם מזה, לידע אם הוא טוב, ואחר כך קונין, אך יש בני אדם שאים רוצין לקנות כלל, ומראין עצמן שרוצים לקנות, כדי לטעום מכל כלי וכלי, ואחר כל טעימה וטעימה, אומרים שלא ערב להם, והולכים להם ואין קונים כלום, הרי זה עושה איסור שגונב דעת הבריות, וגם גזל בידו, דאף על פי שטועם דבר מועט מכל כלי וכלי, מכל מקום אין בעל הלבן מוחל, אלא למי שרוצה לקנות באמת:

...[יב] אסור לגנוב דעת הבריות, אפילו בדברים שאין בהם הפסד, ורק עושה כן כדי שיחזיקו לו טובה בחינם, כיצד, לא יפציר בחבירו שיסעוד עמו, והוא יודע שאינו סועד, אבל בלא הפצרה מותר לומר פעם ושתיים, אף על פי שיודע שאין דעתו לאכול עמו, שזה הוא כבוד לו, שמכבדו בהזמנה על פי שורת דרך ארץ:

## פלא יועץ

**אות ג: גניבה** ... ויש מין גניבה אחרת שדשו בה רבים הלא היא גניבת דעת הבריות ויש מינים ממינים, הכלל הוא שכל שמשתדל לידע מה שבלב חבירו ברוב דברים, הדברים גניבת דעת אקרי ואסור, אם לא שעושה לשם שמים להציל עשוק מיד עושקו או לאפרושי מאיסורא, וכן המראה חיבה יתירה לחבירו ואין פיו ולבו שוים, גניבת דעת מיקרי, והולך בתמים ילך בטח.

&lt; צט &gt;

## שפת אמת

**מס' שבת קיט.** שם בגמ' רבה בר ר"ה כו' א"ל מי הוי ידעיתון דאתינא ויל"ד דלמה עלה על דעתו כן כיון דבאמת הי' ע"ש וי"ל דס"ל לרבה ב"ר הונא דאי לא הי' מוכנים עבורו הי' אסור להראות לו לכבודו משום גניבת דעת כמו שאסור לפתוח חבית המכורות לחנוני אלא א"כ הודיעו ע"ש בחולין (צ"ד) להכי הוכיח דלכבודו הכינו ורבה בר ר"נ נראה דס"ל דאם באמת גם לכבודו הי' עושים כן אפי' אם לא הי' ע"ש ליכא משום גניבת דעת [כעובדא דעולא ור"י בחולין שם לשינויא בתרא דהתם ע"ש] ומסתמא הלכה כן דמעשה רב [וכמ"ש הב"י והסמ"ע בחו"מ (סי' רכ"ח) ע"ש שהניחו בקושיא דברי הטור שלא הביא דבכה"ג מותר]:

&lt; ק &gt;

## יד הקטנה

**הלכות דעות פ"י:** באזהרות שאר איסורי הדיבור...

&lt; קא &gt;

... (ה) החלק השני בשקר שאין בו הפסד לזולתו

והראשון שבה, המשקר ואין בשקריו שום הפסד לזולתו כי אם שהוא משקר בסיפור דברים לבד, ומחליף במתכוין מכפי אשר שמע, ופעמים שהוא בודה מלבו סיפור הדברים כולו. ובכל שקריו אף לעצמו אין לו שום תועלת, כי אם כה משפטו מאהבתו השקר מדבר צדק סלה. האיש הזה יקל ענשו מצד אחד על כי אין הפסד לאדם בשקריו ופחזותו, אבל גדול מאד ענשו בעז פניו ואהבת השקר, וכבוד עונו על אשר אהבתו לבלי תועלת. ואמר החכם שלמה בזה: יפיח כזבים עד שקר, וענינו אם תראה אדם אשר יפיח כזבים בשיחתו, תדע כי תביאהו המידה הרעה הזאת להעיד שקר באחיו ולענות בו סרה אחרי אהבתו השקר \*.

\* הערה: יש לעיין בדברי יד הקטנה שלא העתיק כאן סיום דברי רבינו יונה (סי' קפ"א החלק הרביעי) שעל חלק זה התיירו רז"ל לשנות מפני מצוה ושלוש וכו', והביאו רק לקמן בחלק השלישי (אות ט'), שמקביל לדברי רבינו יונה שם סימן קפ"ו החלק התשיעי, וצ"ע.

(ו) **השנית שבוה החלק:** המדבר אחד בפה ואחד בלב, ואף שהדיבור אינה שקר כי אם שלבבו מכחיש אותה, כגון המבטיח לחבירו שייטיב עמו וידבר טוב בעדו ויתאמץ עבורו, ועודנו מדבר עם לבבו ישיח שלא לעשות, ועל זה נאמר נצור לשונך מרע ושפתך מדבר מרמה, ופירשו שלא ידבר אחד בפה ואחד בלב.

(ז) **השלישית שבוה החלק:** המבטיח את חבירו להיטיב עמו ולדבר טוב בעדו ולבבו כמו כן ישיח, ואח"כ ישים לאל מלתו ומחלל הבטחתו, הרי זה דרך שקר והוא כאדם עבר בריית. כי אחרי אשר אמר להיטיב ובטח בו לב חבירו אין לו לחלל הבטחתו. וכבר אמרו בזה: דברים יש בהן משום מחוסרי אמנה.

וכן האומר לתת לחבירו מתנה מועטת, אע"פ שלא הזכיר לשון הבטחה, אמרו רבותינו אשר יש בה גם כן משום מחוסרי אמנה, כי לב חבירו סומך עליו ובוטח בו אחרי שהמתנה מועטת. ואם איש עני הוא אע"פ שהמתנה מרובה אם יחזור בו רעתו רבה כי הוא נַרְר

נדר ונאמר לא יחל דברו. וכן המתפאר ברבים לתת מתנה לאדם הרי במה שמתהלל בדבר הנה זאת כמו הבטחה, ואם שב מדבריו הרי זה שקר ומפיר ברית.

וכבר נאמר בזה: נשיאים ורוח וגשם אין איש מתהלל במתת שקר, וענינו כמו שיצטערו בני אדם אחרי בא סימני הגשם ולא בא הגשם, כן ענין איש מתהלל במתת שקר, כי מה שמתהלל בדבר סימן קיום הדבר, ועל כן יצטער האיש שהבטיחוהו על המתת בהכזיב תוחלתו. ובכל כמו אלה נאמר: שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ולא ימצא בפיהם לשון תרמית.

**(ח) הרביעית שבזה החלק:** הגונב דעת, כלומר שהדיבור והמעשה הכל היא אמת כי אם שיש בה גניבת דעת. כגון המפציר בחבירו שיסעוד עמו והוא יודע שאינו סועד. וכן לומר לחבירו בכמה אתה רוצה ליתן חפץ זה והוא אינו רוצה לקנותו. יותר מזה אפילו אם חבירו מטעה עצמו כגון שיש לזה חביות יין שלם והוא צריך לפתחו בלאו הכי בשביל חנוני שמכר לו כבר, ובא חבירו לקנות ממנו מידה יין, וזה הולך ופותח החביות, ואפילו לא אמר ולא מידי מנחת עני: (ח) כך פירוש התוספות בחולין דף צד וכן פ"י הרא"ש וכן פסק בשו"ע בחו"מ סי' רכ"ח, ולא כדעת רש"י. כי אם שחבירו סובר שפתחו בשבילו ולכבודו, הרי זה אסור, אלא צריך להודיעו שלא פתחו בשבילו, לפי שלא היה לו לחבירו לאסוקי אדעתיה שאינו עושה בשבילו, אבל אם הוא דבר שהיה לו לאסוקי אדעתיה שאינו עושה בשבילו, והוא מטעה עצמו וסובר שעושה בשבילו, אין צריך להודיעו.

עוד יותר מזה מה שאמרו (ירושלמי סוף שביעית) אשר מי שמכבדים אותו במדריגות הכבוד הראויות לתת למי שהוא יודע שתי מסכתות והוא אינו יודע זולתי אחד, עליו שיאמר להם אחת לבדה אני יודע. וכבר נמצא ענינים רבים של גניבת דעת ואונאת דברים וחכמינו ז"ל הכניסו אותם בלאו דלא תגנובו ולא תונו, ובהגיעי ברצון השם ללאוין האלה יתבארו ענינים האלה על פרטן ביותר ביאור. וכבר אסרו אפילו לגנוב דעת גוי. והנה החטא הזה חמור אצל חכמי ישראל יותר מגזל הגוי יען וביען כי שפתי שקר אשמה רבה ונתחייבנו על גדרי האמת כי הוא מיסודי הנפש.

מנחת עני: (ט) החטא הזה חמור אצל חכמי ישראל יותר מגזל הגוי: לשון רבינו יונה שם ואיני יודע היכן. ואפשר מה שאמר יותר מגזל הגוי הוא לאו דוקא כ"א כוונתו יותר מממון גוי, והיא מה שאמרו טעות גוי מותר וגם אמרו גדול אונאת דברים יותר מאונאת ממון. והיותר נכון, כי כבר נראה דעת הרמב"ם שגזל גוי אינו מן התורה אבל גניבת גוי הוא מן התורה, וכבר הכניסו החכמים גניבת דעת בלאו דלא תגנובו, והרי גניבת דעת גוי הוא מן התורה וגזילה מדרבנן, ועיין סמ"ג לאו קנ"ה.

## שו"ת בית שערים

< קב >

**יו"ד סימן של"ח:** שיל"ת ב' אויפאלו ה' לסדר ויברך אתכם תרנ"ז לפ"ק.

יבנה המקדש, וישלח עזרו מקודש, ותשא כוס ישועות מהאל למושעות, אהובי תלמיד הרכני החו"ב, זך הרעיון, ומטיב הגיון מו"ה צבי נ"י:

מכתבך משבוע העבר בא לידי ביום ש"ק העברה ולא היה אפשר להשיב עד היום ונפשך בשאלתך אודות נכרי שהיה חולה ושלח מעות להתפלל עבורו והמעות יחלקו לעניי ישראל אם מותר, לענין אי מותר להתפלל עבורו הנה שולח לוטה פה תשובה אחת שכתבתי להרה"צ מראצפערטא בענין זה [ע"ל סי' רכ"ט] והעליתי דמותר להתפלל עבורו ומה ששאלת מה לעשות עם המעות, הנה הדין פשוט ברמ"א סי' רנ"ד דיעשה בהם מה שצוה לו המושל ודוקא בשלח בסתם לצדקה יכול לחלקם לעניי אומות העולם דליכא משום גניבת דעת כמ"ש טו"ז סק"ב דבמה שנותן לעכו"ם אין כאן גניבת דעת דאינהו נמי ידעי שישראל רגילים לפרנסם כדאמר בגיטין ס"א מפרנסין עניי נכרים עם עניי ישראל ולא דוקא עם עניי ישראל אלא אפי' עניי נכרים לחד כמ"ש ש"ך יו"ד סי' רנ"א סק"ב בשם הר"ן וא"כ ליכא גניבת דעת כמ"ש תוס' ב"ב ח' ד"ה יתיב ומה שאינו נותן לישראל הוא בשב ואת ואין בזה איסור גניבת דעת אבל אם צוה בפירוש לתת לעניי ישראל הוי כאומר שלא לתת לעניי אוה"ע ואם מחלקו גם לעניי אוה"ע הוי גניבת דעת בקו"ע ואסור:

ומה שתמה טו"ז סק"ג דתלמוד ערוך אינו כן בעובדא דרביא דף י' רק בעובדא דר"י בדף ח' ס"ל לרש"י ותוס' דלא חיישינן לביבוש קצירה משום דמוכרח ליתנו לפדיון שבויים דישאל משום גניבת דעת דבריו תמוהים דהא לאו משום פדיון שבויים שהוא חשובה לא חש לביבוש קצירה רק משום ששלחה ליהוי למצוה רבה ומצוה רבה הוא רק פדיון שבויים דישאל וא"כ כשמשנה מדעת המשלח הוי גניבת דעת וה"נ אם אומר בפירוש לעניי ישראל אפי' במעות לצדקה אם משנה מדעת המשלח הוי גניבת דעת ליתן לעניי אוה"ע לכן לא חייש על ביבוש קצירה:

### שו"ת אפרקסתא דעניא

**ח"א סימן מז:** (ה...) ואציגה נא עמך מה שנסתפקתי באם מפציר אדם לחבירו לעשות לו דבר שא"א לו עשותו על פי הדין, ולפטרו בלא כלום ג"כ א"א לו, אי שרי ליה למיעבד ליה דבר של מה בכך וחבירו יהא סביר דעביד רעותיה אי יש בו משום גניבת דעת, לכאורה איכא למילף מהא דאי' (ב"ב קס"ח ב) הנהו ערבאי דאתי לפומבדווא דהוּו קא אנסו ארעתא דאינשי אתי מרוותיהו לקמ' דאביי, א"ל ליחזי מר שטרי' ולכתוב לך מר שטרא אחרנא עליה דאי מיתנס חד נקטינן חד בידן, א"ל מאי איעבד לכו דאר"ס אין כותבין ב' שטרות על שדה א' כו' הוּו קא טרדי לי', א"ל לספרי זיל כתוב להו הוא על המחק ועדיו על הנייר דפסול (ופרש"י: ואלו לא יתנו לב שהוא פסול ואיפטר מהם), א"ל ר"א ב"מ לאביי ודילמא רשומו ניכר כו', א"ל מי קאמינא שטרא מעליא אל"ף ב"ית בעלמא קאמינא. ופרשב"ם: דברים בטלים אמרתי לכתוב ולמחוק ע"כ, הרי דמותר להטעותן בדברים של מה בכך כי היכי דלא ליטרדו ליה, אבל רגמ"ה ז"ל פי' ז"ל: כתוב להם הוא על המחק כו' דפסול לטרוף ממנו לקוחות, אבל לכך יועיל להם שכ"ז שזה השטר בידם א"י המוכר לכפור שלא מכר ע"ש, וגם בהא דא"ב בעלמא פי' בדרך אחרת, מ"מ שמעינן מפירושו דעכ"פ צריך שיעשה להמפציר דבר שי"ל בו תועלת מה ובלא כלום אין להטעותו א"כ הדבר בפלוגתא שנוי. ושולם לך ולכל ביתך כנפש אביכם מרחמכם דוד שפערבער

< קג >

### חזון איש: אמונה ובטחון

**פרק ד: אות יג:** וראוי לקבוע הדיבור במדת האמת המתוקנה ובמדת השקר המקולקלה, כי חז"ל החמירו בזה מאד וקלקולה מצוי מאד והפסדיה עצומים: והנה שינוי הדיבור מאמתת המדובר בשם שקר יקרא, וגנות השקר אינו בשביל המרמה שבו שמשתמש בשקרו בשביל ריוח המקווה לו ברמותו את רעהו, אלא אף השינוי שאינו משמש לגורם של אונאה, בסיפור דברים של מה בכך, בשם שקר יכונה, ובכלל עון השקר הוא, וכמו שאמרו ב"מ כ"ג ב', בהני תלת מילי עבידי רבנן דמשנו במיליהו במסכתא כו', הנה הותר הדבר רק משום שכאן הגדת האמת יש בו מן הגנות ונבחר כאן השינוי והנליזה מן האמת, אבל בדברים אחרים כיוצא בהן אף שהן דברים של מה בכך ואינו גורם בשקרו שום הטעה לחברו בכלל שקר הוא:

< קד >

...ואם שנאוי הוא השקר הקל שאינו פוגע בחברו בשקרו, משנה תועבה היא המרמה שחץ שחוט לשונם דבר מרמה שכונן כזביו כדי להוליך את רעהו שולל, וקראו חז"ל לחלי הזאת גנבת דעת, ואמרו בגמ' חולין צ"ד א' אסור לגנוב דעת הבריות אפילו דעתו של עובד כו"מ והאריכו שם בגמ' בפרטים הרבה:

וכ' הרמב"ן בפי' התורה בראשית ל"ד י"ג דאנשי שכם היו נדונים למיתה מן הדין שלא היו שומרים ז' מצוות ולא קבעו דינים והרי תפשו את דינה ועינו אותה, ומכל מקום לא הסכים יעקב אבינו עמהם מפני ששימשו בגנבת דעת אחרי שלב אנשי שכם היה בטוח באמונתם ובישרת לבם שלא יעשו עמהם רע:

ומה עצמו פשעי נוכל שברב שקידתו לחקות את התלמיד חכם בלבושו ובדיבורו ובתנועותיו עד שרכש לבות בני עירו לבטוח בו ולהאמינו, ובבטחון זה עושה סחורה להפיח כזבים

לתועלתו, ולהרבות הוות למלא כיסו, ובחלקות יכסה ערמו, משים עצמו כתמים לא ידע מרמה, וכאילו כל דרכיו מישרים, הולך תמים ודובר צדק: ==השוה עם ספר חסידים שיה...>

## אגרות משה

< קה > **ח"מ ב' סימן ל':** באיסור גניבת תשובות לשאלות מבחני הסיום שעושה המדינה. תמוז תש"מ. לכבוד מר צבי הירש לפרק.

הנה בדבר שאלתו על מה ששמע שבישיבות מתירין להתלמידים לגנוב את התשובות להשאלות במבחני הסיום שעושה המדינה (רידזענס) כדי להונות ולקבל את התעודות שגמרו בטוב,

הנה דבר זה אסור לא רק מדינא דמלכותא אלא מדין התורה, ואין זה רק גניבת דעת שג"כ אסור כדאמר שמואל בחולין דף צ"ד ע"א שאסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעתו של עכו"ם, וכ"ש הכא שהוא גניבת דעת לכולי עלמא אף לישראל, אלא שהוא גם גניבת דבר ממש דהא כשירצה לפרנסתו במשך הזמן להשכיר עצמו אצל אחד לעבוד בעסקיו ורוצים ברוב הפעמים במי שגמר היטב למודיו דחול והוא יראה לו התעודה איך שגמר בטוב ועל סמך זה קבלוהו שזהו גניבת ממון ממש,

ואין לו לטעון ולומר שאף אם קבלוהו לעבוד אצלו אדעתא דהכי הוא כמקפיד על דבר שאינו צריך שרשאי לשקר, חדא דאף אם הוא אמת שאין להקפיד הוא ודאי קפידא ובטלה קבלתו, וגם שאסור לשקר בכל אופן אף שאינו נוגע לשום דבר דאינו מהתלת מילי דרשאי לשנות (בב"מ כג:) וגם אם ידע שהוא משקר לא היה סומך עליו בכלום ויגרום שיחשוד לאחר כשיחסר איזה דבר דאותו לא יחשוד מחמת שלמד בישיבה ומחזיק לת"ח ואיש נאמן ויסלק להאחר ממשרתו אף שהאמת שהאחר לא לקח, ואם היה יודע שזה שלמד בישיבה שיקר לו לא היה בטוח לסלק את האחר.

ועוד דכאן שמקפידין אינשי ודאי שייך להקפיד דיש ודאי דברים דמי שהוא בקי בלמודי חול הוא יותר יודע בעניני עסקי פרנסה ממשא ומתן וממילא ודאי אסור אף למחשבתו שירויח עי"ז בלמוד התורה, שגם בשביל למוד התורה אסור לגנוב. ואם חשקה נפשו בתורה אין לו לדאוג שמא לא ידע כל כך ולא יהיה לו סימן טוב עליהו, אבל האמת שאין בזה ענין בטול תורה דמאחר שהולך ללמוד למודי חול הוא רק עצלות בעלמא כשלומד באופן שלא לידע כי הזמן הוא עכ"פ מבטל ואדרבה מתרגל שלא לידע מה שלומד ומתרגל לעצלות.

אבל ברור שעצם הדבר ששמע מע"כ הוא שקר משונאי הישיבות ומאלו שרוצים להחריב הישיבות ולהעליל עלילות ברשע כי אדרבה ידוע שבני הישיבה הם מאלו שאף בלמודי חול עדיפי מתלמידים שלומדים בבתי ספר שלהם ואל יחוש להשמועות של שקר אף שהיה נכתב זה בעתון מפורסם לשונא תורה ויראי ה' ויכול מע"כ לומר בפה מלא שהוא שקר וכזב משונאי תורה ודת ישראל.

והנני ידירו מברכו שיתגדלו בניו לתורה וליראת שמים, משה פיינשטיין.

## שבט הלוי

< קו > **ח"י סימן קס"ג:** ב"ה, יום ה' דברים בין המצרים תש"ס לפ"ק.

כבוד ידידינו הרב הנכבד וכו' ר' משה רייס שליט"א מנהל חינוכי סמינר בית יעקב תל אביב. אחרשה"ט בכבוד.

מכתבו קבלתי, והאותיות שאלוני, אודות הבחינות שעושים במוסדות החינוך למיניהם, והציונים כמובן קובעים בטיב התעודות, והתלמידים או תלמידות מרשים לעצמם להערים באופנים שונים להשיג ציונים טובים שאינם מגיעים להם, ושאלת כבודכם אם מרמה

והערמה זאת הוא דרך נכון, היות שיש מבקרים אתכם שאתם מוחים ע"ז ולפי דעת המבקרים יש כמין רשעות אם לא מניחים התלמידות להערים כרגיל.

ואומר בקיצור כי תמה אני אם יש בכלל ספק בנדון הזה, דאיך אפשר להעלות על הדעת לעשות לכתחלה דבר כזה ובפרט במסגרת חינוך, דדבר פשוט להלכה דיש בזה גדר גניבת דעת, שאסור לגנוב אפילו דעתו של גוי כמבואר חולין צ"ד ע"א ובשו"ע חו"מ סי' רכ"ח ס"ו, ופשוט דאיכא גם לאו דלא תשקרו, ועשה דמדובר שקר תרחק, ועיין שבועות ל"א, וגם איכא בזה דרגא ורגילות לרמאות, וע"ז אמר הנביא ירמיהו (ט ד) למדו לשונם דבר שקר העוה נלאו, ועיין סוכה מ"ו ע"ב ויבמות ס"ג ע"א עד היכן הדברים מגיעים בחינוך. וגם יוצאים עי"ז מכשולים בעתיד ע"י העלמת האמת בתעודות אם צריכים להתקבל לאיזה עבודה או חינוך והמקבלים חושבים אותם למומחים, ואינם, וגורמים היזק ניכר לנותן העבודה ועוד, ועל הכל הפסד מדות להרגיל תלמידים נגד האמת שמזה המכשולים הגדולים בדורינו, והאמת אהובה מכל, כמובן אם יש ספק בדרגת הציון אפשר ללכת לפנים משורת הדין. והרני דו"ש בלונ"ח, מצפה לרחמי ה'.

#### הוספות

בראשית לא כ: ויגב יעקב את לב לבן הארמי על בלי הגיד לו כי ברח הוא. ושם פסוק כו: ויאמר לבן אל יעקב מה עשית ותגנב את לבבי ותהנג את בנתי כשבויית חרב. למה נחבת לברח ותגנב אתי ולא הגדתי לי ואשלחך וכו'. == מובא ביראים וסמ"ג עיי"ש לעיל / ברש"י שם: ותגנב אותי, גנבת את דעתי.

לציין לרמב"ם הל' ברכות כז י: לא ישלח אדם לחבירו חבית יין ושמן צף על פיה... ויזמין אורחים ויתבייש, וכן כל כיוצא בדברים אלו המביאים לידי בושה לבעל הסעודה ....

#### ראב"ן בבא קמא

וגזל הגוי אסור מדרב נחמן דאמר מניין לגזול הגוי שהוא אסור שנאמר ואכלת את כל העמים אשר ה' אלקיך נותן לך בזמן שמסורין בידך ולא בזמן שאין מסורין בידך. אבידתו מותר דאמר רב מניין לאבידת גוי שהיא מותרת שנאמר כן תעשה לכל אבידת אחיך אבידת אחיך אתה מחזיר ואי אתה מחזיר אבידת גוי, ובמקום שיש חילול השם שידוע ודאי שבא (מיד) [ליד] ישראלים חייב להחזיר שלא יאמרו ישראלים אין להם דת. ובמקום שאין ידוע ומחזיר עליו הכתוב אומר למען ספות הרוה את הצמאה. וטעותו מותר כי הא דשמואל זבן לקנא דדהבא במיר דנחשא שאמר לו הגוי נחשת הוא וקיבל ממנו בחזקת נחשת שהגוי הטעה את עצמו, אבל שמואל לא הטעה את הגוי לאמור לו בזהב נחשת הוא דהאמר שמואל [חולין צ"ד א] אסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעתו של גוי, והא דשמואל עבר במברא ואמר ליה שמואל לשמעיה פייסיה למבוריה ויהיב ליה תרנגולת נבילה במיר דשחוטה ואיקפד שמואל דאסור לגנוב דעת הגוי, וכ"ש שאסור לגנוב לגוי דלא תגנוב דומיא דלא תרצח ולא תנאף דהוי בין לישראל בין לגוי.

#### ספר הישר לר"ת (חלק החידושים) סימן תע

גיד הנשה. כולה במקום שאין מכריזין. ולא זבין ישראל בשר. הילכך רישא בחתיכה אין צריך ליטול גידה. (ורב מודיעו) [ובמודיעו] (ב)שלא ניטל גידה קמיירי. כדמוכח מציעתא. דאי לא הודיעו ליתסר מפני שמטעהו. ומאן חזי דמזבין ליה כשירה כגון דידע שהוא משור של פטם אחר ששחט הישר/ אתמול. וגם ראהו שבישל ממנו ואכל. שלא ניטל גידה ולא אתי למיכלה בגידה. ומתני' דקאסר חתיכה בשלא הודיעו (שניטל) [שלא ניטל] גידה ומטעהו והילכך איכא למיגזר שמא יתננה לו בפני ישראל אחר. ורב אשי אית ליה תרתי דאסור



לגנוב דעת וגזירה שמא יתננה לו בפני ישראל אחר. והא בהא תליא. וסיפא אסור לישלוח גוי וליקח בשר דאפי' מודע ליה שהיא טריפה מביאה לישראל בחזקת כשירא דימינם ימין שקר. ומציעתא דאין מוכרין נבילות וטריפות במטעהו וגזירה שמא ימכרנה לו בפני ישראל אחר. דכיון דמטעהו ואומר לו כשירה היא גזירה שמא ימכרנה לו בפני ישראל. ואי נמי בסתם מטעהו ואתי ישראל למיזבן. אבל רישא דברייתא כיון שאין מטעהו ליכא למיגזר. ולא קשיא מתני' אברייתא מידי. ומה שפי' רבינו ש"י שיבוש הוא. וכי ניים ושכיב אמרה. הועתק מכתבת רבינו תם זצ"ל.

אור זרוע ח"ג פסקי בבא קמא סימן תמו

כתב מר רב צדוק גאון דאם הפקיד או הלוח גוי לישראל ומת ואינו משיב ליורשיו קאי בעון. וכתב רבנו אבי העזרי זצ"ל בפ"ק דקידושין וודאי אם ידוע ליורשיו או לאחרים חייב להשיב דכיון דהם תובעים אותו הרי גזל וקיימא לן גזל עכומ"ז אסור ואבידתו מותרת ואם ידוע לו מחזיר מפני קידוש השם וטעותו מותר כעובדא דשמואל. וה"מ שהעכומ"ז טעה מעצמו אבל לא שמטעהו דהא שמואל גופיה אמר בפ' גיד הנשה אסור לגנוב דעת הבריות ואפי' דעכומ"ז ולא יהא דעתו חמור מממונו. ואם אינו ידוע לו אינו חייב הירושה להשיב דגזל נמי לא הוי אלא כמו ויגזול את החנית ודומיא ואכלת את כל העמים שהיו נוטלים בזרוע ואפי' ידוע. אלא שמרחיקין מן הדומה לכיעור. ואם בעל נפש הוא יחזור דפ' אלו הן הנשרפין משמע דבמקום שיש חילול השם מיחייב ליה להדורי ליה אבידתו. ובירושלמי אפי' אם אין ידוע [שיש] (שאז) חילול ה' אם יש קידוש השם חייב להחזיר דגרסי' פ' אלו מציאות בירושלמי שמעון בן שטח הוה עסיק בהדין כיתנא אמרו ליה תלמידיו ארפי מינן ואנן מינך ואנן זבנין לך חד חמר ולית את לעי סגין. אזלין זבנין ליה חד חמר מן חד סרקאי ותלי ביה ההוא מרגניתא אתון לגביה אמרין ליה. מאן כדון לית את צריך לעי תוכו אמר להון למה. אמרו ליה (אמרין ליה) זבנין לך חד חמר מן חד סרקאי ותלי ביה חדא מרגניתא אמר לון ידע ביה מרא אמרי' ליה לא. אמר לון אזול חזור לכו. אמר רב הונא בר ביבי גזל התיבון קומי ר' אפי' למ"ד גזל גוי אסור כל עמא מודו שאבידתו מותרת מה אתון סברין שמעון בן שטח כדבריו הוה בעי שמעון בן שטח הוה בעי משמע בריך הוא אלהון דיהודאי ואיכא התם טפי עובדי בכי האי גוונא:

לא ציינתי לרמב"ם בסוגיא דחולין והוא בהל' דעות  
 נמוקי שמואל מתרין קושית לח"מ ועוד על רמב"ם דעות מובא ב...סופר...  
 ערוך השלחן בענין צדקה של גוי  
 רשימת ספרים לפי א ב  
 נושאים

הערות  
 כל מקום שיש ??? לבדוק  
 תוספתא ב"ק והמסתעף